ตนฺติปาโล อนุสรณ์

อนุสรณ์

งานพระราชทานเพลิงศพ

พระครูอนุรักษ์วัฒนกิจ (น้อย ตนฺติปาโล,เคนวิเศษ)

ณ เมรุชั่วคราว วัดป่าสำราญจิต

ตำบลบ้านชวน อำเภอบำเหน็จณรงค์ จังหวัดชัยภูมิ

วันที่ ๑๖ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๖๖

เวลา ๑๖.๐๐ น.

หมายรับสั่งที่.....๑๖๕๐๒..... **สำนักพระราชวัง**

๑๑ พฤศจิกายน ๒๕๖๖

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดพระราชทานเพลิงศพพระครูอนุรักษ์วัฒนกิจ (น้อย ตนฺติปาโล) อดีตที่ปรึกษาเจ้าคณะจังหวัดชัยภูมิ และเจ้าอาวาสวัดป่าสำราญจิต ณ เมรุชั่วคราว วัดป่าสำราญจิต อำเภอบำเหน็จณรงค์ จังหวัดชัยภูมิ

วันอังคาร ที่ ๑๒ ธันวาคม ๒๕๖๖ เวลา ๑๐.๐๐ น. ทรงพระกรุณาโปรดพระราชทานหีบเชิงชายประกอบศพ ณ ศาลาการเปรียญ วัดป่าสำราญจิต

วันศุกร์ ที่ ๑๕ ธันวาคม ๒๕๖๖ เวลา ๑๐.๐๐ น. เชิญหีบศพเวียนเมรุ แล้วเชิญขึ้นตั้งบนจิตกาธาน

วันเสาร์ ที่ ๑๖ ธันวาคม ๒๕๖๖ เวลา ๑๖.๐๐ น. พระราชทานเพลิง

หน้าที่	กองพระราชพิธี
	นำหมายเรียน เจ้าภาพศพพระครูอนุรักษ์วัฒนกิจ (น้อย ตนฺติปาโล) เพื่อทราบ ติดต่อขอรับกล่องเพลิงพระราชทานที่กระทรวงวัฒนธรรม ไปปฏิบัติ

พลอากาศเอก

(สถิตย์พงษ์ สุขวิมล)

เลขาธิการพระราชวัง

พระครูอนุรักษ์วัฒนกิจ (น้อย ตนฺติปาโล)

เจ้าอาวาสวัดป่าสำราญจิต และที่ปรึกษาเจ้าคณะจังหวัดชัยภูมิ (ธ)

อายุ ๘๐ พรรษา ๖๐

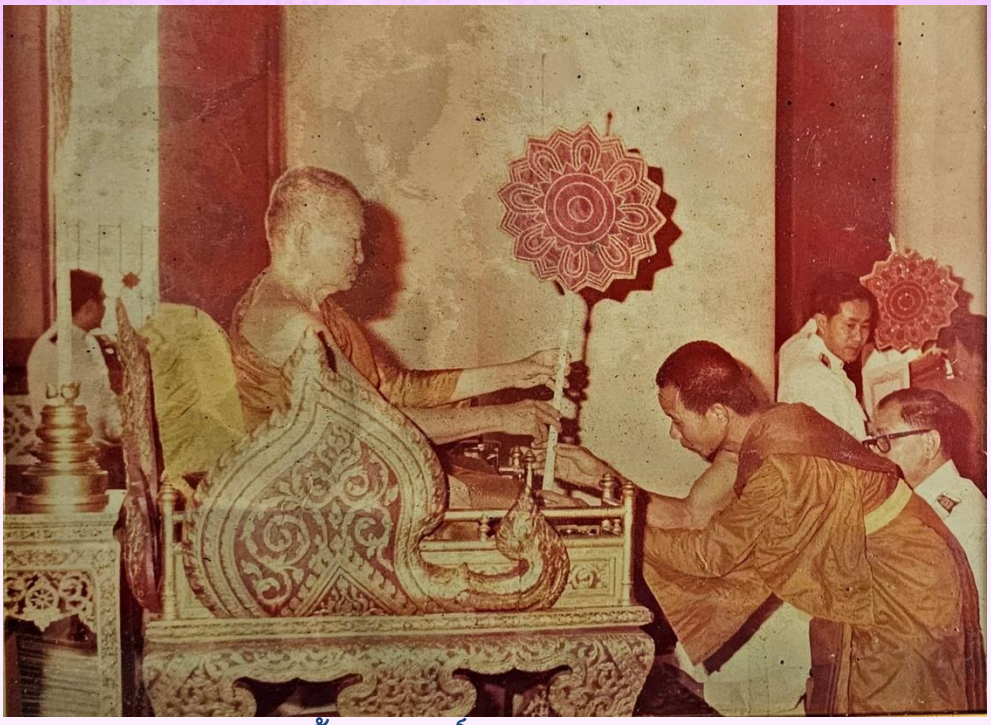

เข้ารับพระราชทานตั้งสมณศักดิ์เป็นพระครูสัญญาบัตร พ.ศ. ๒๕๒๒

เข้ารับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์ พ.ศ. ๒๕๔๑

เข้ารับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์ พ.ศ. ๒๕๕๕

เจ้าคณะภาค ๑๑ (ธ) มอบตราตั้งและพัดยศเจ้าคณะอำเภอชั้นโท พ.ศ. ๒๕๔๘

เจ้าคณะภาค ๑๑ (ธ) มอบตราตั้งที่ปรึกษาเจ้าคณะจังหวัดชัยภูมิ (ธ) พ.ศ. ๒๕๖๖

ถวายมุทิตา ท่านเจ้าคุณ พระสุนทรปริยัติกิจ (อร่าม) วัดทรงธรรม พ.ศ. ๒๕๔๙

ทำบุญฉลองอายุวัฒนมงคล เมื่อวันที่ ๒๗ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๔๖

แจกทานแก่ประชาชนวันทำบุญฉลองอายุวัฒนมงคล พ.ศ. ๒๕๔๙

หลวงพ่อใหญ่ หลวงพ่อน้อย ถ่าย ณ หอประชุมพุทธมณฑล พ.ศ. ๒๕๔๔

หลวงพ่อใหญ่ : พระครูวิทิตธรรมวัฒน์ (ทองอยู่ ฐิตธมฺโม) วัดเพชรวิศยาราม

หลวงพ่อน้อย : พระครูอนุรักษ์วัฒนกิจ (น้อย ตนฺติปาโล) วัดป่าสำราญจิต

หลังตักบาตรเทโววันออกพรรษา พ.ศ. ๒๕๓๑

หลังแห่เทียน วันเข้าพรรษา พ.ศ. ๒๕๔๓

งานฉลองอายุวัฒนมงคล พ.ศ. ๒๕๔๒ วันที่วางศิลาฤกษ์ศาลาหลังใหม่

ถ่ายกับคณะสงฆ์ธรรมยุตจังหวัดชัยภูมิ ณ วัดนรนาถฯ กรุงเทพมหานคร

แผ่เมตตาอธิษฐานจิต

แม้จะอาพาธเพียงใด แต่กิจวัตรไม่เคยขาด

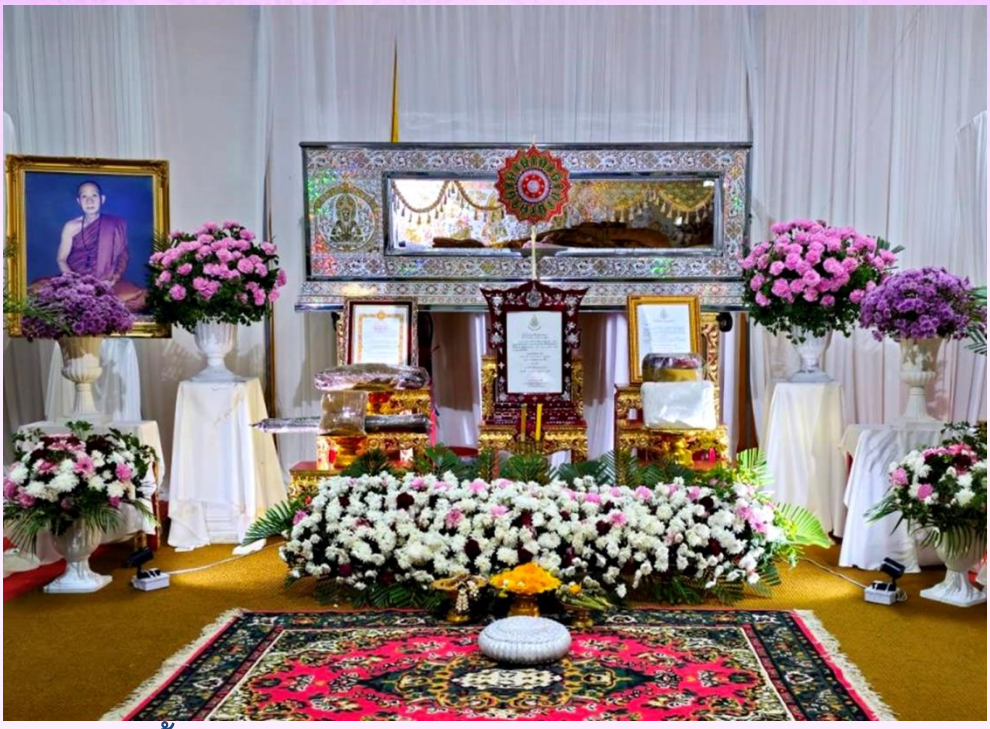

ตั้งสรีระบำเพ็ญกุศล ณ ศาลาการเปรียญวัดป่าสำราญจิต

คณะกรรมการจัดงานพระราชทานเพลิงศพถ่ายภาพร่วมกัน

คำปรารภ

พระครูอนุรักษ์วัฒนกิจ (น้อย ตนฺติปาโล) อดีตเจ้าอาวาสวัดป่าสำราญจิต และอดีตที่ปรึกษาเจ้าคณะจังหวัดชัยภูมิ (ธรรมยุต) ได้ถึงแก่มรณภาพเมื่อวันที่ ๔ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๖๖ เวลา ๐๒.๔๕ น.

การถึงแก่มรณภาพของ พระครูอนุรักษ์วัฒนกิจ ครั้งนี้ นับว่า คณะสงฆ์ธรรมยุตจังหวัดชัยภูมิ ได้สูญเสียพระเถระผู้ใหญ่ของจังหวัดไปอีกรูปหนึ่งแล้ว ก่อให้เกิดธรรมสังเวชยิ่งแก่พระเถรานุเถระและพระภิกษุสามเณรทั้งหลาย สร้างความอาลัยยิ่งแก่อุบาสก อุบาสิกา ศิษยานุศิษย์ รวมไปถึงชาวอำเภอบำเหน็จณรงค์ และพุทธศาสนิกชนทั้งหลาย

ในการบำเพ็ญกุศลพิธีพระราชทานเพลิงศพ พระครูอนุรักษ์วัฒนกิจ ในวันที่ ๑๖ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๖๖ เวลา ๑๖.๐๐ น. ทางคณะสงฆ์วัดป่าสำราญจิต อุบาสก อุบาสิกา พร้อมคณะกรรมการวัด จึงได้จัดพิมพ์หนังสืออนุสรณ์ เพื่อแจกจ่ายเป็นธรรมบรรณาการที่ระลึกแก่ผู้มาร่วมงานครั้งนี้ โดยเนื้อหาในหนังสือแบ่งออกเป็น ๓ ตอนที่สำคัญ คือ

ตอนที่ ๑ เป็นอัตตชีวประวัติของ พระครูอนุรักษ์วัฒนกิจ นับแต่อุปสมบทมาจนถึงกาลมรณภาพ

ตอนที่ ๒ เป็นประวัติของวัดป่าสำราญจิต ซึ่งมีตำนานการเกิดขึ้นของวัดที่เกี่ยวกับครูบาอาจารย์สายกรรมฐานจากวัดป่าสาลวัน จังหวัดนครราชสีมา

ตอนที่ ๓ เป็นเนื้อหาธรรมะเรื่อง “ไตรสรณคมน์ และ สมาธิวิธี” ของหลวงปู่สิงห์ ขนฺตฺยาคโม ซึ่งเขียนขึ้น เพื่อใช้เป็นคู่มือแนะนำเรื่องการทำสมาธิในระหว่างออกธุดงค์จาริกไปในพื้นที่ต่างๆ

อย่างไรก็ตาม การจัดทำหนังสืออนุสรณ์ครั้งนี้ เป็นการรวบรวมในเวลาที่

เร่งด่วนมาก หากเทียบกับเรื่องราวที่เกิดขึ้นของวัดป่าสำราญจิตในอดีต และปฏิปทาที่ พระครูอนุรักษ์วัฒนกิจ ได้เคยบำเพ็ญมา นับว่า ยังเป็นส่วนน้อยเท่านั้นที่รวบรวมได้ หากมีข้อมูลส่วนใดขาดตกบกพร่องไป ผู้รวบรวมขอน้อมกราบขอขมาต่อหลวงพ่อท่าน และขออภัยต่อทุกท่านมา ณ โอกาสนี้ด้วย

ขอผลแห่งปฏิปทาสัมมาสัมมาปฏิบัติที่ พระครูอนุรักษ์วัฒนกิจ ได้บำเพ็ญมาตลอด ผลแห่งทักษิณานุปทานที่คณะสงฆ์ทั้งปวง อุบาสก อุบาสิกา ศิษยานุศิษย์ คณะญาติ คณะกรรมการวัด และพุทธศาสนิกชนทั้งหลาย ได้ร่วมกันอุทิศถวายมาแต่ต้นจนถึงบัดนี้ จงพลันสัมฤทธิ์ผลเป็นบุญนฤธีสุขประโยชน์สมบัติ ศุภอรรถอิฏฐคุณวิบุลมนุญผล แก่ พระครูอนุรักษ์วัฒนกิจ (น้อย ตนฺติปาโล,เคนวิเศษ) อดีตเจ้าอาวาสวัดป่าสำราญจิต และอดีตที่ปรึกษาเจ้าคณะจังหวัดชัยภูมิ (ธรรมยุต) ตามสมควรแก่คติวิสัยในสัมปรายภพ จงทุกประการ เทอญ.

คณะสงฆ์วัดป่าสำราญจิต

๑๖ ธันวาคม ๒๕๖๖

เรื่องในเล่ม

- ประวัติ พระครูอนุรักษ์วัฒนกิจ
  (น้อย ตนฺติปาโล,เคนวิเศษ) ๑

- ประวัติ วัดป่าสำราญจิต ๓๙

- ไตรสรณคมน์และสมาธิวิธี
  ของ พระญาณวิศิษฏ์ สมิทธิวีราจารย์
  (หลวงปู่สิงห์ ขนฺตฺยาคโม) วัดป่าสาลวัน ๖๔

ประวัติ

พระครูอนุรักษ์วัฒนกิจ

(น้อย ตนฺติปาโล,เคนวิเศษ)

ประวัติ
พระครูอนุรักษ์วัฒนกิจ (น้อย ตนฺติปาโล,เคนวิเศษ)
อดีตเจ้าอาวาสวัดป่าสำราญจิต
อดีตที่ปรึกษาเจ้าคณะจังหวัดชัยภูมิ (ธรรมยุต)
อาย ๘๐ พรรษา ๖๐

ชาติภูมิเบื้องต้น

พระครูอนุรักษ์วัฒนกิจ มีนามเดิมว่า **เวชยันต์** ภายหลังได้เปลี่ยนชื่อใหม่เป็น **น้อย** นามสกุล **เคนวิเศษ** นามฉายา **ตนฺติปาโล**

เกิดเมื่อวันเสาร์ที่ ๒๗ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๘๖ ตรงกับวันแรม ๖ ค่ำ เดือน ๘ ปีกุน ณ บ้านเลขที่ ๗๔ หมู่ที่ ๑ ตำบลหนองบัวใหญ่ อำเภอจัตุรัส จังหวัดชัยภูมิ โยมบิดา นายจัด เคนวิเศษ โยมมารดา นางหนุ่ย เคนวิเศษ เป็นบุตรคนที่ ๓ ในจำนวนพี่น้อง ๗ คน คือ

๑. นางสาวบุญรัตน์ เคนวิเศษ

๒. นายมนัส เคนวิเศษ

๓. พระครูอนุรักษ์วัฒนกิจ (น้อย ตนฺติปาโล,เคนวิเศษ)

๔. นายทวี เคนวิเศษ

๕. นางสาวนี เคนวิเศษ

๖. นางสี ชาตรี

๗. นางทองดี สอนสะอาด (เสียชีวิตแล้ว)

คุณตาจัด เคนวิเศษ โยมบิดา

คุณยายหนุ่ย เคนวิเศษ โยมมารดา

จบการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ ซึ่งเป็นการศึกษาพื้นฐานในสมัยนั้น จากโรงเรียนบ้านหนองบัวใหญ่ ตำบลหนองบัวใหญ่ อำเภอจัตุรัส จังหวัดชัยภูมิ จากนั้น ช่วยโยมบิดามารดาประกอบอาชีพทำไร่ทำนาอยู่ที่บ้านหนองบัวใหญ่ เป็นคนขยันขันแข็ง เป็นกำลังหลักให้กับครอบครัวได้

อุปสมบท

อุปสมบท เมื่อวันที่ ๑๙ มกราคม พ.ศ. ๒๕๐๗ เวลา ๑๓.๓๐ น. ขณะมีอายุ ๒๑ ปี ณ วัดป่าสุวรรณไพโรจน์ ตำบลหนองบัวใหญ่ อำเภอจัตุรัส จังหวัดชัยภูมิ โดยมี

พระสุธรรมคณาจารย์ (แดง ธมฺมรกฺขิโต) วัดประชานิยม ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อครั้งดำรงตำแหน่งเป็นเจ้าอาวาสวัดป่าสาลวัน อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา เป็นพระอุปัชฌาย์

พระครูวิทิตธรรมวัฒน์ (ทองอยู่ ฐิตธมฺโม) อดีตเจ้าอาวาสวัดเพชรวิศยาราม และอดีตเจ้าคณะอำเภอบำเหน็จณรงค์ (ธรรมยุต) เมื่อครั้งยังเป็นพระอธิการทองอยู่ ฐิตธมฺโม ดำรงตำแหน่งเป็นเจ้าอาวาสวัดป่าสุวรรณไพโรจน์ อำเภอจัตุรัส จังหวัดชัยภูมิ เป็นพระศีลาจารย์และเป็นพระกรรมวาจาจารย์

พระอธิการคำสี โสภโณ อดีตเจ้าอาวาสวัดป่าสามัคคีมณีธรรม บ้านกระทุ่มพระ ตำบลบ้านตาล อำเภอบำเหน็จณรงค์ จังหวัดชัยภูมิ เป็นพระอนุสาวนาจารย์

เมื่ออุปสมบทแล้ว อยู่จำพรรษา ณ วัดป่าสุวรรณไพโรจน์ ปฏิบัติเคร่งครัดในพระวินัยและข้อวัตรต่างๆ ชอบการปฏิบัติภาวนาตามแนวของพระกรรมฐาน เพราะเหตุนี้ จึงมีมีอุปนิสัยน้อมไปในการครองเพศบรรพชิตมากกว่า ระหว่างนี้ ได้ติดตามพระอาจารย์ทองอยู่ ฐิตธมฺโม ไปกราบพระเถระ

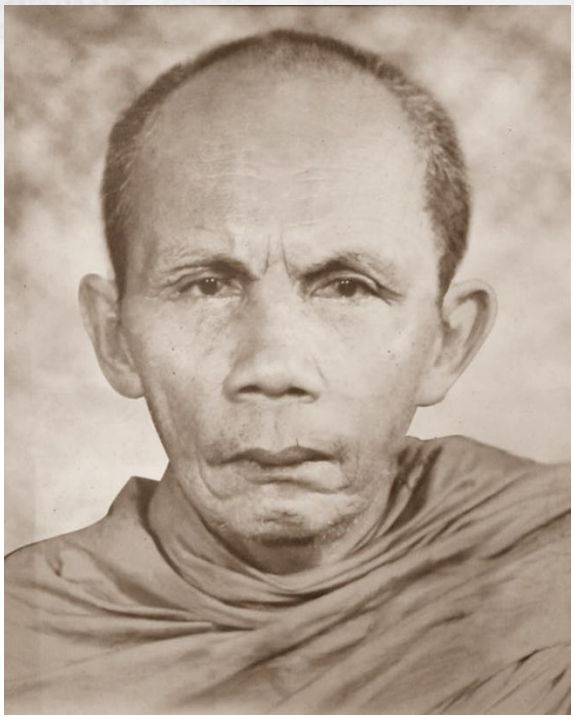

พระสุธรรมคณาจารย์ (แดง ธมฺมรกฺขิโต) พระอุปัชฌาย์

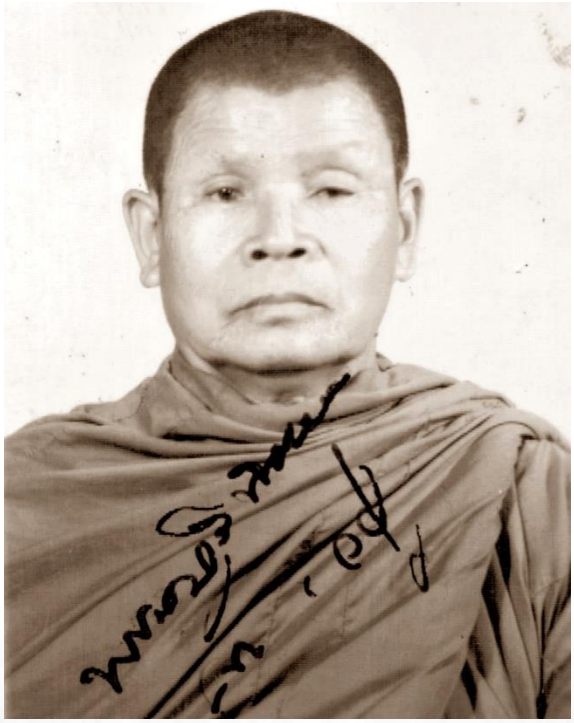

พระครูวิทิตธรรมวัฒน์ (ทองอยู่ ฐิตธมฺโม) พระกรรมวาจาจารย์

สายกรรมฐานผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบหลายรูป มีโอกาสได้รับฟังคำสั่งสอนด้านการภาวนาแล้วนำมาปฏิบัติ ยิ่งมีศรัทธามากขึ้น จึงดำรงตนอยู่ครองเพศบรรพชิตเรื่อยมา

การศึกษาพระปริยัติธรรม

นอกจากความสนใจในด้านการปฏิบัติแล้ว หลวงพ่อท่านไม่ได้ทิ้งการศึกษาเล่าเรียนพระปริยัติธรรม อันจะเป็นภูมิความรู้รักษาตนเองอย่างมีหลักต่อไปภายภาคหน้า ไม่ใช่แค่รับฟังมา แต่เรียนรู้เพื่อให้ทราบจริงๆ ยังคงศึกษาและเข้าสอบพระปริยัติธรรมตามหลักสูตรของคณะสงฆ์ทุกปี แม้จะสอบไม่ผ่านบ้าง แต่มีมานะอดทนเข้าสอบความรู้จนสอบไล่ได้ นักธรรมชั้นเอก ในปี พ.ศ. ๒๕๑๔

โดยพระบรมราชูปถัมภ์

สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก

โปรดให้มีการสอบพระปริยัติธรรมสนามหลวง

พระผู้น้อย นายอนุติปาโล นามสกุล เอนวิเชียน อายุ ๒๙ พรรษา ๙

วัด ป่าสุวรรณโพธิโรจน์ สำนักเรียน คณะจังหวัดชัยภูมิ จังหวัด ชัยภูมิ

สอบไล่ได้นักธรรมชั้นเอก

พุทธศักราช ๒๕๑๔

จึงให้ประกาศนียบัตรฉบับนี้ไว้เป็นสำคัญ

ขอให้เจริญในธรรมเป็นนิตย์ เทอญ

ให้ไว้ ณ วันที่ ๑๐ เดือน กุมภาพันธ์ พุทธศักราช ๒๕๑๕

อธิบดีกรมการศาสนา

แม่กองธรรมสนามหลวง

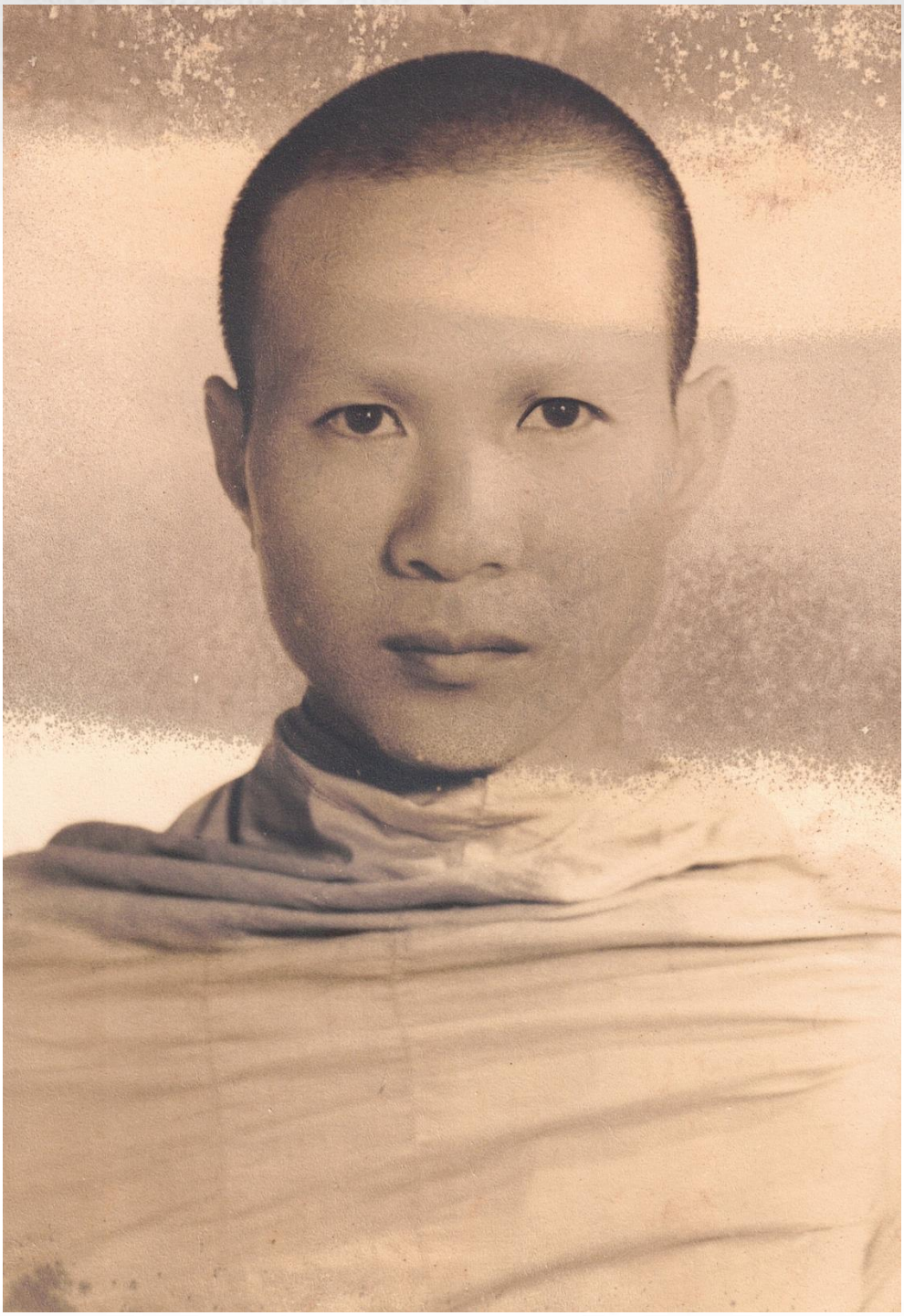

พระครูอนุรักษ์วัฒนกิจ
เมื่อครั้งยังเป็น
พระใบฎีกาน้อย ตนฺติปาโล

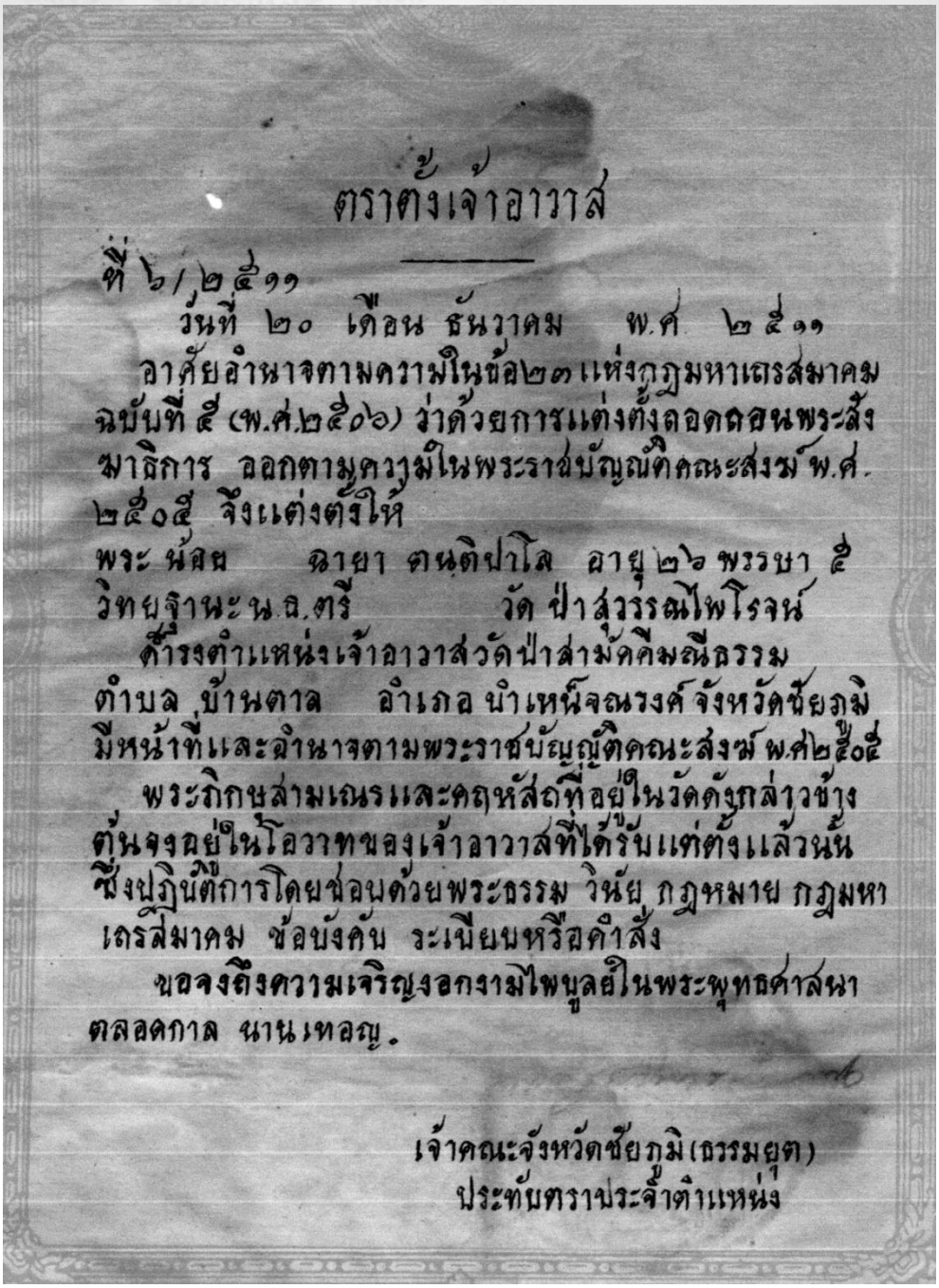

ตราตั้งเจ้าอาวาส

ที่ ๖/๒๕๑๑

วันที่ ๒๐ เดือน ธันวาคม พ.ศ ๒๕๑๑

อาศัยอำนาจตามความในข้อ๒๓ แห่งกฎมหาเถรสมาคม ฉบับที่ ๕ (พ.ศ.๒๕๐๖) ว่าด้วยการแต่งตั้งถอดถอนพระสังฆาธิการ ออกตามความในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ จึงแต่งตั้งให้

พระ น้อย ฉายา ตนฺติปาโล อายุ ๒๖ พรรษา ๕ วิทยฐานะ น.ธ.ตรี วัด ป่าสุวรรณไพโรจน์

ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดป่าสามัคคีมณีธรรม ตำบล บ้านตาล อำเภอ บำเหน็จณรงค์ จังหวัดชัยภูมิ มีหน้าที่และอำนาจตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ๒๕๐๕

พระภิกษุสามเณรและคฤหัสถที่อยู่ในวัดดังกล่าวข้างต้นจงอยู่ในโอวาทของเจ้าอาวาสที่ได้รับแต่ตั้งแล้วนั้น ซึ่งปฏิบัติการโดยชอบด้วยพระธรรม วินัย กฎหมาย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบหรือคำสั่ง

ขอจงถึงความเจริญงอกงามไพบูลย์ในพระพุทธศาสนาตลอดกาล นานเทอญ.

เจ้าคณะจังหวัดชัยภูมิ (ธรรมยุต)
ประทับตราประจำตำแหน่ง

เป็นเจ้าอาวาสวัดป่าสามัคคีมณีธรรม บ้านกระทุ่มพระ

พ.ศ. ๒๕๑๑ วัดป่าสามัคคีมณีธรรม บ้านกระทุ่มพระ ตำบลบ้านตาล อำเภอบำเหน็จณรงค์ จังหวัดชัยภูมิ ไม่มีเจ้าอาวาสดูแลเป็นหลัก มีเพียงพระสงฆ์คอยสลับสับเปลี่ยนมาจำพรรษาดูแลรอเจ้าอาวาสรูปใหม่เท่านั้น

พระครูวิทิตธรรมวัฒน์ เมื่อครั้งยังเป็นพระอธิการทองอยู่ ฐิตธมฺโม ซึ่งเป็นลูกศิษย์ผู้ใหญ่ของหลวงปู่สิงห์ ขนฺตฺยาคโม วัดป่าสาลวัน อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา จึงได้ส่ง พระน้อย ตนฺติปาโล ขณะมีอายุ ๒๖ ปี มีพรรษาครบ ๕ พรรษา เป็นนิสสัยมุตตกะตามพระวินัยแล้ว ไปเป็นเจ้าอาวาสวัดป่าสามัคคีมณีธรรม บ้านกระทุ่มพระ

ตามคำบอกเล่าของผู้มีอายุ ขณะที่หลวงพ่อท่านไปครองเป็นเจ้าอาวาสอยู่ที่วัดป่าสามัคคีมณีธรรม เป็นที่เคารพศรัทธาของชาวบ้านมาก ทั้งส่วนตัวท่านเอง ไม่ได้คิดจะย้ายไปอยู่วัดอื่นอีก เพราะปรับตัวเข้ากับพื้นที่และชาวบ้านบ้านกระทุ่มพระได้แล้ว

หลวงพ่อท่านอยู่เป็นเจ้าอาวาสอยู่ที่วัดป่าสามัคคีมณีธรรม บ้านกระทุ่มพระ นานถึง ๕ ปี จึงมีเหตุได้ย้ายมาอยู่ที่วัดป่าสำราญจิต ตำบลบ้านชวน อำเภอบำเหน็จณรงค์ จังหวัดชัยภูมิ เริ่มต้นประวัติศาสตร์คู่กับวัดป่าสำราญจิตยาวนานมาถึง ๕๐ ปี

เป็นเจ้าอาวาสวัดป่าสำราญจิต

ช่วงปลายปี พ.ศ. ๒๕๑๕ วัดป่าสำราญจิตว่างเจ้าอาวาส ไม่มีผู้อยู่ดูแลเป็นหลัก ญาติโยมที่ช่วยดูแลวัดในขณะนั้น ได้ร่วมกันไปปรึกษากับหลวงพ่อพระครูวิทิตธรรมวัฒน์ (ทองอยู่ ฐิตธมฺโม) ซึ่งขณะนั้นได้ย้ายมาจำพรรษาอยู่ที่วัดเพชรวิศยารามแล้ว ท่านได้แนะนำญาติโยมให้ไปนิมนต์ พระใบฎีกาน้อย ตนฺติปาโล จากวัดป่าสามัคคีมณีธรรม บ้านกระทุ่มพระ มาเป็นเจ้าอาวาส

การไปนิมนต์พระใบฎีกาน้อย ตนฺติปาโล มาเป็นเจ้าอาวาส ต้องเดินทางไปนิมนต์หลายครั้ง จนถึงปลายปี พ.ศ. ๒๕๑๖ หลังออกพรรษาแล้ว ท่านจึงตัดสินใจรับนิมนต์มาเป็นเจ้าอาวาสวัดป่าสำราญจิต

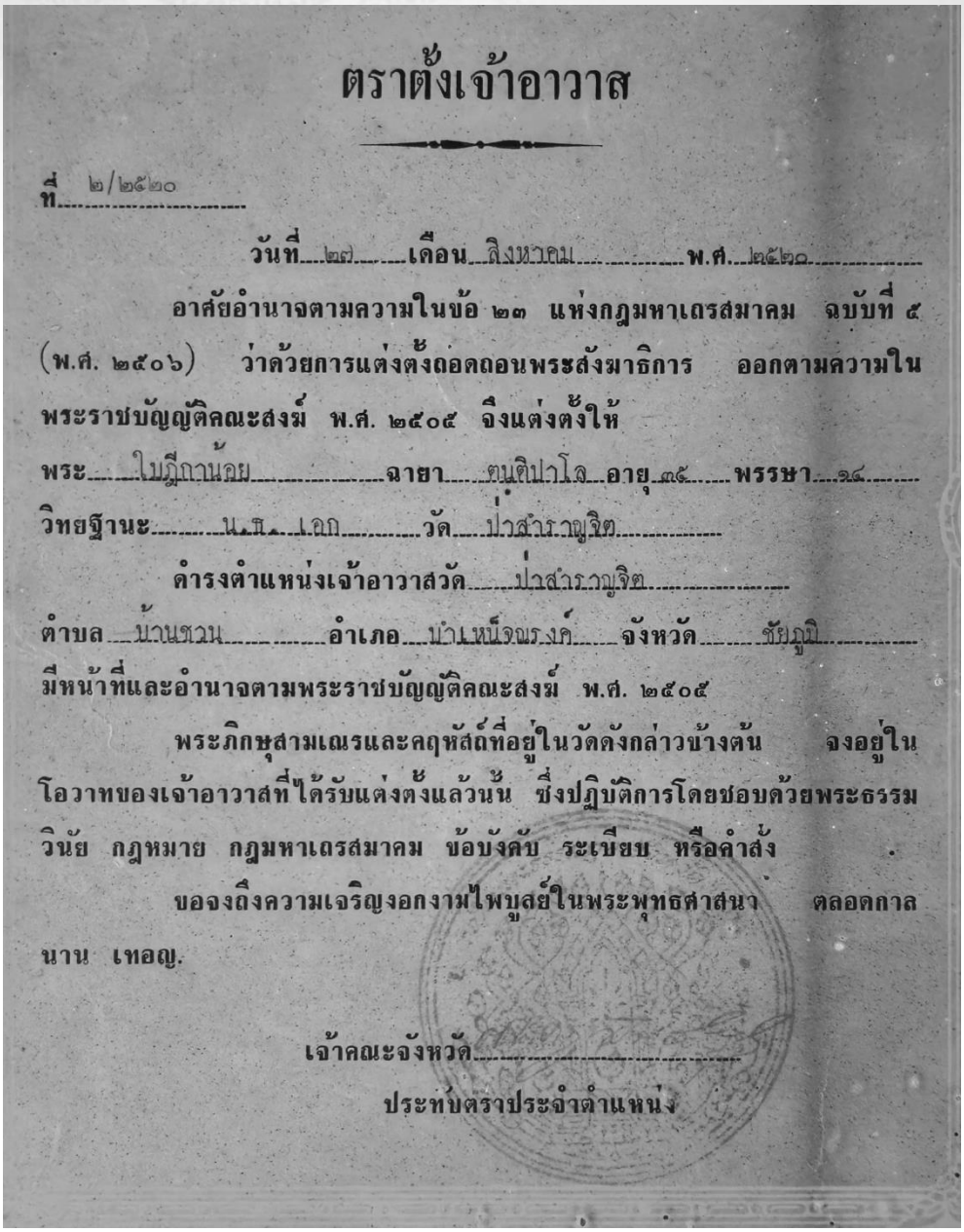

ตราตั้งเจ้าอาวาส

ที่ ๒/๒๕๒๐

วันที่ ๒๗ เดือน สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๒๐

อาศัยอำนาจตามความในข้อ ๒๓ แห่งกฎมหาเถรสมาคม ฉบับที่ ๕ (พ.ศ. ๒๕๐๖) ว่าด้วยการแต่งตั้งถอดถอนพระสังฆาธิการ ออกตามความในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ จึงแต่งตั้งให้

พระ ใบฎีกาน้อย ฉายา ตนฺติปาโล อายุ ๓๕ พรรษา ๑๔

วิทยฐานะ น.ธ. เอก วัด ป่าสำราญจิต

ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสวัด ป่าสำราญจิต

ตำบล บ้านชวน อำเภอ บำเหน็จณรงค์ จังหวัด ชัยภูมิ

มีหน้าที่และอำนาจตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕

พระภิกษุสามเณรและคฤหัสถ์ที่อยู่ในวัดดังกล่าวข้างต้น จงอยู่ในโอวาทของเจ้าอาวาสที่ได้รับแต่งตั้งแล้วนั้น ซึ่งปฏิบัติการโดยชอบด้วยพระธรรมวินัย กฎหมาย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ หรือคำสั่ง

ขอจงถึงความเจริญงอกงามไพบูลย์ในพระพุทธศาสนา ตลอดกาลนาน เทอญ.

เจ้าคณะจังหวัด

ประทับตราประจำตำแหน่ง

วันที่เดินทางไปรับหลวงพ่อท่านอย่างเป็นทางการ มีคนร่วมคณะไปรับหลายคน มีทั้งจากบ้านหนองโสนและบ้านชวน ปัจจุบันยังมีชีวิตอยู่เป็นส่วนมาก ใช้รถเก๋งของคุณอุทัย สกุลอนันต์ เป็นรถให้ท่านนั่งมา ส่วนคณะที่ไปรับนั่งรถสองแถวอีกหนึ่งคัน โดยมีญาติโยมผู้ช่วยดูแลวัดที่สำคัญเดินทางไป

ด้วยหลายคน เช่น คุณยายชะม้อย จุมพลพงษ์ คุณยายเม้า อยู่สำราญ คุณยายสวิส สกุลอนันต์ เป็นต้น

พระใบฎีกาน้อย ตนฺติปาโล ได้มารับภาระเป็นเจ้าอาวาสวัดป่าสำราญจิต นับแต่ปี พ.ศ. ๒๕๑๖ เป็นต้นมา ก่อนจะได้รับการแต่งตั้งเป็นเจ้าอาวาสวัดป่าสำราญจิตอย่างเป็นทางการในปี พ.ศ. ๒๕๒๐

๕๐ ปี แห่งประวัติศาสตร์คู่กับวัดป่าสำราญจิต

ตลอดระยะเวลา ๕๐ ปี ที่หลวงพ่อ พระครูอนุรักษ์วัฒนกิจ (น้อย ตนฺติปาโล) ได้สร้างขึ้นที่วัดป่าสำราญจิตแห่งนี้ สมบูรณ์ครบในทุกด้าน คือ ด้านการปกครอง ด้านสาธารณูปการ ด้านการจัดศาสนศึกษา ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ด้านการศึกษาสงเคราะห์ และด้านสาธารณสงเคราะห์ นับเป็นประวัติศาสตร์อันยิ่งใหญ่ ที่ชนรุ่นหลังจักได้มาอนุสรณ์ถึงคุณูปการเหล่านี้สืบต่อไปตราบนานเท่านาน จึงขอประมวลผลงานและคุณงามความดีต่างๆ มาบันทึกไว้ ดังนี้

ด้านการสาธารณูปการ

ด้านสาธารณูปการ คือ การก่อสร้างและพัฒนากุฏิเสนาสนะถาวรวัตถุภายในวัด หลวงพ่อท่านได้ดำเนินการตลอดระยะ ๕๐ ปีนี้ พอประมวลให้เห็นการพัฒนาบางส่วนตามลำดับเวลา คือ

๑. ต่อเติมศาลาการเปรียญหลังเก่า ทำฝาผนังไม้โดยรอบศาลา แทนระเบียงไม้ของเดิม สร้างห้องเก็บภาชนะในด้านทิศใต้ของศาลา พร้อมปรับปรุงส่วนอื่นๆ ของศาลาในยุคหลังอีกหลายอย่าง

๒. ปรับปรุงกุฏิเจ้าอาวาส แต่เดิมมีบันไดปูนด้านทิศตะตก สร้างบันไดด้านทิศใต้ขึ้นมาใช้แทน ต่อหลังคาด้านหน้ากุฏิ มาถึงยุคหลัง ยังมีการต่อเติม

เพิ่มห้องทั้งด้านข้าง ด้านหน้า และใต้ถุน

ล่าสุด สร้างกุฏิคอนกรีตเสริมเหล็กแบบชั้นเดียว ในด้านทิศตะวันตกของกุฏิ จำนวน ๑ หลัง เพื่อสะดวกต่อการขึ้นลงและต้อนรับญาติโยม

๓. จัดงานฉลองเมรุที่ค้างไว้ตั้งแต่เจ้าอาวาสรูปเดิม สร้างศาลาธรรมสังเวชขึ้นจำนวน ๑ หลัง ปัจจุบัน ศาลาหลังนี้ยังใช้งานได้เหมือนเดิม

๔. ซื้อที่ดินด้านทิศตะวันออกของวัด ติดกับถนนบำเหน็จณรงค์-ซับใหญ่ พื้นที่ประมาณ ๒ งานเศษ เพื่อเปิดประตูวัดในด้านนี้ พร้อมสร้างซุ้มประตูวัดแบบคอนกรีตเสริมเหล็กขึ้นมาด้านหน้า สร้างกำแพงวัดตามแนวถนนด้านหน้าติดกับซุ้มประตู ส่วนพื้นที่โดยรอบวัดใช้ลวดหนามกั้นเป็นแนวเขตไว้ทุกด้าน ในยุคหลังสร้างกำแพงวัดเป็นการถาวรขึ้นมาในทุกด้านแล้ว

๕. สร้างกุฏิไม้ขึ้นจำนวน ๓ หลัง ให้ชื่อว่า กุฏิประชาอนุรักษ์ ๑ - ๓ ตามแนวถนนด้านทิศตะวันตกของกุฏิเจ้าอาวาส เป็นกุฏิไม้หลังเล็กแบบสองชั้น จำนวน ๒ หลัง และกุฏิไม้หลังใหญ่แบบสองชั้นอีก ๑ หลัง ปัจจุบัน กุฏิไม้หลังที่ ๓ ถูกรื้อไปแล้ว เพราะทรุดโทรมไปมาก โดยสร้างกุฏิคอนกรีตเสริมเหล็กยกพื้นสูงขึ้นมาแทน

๕. สร้างโรงเรือนเก็บอุปกรณ์ของวัดด้านทิศตะวันออกของกุฏิเจ้าอาวาส เป็นโรงเรือนไม้แบบชั้นเดียว ด้านในมีการยกพื้นสูงปูด้วยไม้กระดาน จำนวน ๒ ห้อง ปัจจุบัน ถูกรื้อออกไปแล้ว โดยได้สร้างกุฏิคอนกรีตเสริมเหล็กขึ้นมาแทน ๑ หลัง และโรงเรือนสำหรับเก็บอุปกรณ์อีก ๑ หลัง

๖. สร้างศาลาคอนกรีตเสริมเหล็กหลังเล็กขึ้นมาบริเวณต้นแจงด้านหน้ากุฏิเจ้าอาวาส เพื่อเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปปูนปั้นของเดิมในวัด ที่ตั้งอยู่ในกลางแจ้ง ปัจจุบันรื้อออกแล้ว เพื่อเปิดพื้นที่ในการสร้างศาลาหลังใหม่

๗. สร้างโรงเรียนพระปริยัติธรรมขึ้นมา ๑ หลัง เพื่อเป็นที่ศึกษาของพระภิกษุสามเณร และใช้งานเกี่ยวกับกิจกรรมด้านการศึกษาของคณะสงฆ์ เป็นอาคารไม้ผสมคอนกรีต ชั้นล่างเป็นคอนกรีต ชั้นบนเป็นไม้

๘. สร้างกุฏิคอนกรีตเสริมเหล็กแบบชั้นเดียว ตามแนวถนนในด้านทิศเหนือของศาลาธรรมสังเวช จำนวน ๒ หลัง ปัจจุบัน มีการบูรณะใหม่แล้ว

๙. สร้างกุฏิไม้แบบสองชั้นด้านทิศเหนือของโรงเรียนพระปริยัติธรรม ๑ หลัง เป็นกุฏิไม้ที่ได้รับบริจาคมาทั้งหลัง

๑๐. รื้อกุฏิไม้หลังเดิมแบบชั้นเดียวด้านทิศใต้ของโรงเรียนพระปริยัติออก แล้วสร้างเป็นกุฏิคอนกรีตแบบชั้นเดียว ยกสูง มีสองห้อง ๑ หลัง

๑๑. สร้างอุโบสถหลังใหม่ขึ้นในด้านทิศใต้ของวัด ทดแทนอุโบสถหลังเดิมที่มีขนาดเล็ก และชำรุดทรุดโทรมไปตามกาลเวลา เสร็จแล้วจัดงานผูกพัทธสีมาฝังลูกนิมิตในปี พ.ศ. ๒๕๔๑

๑๒. สร้างหอระฆังแบบคอนกรีตเสริมเหล็กสูง ๓ ชั้น แทนหลังเดิมที่มีความชำรุดทรุดโทรมไปตามกาลเวลา โดยย้ายไปสร้างในด้านทิศตะวันออกของศาลาหลังเก่า

๑๓. สร้างมณฑปสำหรับประดิษฐานพระประธานของอุโบสถหลังเดิม ซึ่งเป็นพระพุทธรูปปูนปั้น โดยจุดประดิษฐานพระพุทธรูปยังอยู่ในที่เดิม

๑๔. สร้างกุฏิคอนกรีตเสริมเหล็กหลังเล็กแบบชั้นเดียว ด้านทิศตะวันออกของกุฏิไม้หลังใหญ่ ๑ หลัง

๑๕. สร้างศาลาการเปรียญแบบคอนกรีตเสริมเหล็กหลังใหญ่ ทดแทนศาลาการเปรียญหลังเก่าที่สร้างมานานตั้งแต่ยุคก่อน เป็นศาลาหลังใหญ่แบบสองชั้น ใช้เวลาก่อสร้างเกือบ ๒๐ ปี ใช้งบประมาณกว่า ๒๐ ล้านบาท

๑๖. จัดพิธีหล่อพระประธานประจำศาลาการเปรียญ เป็นพระประธานปางสมาธิ ขนาดหน้าตักกว้าง ๖๐ นิ้ว นับเป็นครั้งแรกที่มีการจัดหล่อพระประธานภายในวัดในเขตเทศบาลแห่งนี้ มีผู้มาร่วมงานจำนวนมาก

๑๗. สร้างกุฏิคอนกรีตเสริมเหล็กแบบยกสูง ขนาด ๑ ห้อง ด้านทิศใต้ของวัด จากนั้น ได้สร้างกุฏิไม้หลังเล็ก เรียงตามแนวสระน้ำมาทางทิศเหนือเพิ่มเติมในบริเวณนี้อีก ๒ หลัง

๑๘. สร้างสำนักงานมูลนิธิวัดป่าสำราญจิตในด้านตะวันตกของมณฑป

๑๙. สร้างกุฏิไม้ด้านทิศตะวันออกของวัด จำนวน ๓ หลัง

๒๐. หลังจากรื้อศาลาหลังเก่าออกแล้ว ได้สร้างโรงครัวขึ้นมาทดแทน ๑ หลัง พร้อมห้องน้ำ ในบริเวณด้านทิศใต้ของศาลาการเปรียญหลังใหม่

๒๑. สร้างกุฏิคอนกรีตเสริมเหล็กแบบชั้นเดียวในด้านทิศใต้ของศาลาการเปรียญ ๑ หลัง เพื่อใช้เป็นกุฏิเจ้าอาวาสอีกหลังหนึ่ง

๒๒. สร้างเมรุขึ้นมาใหม่ ทดแทนเมรุหลังเดิมที่สร้างมานาน และชำรุดทรุดโทรมไปตามกาลเวลา พร้อมสร้างสถานที่บำเพ็ญกุศลเพิ่มเติมด้านทิศใต้และทิศเหนือของเมรุเพิ่มเติมด้วย

นอกจากนี้ ยังมีการพัฒนาด้านอื่นๆ ภายในวัดอีกจำนวนมากที่เกิดขึ้นในยุคของหลวงพ่อท่าน ไม่ว่าจะเป็นห้องน้ำ หอกระจายข่าว ศาลากองอำนวยการ ศาลารายหลังเล็กๆ ฯลฯ ปรากฏให้เห็นในปัจจุบันนี้

ด้านการจัดศาสนศึกษา

ด้านการจัดการศึกษาภายในวัด หลวงพ่อพระครูอนุรักษ์วัฒนกิจ ได้ดำเนินการทั้งในฐานะที่เป็นเจ้าอาวาส เจ้าคณะตำบล และเจ้าคณะอำเภอ พอประมวลให้เห็นได้บางส่วน ดังนี้

๑. เป็นครูสอนพระปริยัติธรรม และเป็นกรรมการตรวจธรรมสนามหลวง

๒. ส่งเสริมให้พระภิกษุสามเณรภายในวัด ได้ศึกษานักธรรมตามหลักสูตรของคณะสงฆ์มาตลอด เมื่อยังแข็งแรง หลวงพ่อฯ จะเป็นผู้สอนนักธรรมด้วยตนเอง กุลบุตรลูกหลานชาวบ้านที่เข้ามาบรรพชาอุปสมบทจะได้มีโอกาสศึกษาเล่าเรียนพระปริยัติธรรมทุกรูป ผู้ที่ประสงค์ครองเพศสมณะอยู่ต่อไป ยังไม่ลาสิกขาออกไป ได้ส่งเสริมให้ยังศึกษาเล่าเรียนในชั้นที่สูงขึ้นและสนับสนุนให้เข้าสอบธรรมสนามหลวงจนจบ ทั้งยังผลักดันให้มีการพัฒนาความสามารถควบคู่ไปกับการปฏิบัติด้วย

๓. ส่งเสริมให้สามเณรลูกศิษย์ได้ศึกษาเล่าเรียนพระปริยัติธรรมต่อเนื่อง เมื่อเรียนขั้นพื้นฐานที่วัดป่าสำราญจิตแล้ว ได้ส่งไปศึกษาต่อยังสำนักอื่นที่มีการจัดการศึกษาชั้นสูงขึ้นไป โดยส่งสามเณรไปศึกษาชั้นเปรียญธรรมในหลายวัด คือ วัดทรงธรรม อำเภอจัตุรัส จังหวัดชัยภูมิ วัดศรีแก้งคร้อ อำเภอแก้งคร้อ จังหวัดชัยภูมิ วัดสุทธจินดา อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา วัดสัมพันธวงศ์ เขตสัมพันธวงศ์ กรุงเทพมหานคร โดยหลวงพ่อท่านเป็นผู้นำไปฝาก พร้อมสนับสนุนทุกอย่าง

ผลจากการส่งสามเณรไปศึกษาในขึ้นที่สูงขึ้นไปนี้ ปัจจุบันมีสามเณรที่อุปสมบทต่อ เป็นมหาเปรียญ ยังครองเพศบรรพชิตสืบต่อมา ๒ รูป คือ

- พระมหานคร สจฺจญาโณ สอบผ่านชั้น ป.ธ.๔ สังกัด สำนักเรียนวัดสัมพันธวงศ์ เขตสัมพันธวงศ์ กรุงเทพมหานคร ปัจจุบัน เป็นผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดป่าสำราญจิต เป็นผู้รักษาการแทนเจ้าอาวาสวัดป่าสำราญจิต และเป็นเจ้าคณะตำบลบ้านชวน (ธรรมยุต)

- พระมหาสำรวย นาควโร สอบผ่านชั้น ป.ธ.๗ สังกัดสำนักเรียนวัดสัมพันธวงศ์ เขตสัมพันธวงศ์ กรุงเทพมหานคร และศาสนศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ปัจจุบัน ดำรงตำแหน่งเป็นผู้ช่วยเจ้าอาวาสพระอารามหลวง วัดสัมพันธวงศ์ เขตสัมพันธวงศ์ กรุงเทพมหานคร

ส่วนผู้ลาสิกขาไปแล้ว คือ นายอุทิศ ยังสันเที๊ยะ สอบผ่านชั้นเปรียญ ๑-๒ และนายเหมือน มีเงิน สอบผ่านชั้น ป.ธ.๓

๔. เมื่อสร้างโรงเรียนพระปริยัติธรรมขึ้นในวัดแล้ว ขอเป็นสนามสอบชั้นนวกะของคณะสงฆ์ธรรมยุต ต่อมา ดำเนินการขอเปิดเป็นสนามสอบธรรมสนามหลวงของคณะสงฆ์ เพื่อไม่ต้องเดินทางไปสอบไกลในอำเภออื่น

๕. เมื่อทางคณะสงฆ์มีนโยบายให้ฆราวาสเข้าสอบธรรมศึกษาได้ ในระยะแรก ส่งเสริมให้ศิษย์วัดและลูกหลานของชาวบ้านในพื้นที่เข้าสอบธรรมศึกษาด้วย

๖. เมื่อทางคณะสงฆ์มีนโยบายให้เปิดโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ขึ้นในวัด ได้ดำเนินการร่วมกับโรงเรียนบำเหน็จณรงค์วิทยาคม เปิดโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ขึ้นที่วัดป่าสำราญจิต โดยดำเนินการต่อเนื่องมาหลายปี

๗. ช่วงหลังปี พ.ศ. ๒๕๔๓ ได้ตั้งโครงการการสอนธรรมศึกษาขยายเข้าไปในสถานศึกษาต่างๆ ในพื้นที่ คือ โรงเรียนชุมชนชวนวิทยา โรงเรียนบำเหน็จณรงค์วิทยาคม และโรงเรียนอื่นๆ ที่สนใจเข้าร่วมโครงการ เช่น โรงเรียนบ้านห้วย อำเภอจัตุรัส โรงเรียนโคกเริงรมย์วิทยา โรงเรียนบ้านโคกคึม เป็นต้น เพราะขณะนั้นยังมีพระสงฆ์เข้าไปดำเนินการด้านนี้น้อยอยู่ หลวงพ่อฯ ส่งพระสงฆ์ไปสอนและอบรมก่อนสอบให้ เมื่อมีผู้ขอเข้าสอบมากขึ้น สถานที่ไม่เพียงพอ ดำเนินการขอเปิดสนามสอบธรรมสนามหลวงเพิ่มที่

โรงเรียนบำเหน็จณรงค์วิทยาคม ส่วนสนามสอบวัดป่าสำราญจิตขอใช้สถานที่โรงเรียนชุมชนชวนวิทยาเป็นสนามสอบ ทำต่อเนื่องมาสิบกว่าปี มีผู้สอบผานธรรมศึกษาทั้งบุคคลากรในโรงเรียนและนักเรียนหลายพันคนในช่วงดำเนินการ

๘. สนับสนุนการจัดการศึกษาทั้งฝ่ายนักธรรมและธรรมศึกษา ฝึกหัดให้พระสงฆ์ทำหน้าที่เป็นครูสอนและส่งไปฝึกอบรมเป็นครูสอนพระปริยัติธรรม จัดซื้ออุปกรณ์การศึกษาที่จำเป็นต้องใช้ จัดรถรับส่งนักเรียนในการเดินทางไปสอบ สนับสนุนค่าใช้จ่ายแก่พระสงฆ์ผู้ไปปฏิบัติหน้าที่ รวมถึงให้ทุนสนับสนุนกิจกรรมการสอบแก่สถานศึกษาและสนามสอบตามเหมาะสม

๙. ในฐานะที่เป็นพระสังฆาธิการทั้งระดับเจ้าอาวาส และเป็นเจ้าคณะผู้ปกครองได้สนองงานคณะสงฆ์ในด้านการศึกษามาอย่างต่อเนื่อง เช่น รับเป็นเจ้าภาพงานด้านการศึกษาของคณะสงฆ์ธรรมยุตในเขตปกครองมาจัดที่วัดป่าสำราญจิต เดินทางไปร่วมประชุมตรวจธรรมสนามหลวง ของคณะสงฆ์ธรรมยุตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ปฏิบัติหน้าที่ตามที่คณะสงฆ์มอบหมายมาไม่เคยขาด เป็นต้น

งานด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

หลวงพ่อ พระครูอนุรักษ์วัฒนกิจ ได้ดำเนินการเผยแผ่ โดยยึดเอานโยบายขยายการสอนด้านวิปัสสนาธุระที่ พระญาณวิศิษฏ์ สมิทธิวีราจารย์ (หลวงปู่สิงห์ ขนฺตฺยาคโม) วัดป่าสาลวัน อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา ผู้เป็นปฐมพระบูรพาจารย์ได้วางแนวทางไว้แต่ต้น ส่งเสริมให้เกิดการอยากเข้าวัดทำบุญ รักษาศีลปกติ/ศีลอุโบสถ และการบำเพ็ญภาวนา พอประมวลให้เห็นตัวอย่าง ดังนี้

๑. โดยอัตตธรรมสมบัติส่วนตนของหลวงพ่อท่าน เป็นพระสงฆ์ผู้มีปฏิปทาสัมมาปฏิบัติงดงาม มีอาจาระเรียบร้อย เรียบง่าย ไม่ยึดติด เป็นกันเองกับญาติโยมผู้เข้ามากราบไหว้ ปฏิปทาส่วนตนนี้ นำมาซึ่งศรัทธาเบื้องต้นในการทำหน้าที่เผยแผ่ให้เห็นเป็นตัวอย่างแก่พุทธศาสนิกชนทั้งหลายเป็นอย่างดี

๒. จัดกิจกรรมปฏิบัติธรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาและวันสำคัญของชาติเป็นประจำ มีทั้งการถวายทาน รักษาศีลอุโบสถ ฟังธรรม กิจกรรมเวียนเทียน บำเพ็ญภาวนา พร้อมร่วมมือกับหน่วยงานต่างๆ จัดกิจกรรมเชิงวัฒนธรรมมาตลอด

๓. วันธัมมัสสวนะในฤดูกาลเข้าพรรษา เชิญชวนให้ญาติโยมมาปฏิบัติธรรรมและรักษาศีลอุโบสถ มีอุบาสกอุบาสิกามารักษาศีลอุโบสถ ฟังธรรม และปฏิบัติภาวนา เป็นประจำทุกพรรษา

๔. สนับสนุนโครงการพัฒนาคุณธรรมของหน่วยงานสถานศึกษา หรือหน่วยงานองค์กรต่างๆ โดยใช้วัดป่าสำราญจิตเป็นศูนย์กลางดำเนินโครงการ

๖. ทุกเช้าก่อนออกบิณฑบาต หลวงพ่อท่านจะมีข้อธรรมต่างๆ มากล่าวเป็นคติเตือนใจแก่ญาติโยมทุกเช้า จนเป็นที่คุ้นหูของชาวบ้านที่ได้ยินเสียงของท่านเป็นประจำก่อนเห็นแสงอรุณของวันใหม่

การศึกษาสงเคราะห์

ในอดีต หลวงพ่อ พระครูอนุรักษ์วัฒนกิจ เป็นนักการศึกษาสงเคราะห์ที่เคยช่วยเหลือลูกหลานของชาวบ้านมานาน มีลูกหลานของชาวบ้านจำนวนไม่น้อยได้มาอาศัยบุญของหลวงพ่อทาน อาศัยข้าวก้นบาตรพระ จนประสบความสำเร็จในการศึกษาหลายคน

ด้วยเหตุที่ในสมัยก่อน มีสถานศึกษาที่จะรองรับผู้เรียนต่อระดับมัธยมน้อย ต้องเข้าเข้าเรียนต่อในตัวอำเภอบำเหน็จณรงค์ ชาวบ้านบางครอบครัวในเขตอำเภอบำเหน็จณรงค์ จัตุรัส ซับใหญ่ เทพสถิต ที่มีลูกชายจึงนิยมนำลูกชายมาฝากให้อยู่เป็นเด็กวัด เพื่อฝึกฝนตนเองและใกล้กับสถานศึกษา

หลวงพ่อฯ ก็เมตตารับไว้ เป็นการได้ช่วยผู้ปกครองฝึกฝนเด็กเหล่านี้ไปในตัว ทำให้มีวินัยในตนเอง บางคราวก็ช่วยจ่ายค่าเทอม ค่าชุด หรือค่าอุปกรณ์การศึกษาให้ บางคนส่งให้เรียนต่อจนจบระดับปริญญาก็มี

เด็กวัดคนสำคัญคนหนึ่ง ที่หลวงพ่อฯ เคยช่วยอุปถัมภ์ดูแลมาตั้งแต่เด็ก ศึกษาเล่าเรียนในชั้นที่สูงขึ้นไปจนบ ต่อมา ได้ลาออกจากงานมาบรรพชาอุปสมทบและครองเพศบรรพชิตสืบต่อมา คือ พระครูชัยสิทธิการโกศล (ณัฐพล ฐิตพโล) รองเจ้าคณะจังหวัดชัยภูมิ (ธรรมยุต) และเจ้าอาวาสวัดป่าสุทธิโกศล บ้านหนองบัวโคก อำเภอจัตุรัส จังหวัดชัยภูมิ

นอกจากนี้ บางคราว สถานศึกษาต่างๆ มีการจัดหาทุนเพื่อนำไปพัฒนาด้านการศึกษา หรือจัดหาทุนให้นักเรียน หลวงพ่อฯ ได้ร่วมบริจาคไปช่วยอยู่บ่อยครั้ง หรือบางโอกาส ได้ช่วยส่งเสริมสนับสนุนด้านการพัฒนาคุณธรรมที่สถานศึกษาต่างๆ ขอความร่วมมือมา

การสาธารณสงเคราะห์

หลวงพ่อ พระครูอนุรักษ์วัฒนกิจ ได้สร้างความสัมพันธ์อันดีกับชุมชนมาโดยตลอด ในคราวที่หน่วยงาน องค์กร มูลนิธิ ขอความร่วมมือมาเพื่อการสาธารณะประโยชน์ต่างๆ ได้ร่วมบริจาคเพื่อการนี้ไปไม่เคยขาด ส่วนในการสาธารณะช่วยเหลือประชาชน ซึ่งได้ปฏิบัติมาตลอด ๓๐ กว่าปี คือ

ในทุกวันที่ ๒๗ มิถุนายน ของทุกปี ถือเป็นดิถีคล้ายวันเกิดของหลวงพ่อฯ การนี้จะจัดทำบุญฉลองอายุเป็นประจำทุกปีเสมอมา นอกจากการบำเพ็ญกุศลเลี้ยงพระ ถวายสังฆทาน แล้ว ยังจะมีการแจกทานเป็นข้าวสารอาหารแห้ง เสื้อผ้า แก่ประชาชนเป็นประจำด้วย

ในการทำบุญฉลองอายุแต่ละปี หลวงพ่อฯ จะถือโอกาสนี้มอบสิ่งของให้กับหน่วยงานทางสาธารณสุข เช่น โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ้านชวน และโรงพยาบาลบำเหน็จณรงค์ เป็นต้น หรือมอบสิ่งของให้กับสถานศึกษาต่างๆ บ้าง ตามโอกาสที่เหมาะสม ปฏิบัติอย่างนี้ตลอดมา

นอกจากนี้ ยังมีชาวบ้านที่ต้องการจะใช้บารมีของหลวงพ่อฯ เข้ามาช่วยควบคุมจิตใจให้มั่นคงขึ้น คือ เข้ามาขอตั้งสัจจะสัญญาเพื่อจะเลิกดื่มสุราเมรัย หรือยาเสพติด โดยอาศัยสัจจะที่ตั้งไว้กับพระเถระที่ตนเคารพนับถือควบคุมจิตใจให้มั่นคง

หลวงพ่อท่านได้เมตตาอนุเคราะห์นำประกอบพิธีตั้งสัจจะ พร้อมกันนี้ได้ใช้ยาสมุนไพรช่วยเลิกสุรายาเสพติดเข้ามาช่วยด้วย เพราะเคยเข้ารับการถวายความรู้ หลักสูตร วิชาสมุนไพรหลักสูตรพิเศษ ระดับผู้นำเผยแพร่สมุนไพร บัตรสมาชิกเลขที่ ๑๑/๒๕๔๒ ของมูลนิธิในโครงการตามพระราชดำริสวนป่าสมุนไพรฯ ทำให้มีความรู้ด้านนี้อยู่พอสมคร

ชื่อเสียงด้านการตั้งสัจจะสัญญาเพื่อเลิกสุรายาเสพติด พร้อมใช้ยาสมุนไพรเข้ามาช่วย เป็นที่รู้จักของพุทธศาสนิกชนทั่วไป มีผู้เดินทางมาขอความอนุเคราะห์ทั้งเขตพื้นที่อำเภอบำเหน็จณรงค์ จังหวัดชัยภูมิ และบางคราวเดินทางมาไกลจากจังหวัดอื่น เพื่อมาขอทำพิธีดังกล่าวก็มี นับเป็นการช่วยเหลือสังคมโดยอาศัยบารมีของหลวงพ่อท่านช่วยอีกทางหนึ่งด้วย

อัตตธรรมสมบัติอื่นๆ

หลวงพ่อ พระครูอนุรักษ์วัฒนกิจ มีธรรมสมบัติส่วนตน ซึ่งเป็นที่รู้จักกันเป็นอย่างดีหลายอย่าง พอยกตัวอย่างให้เห็น อาทิ

๑. หลวงพ่อฯ เป็นพระที่ไม่อยู่เฉย ชำนาญในงานนวกรรม (วิชาการช่างทั่วไป) ขยันทำ ขยันสร้าง มีวัสดุอุปกรณ์ที่รื้อลงแล้วไม่ได้ทำอะไร ท่านจะไม่ปล่อยทิ้งไว้เฉยๆ จะเริ่มต้นทำไปวันละนิดละหน่อย เป็นตัวอย่างให้พระภิกษุสามเณรในวัดได้เห็น จึงพบว่า นอกจากมีเสนาสนะหลังใหญ่ๆ ที่สร้างขึ้นมาถาวรตามปกติแล้ว ยังมีกุฏิหลังเล็กๆ ที่สร้างขึ้นภายในวัดอีกหลายสิบหลัง

๒. หลวงพ่อฯ ครองเพศบรรพชิตมาในสายของครูบาอาจารย์กรรมฐาน นอกจากมีปฏิปทาส่วนตนที่ชอบการปฏิบัติกรรมฐานแล้ว ยังมีความชำนาญเกี่ยวกับการทำบริขารต่างๆ ใช้เอง ไม่ว่าจะเป็นการตัดผ้า เย็บผ้า ย้อมผ้า และทำอุปกรณ์เกี่ยวกับการเดินธุดงค์ต่างๆ ในอดีตทำใช้เองมาก่อนทั้นสิ้น

๓. เป็นผู้ทรงจำพระปาฏิโมกข์ได้ แต่เดิมท่านจะสวดพระปาฏิโมกข์เอง ต่อมา เมื่อมีพระสงฆ์ลูกศิษย์เริ่มสวดได้บ้างแล้ว จึงให้สวดแทนท่าน

๔. เป็นผู้มีความชำนาญในการสวดพระอภิธรรมมัตถสังคหะทำนองท้องถิ่น

๕. ช่วยอนุเคราะห์ญาติโยมผู้เข้ามาขอให้เป็นที่พึ่งทางจิตใจในยามที่ชีวิตมีปัญหา หรือผู้ต้องการความเป็นสิริมงคลในวาระพิเศษของชีวิตและครอบครัว โดยใช้ความศักดิ์สิทธิ์ของพระพุทธมนต์ปริตต์เข้ามาช่วย เสริมด้วยการสอนหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นคติเตือนใจควบคู่กันไป

๖. หลวงพ่อฯ เป็นผู้ที่รักษาวัตรปฏิบัติต่างๆ เป็นอย่างดี ทำเป็นแบบอย่างให้พระภิกษุสามเณรได้เห็น อาทิ การทำวัตรเช้า-เย็น การลงฟังพระปาฏิโมกข์ทุกวันพระใหญ่ การกวาดวิหารลานเจดีย์ และการบิณฑบาต แม้ในช่วงที่มีอาพาธ ก็ยังพยายามเดินออกรับบิณฑบาต จนสุดท้ายไม่ไหวจริงๆ พระสงฆ์และญาติโยมจึงนิมนต์ให้หยุด

หน้าที่ทางการปกครองคณะสงฆ์

พ.ศ. ๒๕๑๑ เป็น เจ้าอาวาสวัดป่าสามัคคีมณีธรรม บ้านกระทุ่มพระ ตำบลบ้านตาล อำเภอบำเหน็จณรงค์ จังหวัดชัยภูมิ

พ.ศ. ๒๕๒๐ เป็น เจ้าอาวาสวัดป่าสำราญจิต บ้านหนองโสน ตำบลบ้านชวน อำเภอบำเหน็จณรงค์ จังหวัดชัยภูมิ

พ.ศ. ๒๕๒๑ เป็น เจ้าคณะตำบลบ้านชวน (ธรรมยุต)

พ.ศ. ๒๕๒๙ เป็น พระอุปัชฌาย์

พ.ศ. ๒๕๔๘ เป็น เจ้าคณะอำเภอบำเหน็จณรงค์ (ธรรมยุต)

พ.ศ. ๒๕๖๕ เป็น ที่ปรึกษาเจ้าคณะจังหวัดชัยภูมิ (ธรรมยุต)

สมณศักดิ์ที่ได้รับ

พ.ศ. ๒๕๑๓ เป็น พระใบฎีกา ฐานานุกรมใน พระโพธิญาณมุนี (ภา ปภาโส) อดีตเจ้าคณะจังหวัดชัยภูมิ (ธรรมยุต) เมื่อครั้งยังเป็นเจ้าอาวาสวัดป่าสุวรรณไพโรจน์

พ.ศ. ๒๕๒๒ เป็น พระครูสัญญาบัตร เจ้าคณะตำบลชั้นตรี ในราชทินนามที่ **พระครูอนุรักษ์วัฒนกิจ**

พ.ศ. ๒๕๓๒ เป็น พระครูสัญญาบัตร เจ้าคณะตำบลชั้นโท ในราชทินนามเดิม

พ.ศ. ๒๕๔๐ เป็น พระครูสัญญาบัตร เจ้าคณะตำบลชั้นเอก ในราชทินนามเดิม

พ.ศ. ๒๕๕๔ เป็น พระครูสัญญาบัตร เจ้าคณะอำเภอชั้นโท ในราชทินนามเดิม

พ.ศ. ๒๕๕๕ เป็น พระครูสัญญาบัตร เจ้าคณะอำเภอชั้นเอก ในราชทินนามเดิม

การฝึกอบรม

พ.ศ. ๒๕๑๓ ผ่านการฝึกอบรมจากโรงเรียนพระสังฆาธิการคณะธรรมยุตภาค ๘ - ๙ - ๑๐ - ๑๑ ที่วัดป่าสาลวัน อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา เป็นการไปอบรมระยะยาว ๓ เดือน และจำพรรษาที่วัดป่าสาลวัน ระหว่างการอบรม ได้มีโอกาสช่วยสร้างกำแพงแก้วและเทปูนลานอุโบสถไปพร้อมกันด้วย

พ.ศ. ๒๕๑๗ ผ่านการอบรมเป็นครูสอนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม

พ.ศ. ๒๕๒๖ ผ่านการอบรมครูสอนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม ของคณะสงฆ์ ภาค ๑๑

พ.ศ. ๒๕๓๘ เข้ารับการถวายความรู้ หลักสูตร การบริหารและจัดการวัด

พ.ศ. ๒๕๔๒ ผ่านการอบรมหลักสูตร วิชาสมุนไพรหลักสูตรพิเศษระดับผู้นำเผยแพร่สมุนไพร บัตรเลขที่ ๑๑/๒๕๔๒

อนึ่ง ด้วยการที่หลวงพ่อฯ เป็นนักบริหารวัดที่ไม่หยุดนิ่ง นอกจากเข้ารับการถวายความรู้และฝึกอบรมดังกล่าวนี้แล้ว ได้เข้าร่วมการประชุมรับการถวายความรู้ในการบริหารจัดการวัดในด้านต่างๆ ตามที่คณะสงฆ์ระดับสูงสั่งการมาอีกจำนวนมาก

หน้าที่พิเศษ

พ.ศ. ๒๕๔๒ เป็นกรรมการบริหารกองทุนสงเคราะห์คณะสงฆ์ธรรมยุตชัยภูมิ

พ.ศ. ๒๕๕๐ เป็นประธานกรรมการบริหารกองทุนสงเคราะห์คณะสงฆ์ธรรมยุตบำเหน็จณรงค์

คำสั่งแต่งตั้ง

พระอุปัชฌาย์ คณะธรรมยุต

ที่ ๑๙/๒๕๒๙

อาศัยอำนาจตามความในข้อ ๙ แห่งกฎมหาเถรสมาคมฉบับที่ ๗ พ.ศ. ๒๕๐๖

ตั้งให้ พระครูอนุรักษ์วัฒนกิจ (ตยุติปาโล)

วัด ป่าตำหนักจิต อำเภอ บำเหน็จณรงค์

จังหวัด ชัยภูมิ เป็น พระอุปัชฌาย์

มีหน้าที่ให้บรรพชาอุปสมบทแก่กุลบุตรที่ได้สอบสวนได้คุณลักษณะครบถ้วนและไม่เป็นคนต้องห้าม

จงเว้นการควรเว้น จงประพฤติการควรประพฤติ โดยสมควรแก่ตำแหน่งทุกประการ

ขอจงสัมฤทธิ์ประโยชน์ และความสุข จริญงอกงามในพระธรรมวินัยตลอดกาลนาน

วันที่ ๓ มีนาคม พุทธศักราช ๒๕๒๙

เจ้าคณะใหญ่คณะธรรมยุต

คำสั่งแต่งตั้ง

เจ้าคณะตำบลบ้านชวน (ธรรมยุต)

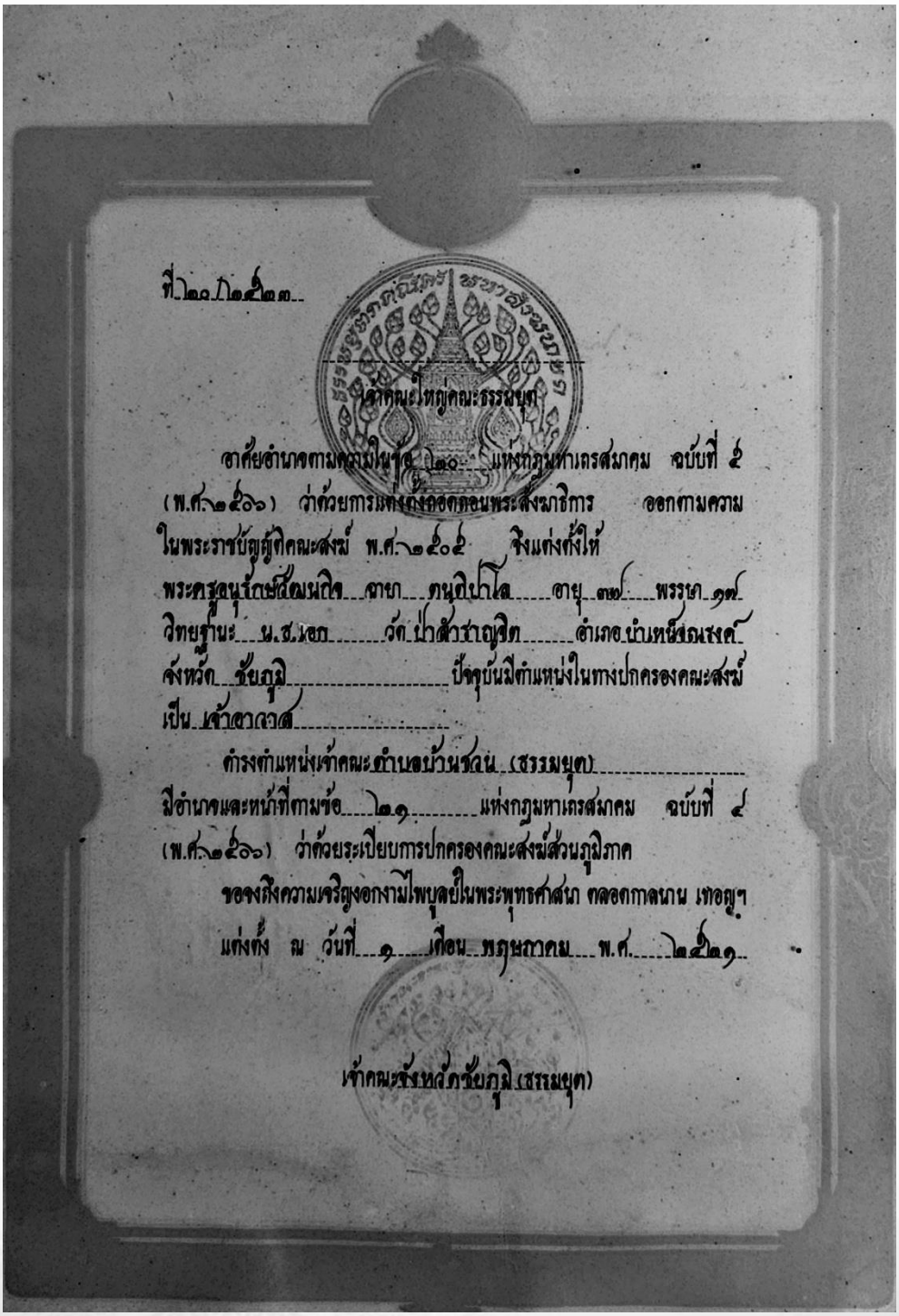

ที่ ๒๐/๒๕๒๓

เจ้าคณะใหญ่คณะธรรมยุต

อาศัยอำนาจตามความในข้อ ๒๐ แห่งกฎมหาเถรสมาคม ฉบับที่ ๕ (พ.ศ.๒๕๑๑) ว่าด้วยการแต่งตั้งถอดถอนพระสังฆาธิการ ออกตามความในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ จึงแต่งตั้งให้ พระครูอนุรักษ์วิมลกิจ อายุ ๖๗ พรรษา ๑๗ วิทยฐานะ น.ช.เอก วัดป่าตัวราญจิต อำเภอบำเหน็จณรงค์ จังหวัด ชัยภูมิ ปัจจุบันมีตำแหน่งในทางปกครองคณะสงฆ์ เป็น เจ้าอาวาส

ดำรงตำแหน่งเจ้าคณะตำบลบ้านชวน (ธรรมยุต) มีอำนาจและหน้าที่ตามข้อ ๒๑ แห่งกฎมหาเถรสมาคม ฉบับที่ ๕ (พ.ศ.๒๕๑๑) ว่าด้วยระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาค

ขอจงสิ่งความเจริญงอกงามไพบูลย์ในพระพุทธศาสนา ตลอดกาลนาน เทอญฯ

แต่งตั้ง ณ วันที่ ๑ เดือน พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๒๑

เจ้าคณะจังหวัดชัยภูมิ (ธรรมยุต)

คำสั่งแต่งตั้ง

เจ้าคณะอำเภอบำเหน็จณรงค์ (ธรรมยุต)

ที่ ๑๙/๒๕๔๘

สมเด็จพระญาณสังวร

รักษาการแทนเจ้าคณะใหญ่คณะธรรมยุต

อาศัยอำนาจตามความในข้อ ๑๙ แห่งกฎมหาเถรสมาคม ฉบับที่ ๒๔ (พ.ศ. ๒๕๔๑) ว่าด้วยการแต่งตั้งถอดถอนพระสังฆาธิการ ออกตามความในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕

จึงแต่งตั้งให้ พระครูอนุรักษ์วัฒนกิจ(น้อย) ฉายา ตนฺติปาโล อายุ ๖๓ พรรษา ๔๒ วิทยฐานะ น.ธ.เอก วัดป่าสำราญจิต ตำบลบ้านชวน อำเภอบำเหน็จณรงค์ จังหวัดชัยภูมิ

ดำรงตำแหน่ง **เจ้าคณะอำเภอบำเหน็จณรงค์ (ธรรมยุต)** มีอำนาจและหน้าที่ตามข้อ ๒๐ แห่งกฎมหาเถรสมาคม ฉบับที่ ๒๓ (พ.ศ. ๒๕๔๑) ว่าด้วยระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ ส่วนภูมิภาค

ขอจงถึงความเจริญงอกงามไพบูลย์ในพระพุทธศาสนา ตลอดกาลนาน เทอญฯ

แต่งตั้ง ณ วันที่ ๑ เดือน กรกฎาคม พุทธศักราช ๒๕๔๘

เจ้าคณะภาค ๑๑ (ธรรมยุต)

คำสั่งแต่งตั้ง ที่ปรึกษาเจ้าคณะจังหวัดชัยภูมิ (ธรรมยุต)

แต่งตั้งที่ปรึกษาเจ้าคณะจังหวัด

ที่ ๓๓/๒๕๖๕

อาศัยอำนาจตามความในข้อ ๓ แห่งกฎมหาเถรสมาคม ฉบับที่ ๒๘ (พ.ศ. ๒๕๕๖) แก้ไขเพิ่มเติมกฎมหาเถรสมาคม ฉบับที่ ๒๙ (พ.ศ. ๒๕๔๑) ว่าด้วยการแต่งตั้งถอดถอนพระสังฆาธิการ ออกตามความในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ และตามมติมหาเถรสมาคม ในการประชุมครั้งที่ ๒๕/๒๕๖๕ เมื่อวันที่ ๑๑ ตุลาคม ๒๕๖๕

จึงแต่งตั้งให้ พระครูอนุรักษ์วัฒนกิจ (น้อย) ฉายา ตนฺติปาโล อายุ ๗๙ พรรษา ๕๙ วิทยฐานะ ผ.ธ.เอก วัดป่าสำราญจิต ตำบลบ้านขวน อำเภอบำเหน็จณรงค์ จังหวัดชัยภูมิ เจ้าคณะอำเภอบำเหน็จณรงค์ (ธรรมยุต)

เป็นที่ปรึกษาเจ้าคณะจังหวัดชัยภูมิ (ธรรมยุต)

ขอจงถึงความเจริญงอกงามไพบูลย์ในพระพุทธศาสนา ตลอดกาลนาน เทอญ

ทั้งนี้ ตั้งแต่วันที่ ๑๑ ตุลาคม ๒๕๖๕ เป็นต้นไป

แต่งตั้ง ณ วันที่ ๒๒ พฤศจิกายน พุทธศักราช ๒๕๖๕

(สมเด็จพระวันรัต)

สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก

ตราตั้งฐานานุกรมที่ พระใบฎีกา

ฐานานุกรมใน

พระโพธิญาณมุนี (ภา ปภาโส) อดีตเจ้าคณะจังหวัดชัยภูมิ (ธรรมยุต)

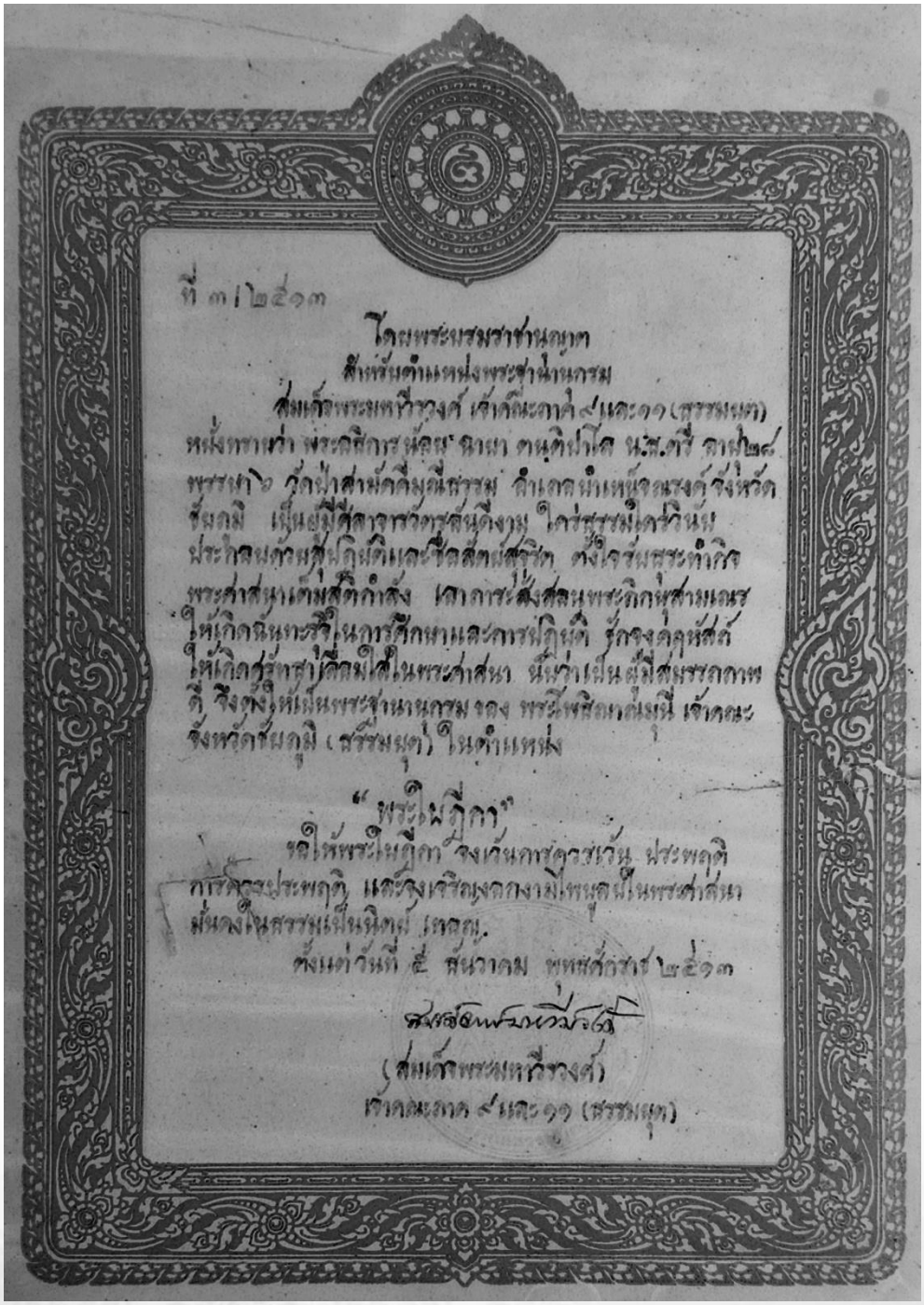

ที่ ๓/๒๕๑๓

โดยพระบรมราชานุญาต

สถาปนาตำแหน่งพระสำนักงาน

สมเด็จพระมหาธีรวงศ์ เจ้าคณะภาค ๙ และ ๑๑ (ธรรมยุต)

หนังสือว่า พระกิตติการนัคคะ นามา ตนฺติปาโล อายุ ๒๘ พรรษา ๖ วัดป่าสามัคคีมุนีธรรม ตำบลนำเหนือ อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ เป็นผู้มีศีลาจารวัตรสมควรดีงาม ใคร่ศรัทธาเลื่อมใส ประกอบด้วยศีลปฏิบัติและวัตรสัตปฏิบัติ ตั้งใจบำเพ็ญตนตามพระธรรมวินัย เพื่อการสืบสานพระศาสนาให้เกิดนิสสัยในการศึกษาและการปฏิบัติ รักษาไว้ซึ่งความสงบเรียบร้อยในพระศาสนา นับว่าเป็นผู้มีสมรรถภาพดี สมควรให้เป็นพระสำนักงาน พระโพธิญาณมุนี เจ้าคณะจังหวัดชัยภูมิ (ธรรมยุต) ในตำแหน่ง

"พระใบฎีกา"

ขอให้พระใบฎีกา จงเว้นการชั่วทั้งปวง ประพฤติการดีงามประพฤติ และจงเจริญงอกงามไพบูลย์ในพระศาสนาสืบไปเทอญ.

ตั้งแต่วันที่ ๕ สิงหาคม พุทธศักราช ๒๕๑๓

สมเด็จพระมหาธีรวงศ์

(สมเด็จพระมหาธีรวงศ์)

เจ้าคณะภาค ๙ และ ๑๑ (ธรรมยุต)

ตราตั้ง

พระครูสัญญาบัตรที่

พระครูอนุรักษ์วัฒนกิจ

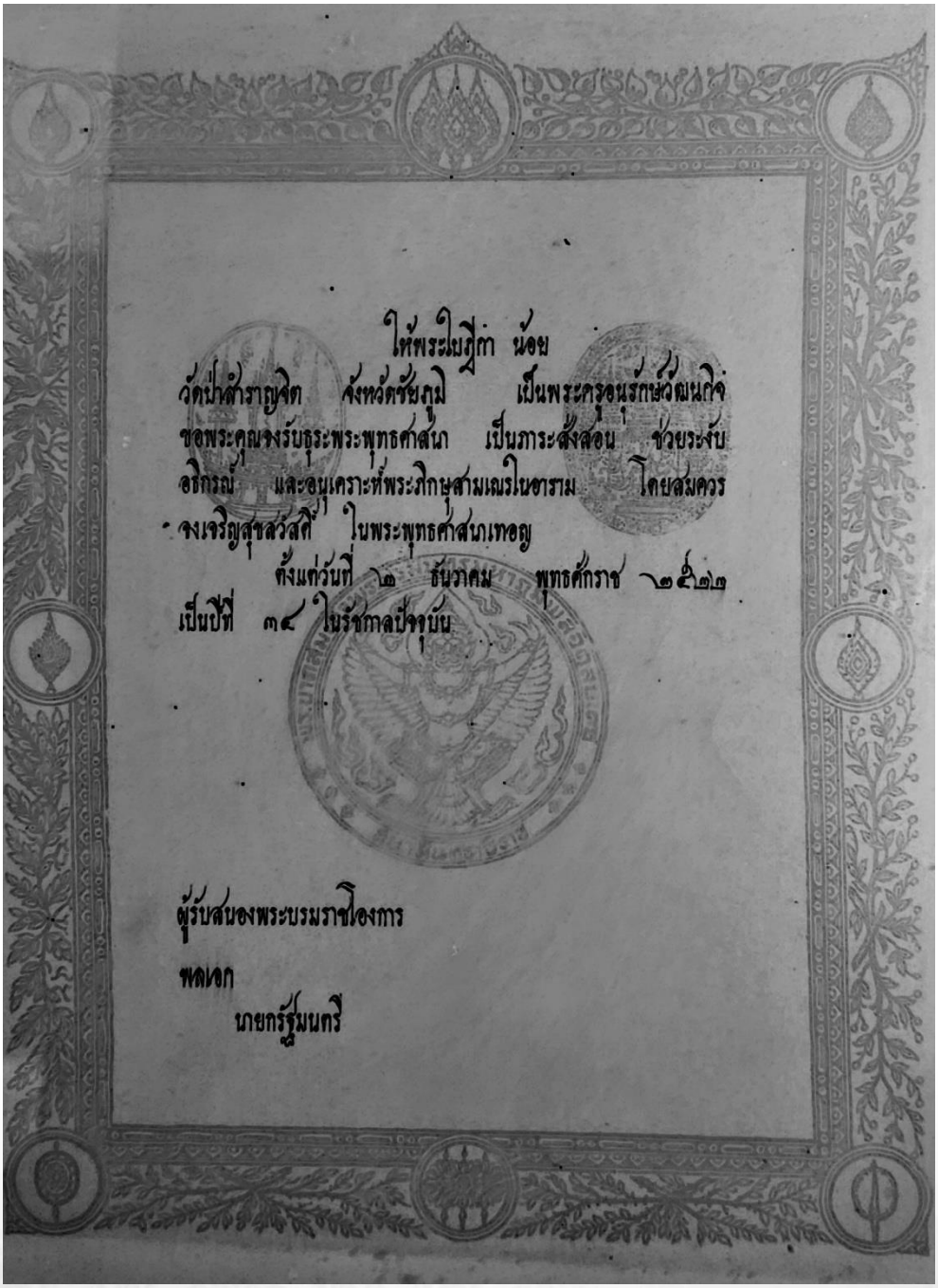

ให้พระใบฎีกา น้อย
วัดป่าสำราญจิต จังหวัดชัยภูมิ เป็นพระครูอนุรักษ์วัฒนกิจ
ขอพระคุณจงรับธุระพระพุทธศาสนา เป็นภาระสั่งสอน ช่วยระงับ
อธิกรณ์ และอนุเคราะห์พระภิกษุสามเณรในอาราม โดยสมควร
จงเจริญสุขสวัสดิ์ ในพระพุทธศาสนาเทอญ
ตั้งแต่วันที่ ๒ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๒๒
เป็นปีที่ ๓๔ ในรัชกาลปัจจุบัน

ผู้รับสนองพระบรมราชโองการ

พลเอก

นายกรัฐมนตรี

ตราตั้ง เจ้าคณะอำเภอชั้นเอก

โดยพระบรมราชานุญาต

เนื่องในโอกาสพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา
วันที่ ๕ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๕๕

มหาเถรสมาคมได้ประชุมพิจารณาคัดเลือกพระครูสัญญาบัตร ที่ดำรงตำแหน่งพระสังฆาธิการผู้บริหารการคณะสงฆ์ สมควรได้รับการเลื่อนชั้นพระสังฆาธิการ เนื่องในโอกาสพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา วันที่ ๕ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๕๕ มหาเถรสมาคมมีมติให้เลื่อน

พระครูอนุรักษ์วัฒนกิจ (น้อย)
วัดป่าสำราญจิต อำเภอบำเหน็จณรงค์ จังหวัดชัยภูมิ
ตำแหน่ง พระครูเจ้าคณะอำเภอ ชั้นโท

เป็น ชั้นเอก

ขอจงเจริญไพบูลย์ในพระพุทธศาสนาเทอญ

ตั้งแต่วันที่ ๕ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๕๕

สมเด็จพระพุฒาจารย์

(สมเด็จพระพุฒาจารย์)
ประธานคณะผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราช
ประธานกรรมการมหาเถรสมาคม

การอาพาธ

หลวงพ่อ พระครูอนุรักษ์วัฒนกิจ มีอาการชาบริเวณหลังด้านขวา เป็นอาพาธเดิมที่เกิดมานานแล้ว ชาไปถึงขาและแขนด้านขวา ทั้งมีอาการปวดหลังและเอวด้วย แต่ยังพอปฏิบัติกิจวัตรต่างๆ ได้ ส่วนการอาพาธอย่างอื่นในระยะหลัง เป็นไปตามอายุที่เพิ่มมากขึ้น

ประมาณช่วงเดือนเมษายน ๒๕๖๖ เป็นต้นมา หลวงพ่อฯ เริ่มมีอาการปวดเข่า และเริ่มปวดหนักขึ้นจนต้องนั่งรถเข็น ต่อมา จึงได้นิมนต์ท่านไปตรวจรักษาที่โรงพยาบาลชัยภูมิ เมื่อวันที่ ๑๔ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๖๖ แพทย์ได้ตรวจวินิจฉัยแล้วทำการรักษาโดยผ่าตัดบริเวณหัวเข่า พักฟื้นระยะหนึ่งแล้วให้กลับมาพักฟื้นต่อที่วัด

หลังการจัดงานฉลองอายุวัฒนมงคล ๘๐ ปี ในวันที่ ๒๗ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๖๖ แล้ว ได้ไปตรวจติดตามอาการตามที่แพทย์นัดหมายอีกครั้งที่โรงพยาบาลชัยภูมิ ผลที่ได้จากผลตรวจไม่ดีนัก

วันที่ ๑๒ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๖๖ ได้นิมนต์หลวงพ่อฯ ไปตรวจรักษาต่อที่โรงพยาบาลมหาราชนครราชสีมา จังหวัดนครราชสีมา ทำการรักษาอยู่ที่โรงพยาบาลประมาณ ๒ เดือน ก่อนทางแพทย์จะอนุญาตให้กลับมาพักฟื้นต่อที่วัดป่าสำราญจิต จากนั้น อาการอาพาธของหลวงพ่อฯ เริ่มทรุดลงตามลำดับ

มรณภาพ

ช่วงเย็นวันที่ ๓ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๖๖ หลวงพ่อฯ มีอาการไข้ขึ้นสูง ทางคณะสงฆ์ได้ส่งไปตรวจรักษาที่โรงพยาบาลบำเหน็จณรงค์ แพทย์วินิจฉัยแล้วรักษาตามอาการ จากนั้น อนุญาตให้นำกลับมาพักต่อที่วัดได้ ใน

ขณะเดียวกัน คณะสงฆ์ อุบาสก อุบาสิกา ศิษยานุศิษย์ ซึ่งทราบข่าวการอาพาธหนักในครั้งนี้ ต่างเดินทางมาร่วมเฝ้าอาการและถวายกำลังใจเป็นจำนวนมาก

ล่วงถึง วันที่ ๔ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๖๖ เวลา ๐๒.๔๕ น. หลวงพ่อฯ ได้มรณภาพจากไปด้วยอาการอันสงบ สิริอายุ ๘๐ พรรษา ๖๐

การบำเพ็ญกุศลศพ

หลังจาก หลวงพ่อ พระครูอนุรักษ์วัฒนกิจ ได้มรณภาพแล้ว ได้เชิญสรีระของท่านมาตั้งบำเพ็ญกุศลเบื้องต้น ณ ศาลาการเปรียญวัดป่าสำราญจิต เป็นเวลา ๗ วัน จากนั้น ได้บำเพ็ญกุศลสวดพระอภิธรรมทุกคืนสืบต่อเนื่องมา เพื่อรอกำหนดการพระราชทานเพลิงศพ

พระราชทานเพลิงศพ

นับเป็นพระมหากรุณาธิคุณเป็นล้นพ้นอันหาที่สุดมิได้แก่ศิษยานุศิษย์ทั้งหลาย ในการที่ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดพระราชทานหีบเชิงชายประกอบศพ ในวันที่ ๑๒ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๖๖ เวลา ๑๐.๐๐ น. และทรงพระกรุณาโปรดพระราชทานเพลิงศพในวันที่ ๑๖ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๖๖ เวลา ๑๖.๐๐ น. ณ เมรุชั่วคราว วัดป่าสำราญจิต ตำบลบ้านชวน อำเภอบำเหน็จณรงค์ จังหวัดชัยภูมิ

หลวงพ่อใหญ่ พระอาจารย์ที่เมตตาหลวงพ่อน้อยมาตลอด

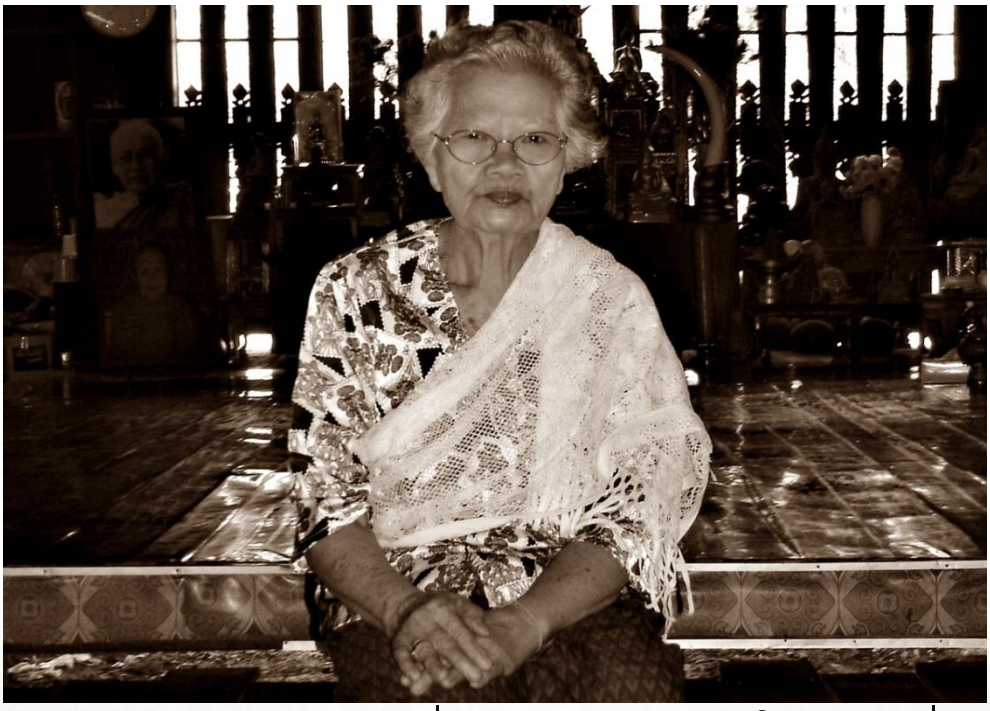

คุณยายชะม้อย จุมพลพงษ์ ผู้ที่หลวงพ่อน้อยนับถือเป็นโยมแม่คนหนึ่ง

ประวัติ วัดป่าสำราญจิต

ตำบลบ้านชวน อำเภอบำเหน็จณรงค์ จังหวัดชัยภูมิ

ประวัติ วัดป่าสำราญจิต
ตำบลบ้านชวน อำเภอบำเหน็จณรงค์ จังหวัดชัยภูมิ

ข้อมูลเบื้องต้น

วัดป่าสำราญจิต เป็นวัดราษฎร์ สังกัดคณะสงฆ์ธรรมยุติกนิกาย ตั้งอยู่ เลขที่ ๑๑๖ หมู่ที่ ๑๕ ตำบลบ้านชวน อำเภอบำเหน็จณรงค์ จังหวัดชัยภูมิ

เป็นวัดธรรมยุตที่เกิดขึ้นจากนโยบายขยายการสอนด้านวิปัสสนาธุระให้แพร่หลายออกไปของ เจ้าประคุณ สมเด็จพระมหาวีรวงศ์ (ติสฺสมหาเถร) โดยมี พระญาณวิศิษฏ์ สมิทธิวีราจารย์ (หลวงปู่สิงห์ ขนฺตฺยาคโม) วัดป่าสาลวัน จังหวัดนครราชสีมา เป็นหัวหน้าคณะผู้ดำเนินการ เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๗๕

ปีที่ตั้งวัด วันที่ ๑๐ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๘๒

ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา วันที่ ๒๙ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๓๗

พื้นที่ของวัด จำนวน ๑๖ ไร่ ๒ งาน ๑๑ ตารางวา

ย้อนอดีตก่อนมาเป็นวัดป่าสำราญจิต

พระญาณวิศิษฏ์ สมิทธิวีราจารย์ (หลวงปู่สิงห์ ขนฺตฺยาคโม) วัดป่าสาลวัน อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา เป็นพระอาจารย์กรรมฐานที่ได้รับมอบหมายจากหลวงปู่มั่น ภูริทตฺโต ให้ช่วยดูแลลูกศิษย์สายกรรมฐานที่เพิ่มมากขึ้นในขณะนั้น นับเป็นลูกศิษย์รุ่นใหญ่รูปหนึ่งของ หลวงปู่มั่น ภูริทตฺโต

พ.ศ. ๒๔๗๔ ท่านเจ้าประคุณ สมเด็จพระมหาวีรวงศ์ (อ้วน ติสฺสมหาเถร) เมื่อครั้งยังเป็น พระพรหมมุนี เป็นเจ้าคณะมณฑลนครราชสีมา ได้มีดำริที่จะสร้างวัดด้านวิปัสสนาธุระขึ้นมา เพื่อขยายการสอนวิปัสสนาธุระให้แพร่หลายออกไป โดยใช้มณฑลนครราชสีมาเป็นจุดศูนย์กลาง

ต่อมา นายพันตำรวจตรี หลวงชาญนิคม (ทอง จันทรศร) ผู้บังคับกองตำรวจ จังหวัดนครราชสีมา พร้อมครอบครัว ได้มีจิตศรัทธาถวายที่ดินสร้างเป็นวัดป่าฝ่ายวิปัสสนาธุระขึ้น ท่านเจ้าประคุณสมเด็จฯ จึงได้อาราธนาให้หลวงปู่สิงห์ ขนฺตฺยาคโม ซึ่งขณะนั้นออกธุดงค์อยู่ในจังหวัดขอนแก่น ให้ลงมาสร้างวัดขึ้นที่จังหวัดนคราชสีมา เพื่อใช้เป็นจุดศูนย์กลางการสอนด้านวิปัสสนาธุระ ตั้งชื่อวัดว่า วัดป่าสาลวัน

หลังการสร้างวัดป่าสาลวันขึ้นมาแล้ว หลวงปู่สิงห์ ขนฺตฺยาคโม ได้ส่งข่าวไปแจ้งแก่พระภิกษุสามเณรสายกรรมฐานให้ลงมาอยู่จำพรรษาพร้อมกับองค์ท่าน พร้อมกันนั้น จักได้ร่วมกันวางแผนเรื่องขยายการสอนด้านวิปัสสนาธุระไปพร้อมกันด้วย

ตามบันทึกของหลวงปู่สิงห์ ขนฺตฺยาคโม ซึ่งกล่าวไว้ในคราวขยายการอบรมกรรมฐานออกไปให้ทั่วราชอาณาจักร มีหลักฐานปรากฏตามเนื้อหาในหนังสือ "**ประวัติคณะธรรมยุต**" จัดพิมพ์เนื่องในวาระงานเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ในโอกาสวันพระบรมราชสมภพครบ ๒๐๐ ปี วันที่ ๑๘ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๔๗ หน้าที่ ๒๒๙ และ ๒๓๑ ความว่า

สมเด็จพระมหาวีรวงศ์ (ติสฺสมหาเถร) ขณะดำรงสมณศักดิ์ที่พระพรหมมุนี เจ้าคณะมณฑลนครราชสีมา เห็นความสำคัญของการศึกษาปฏิบัติกรรมฐานว่า ควรจะได้มีการอบรมสั่งสอนพุทธบริษัทให้แพร่หลายทั่วไปในทุกภาคทั่วราชอาณาจักร

ฉะนั้น จึงได้อาราธนาพระอาจารย์สิงห์ ขนฺตฺยาคโม ให้มาอยู่จำพรรษา ณ จังหวัดนครราชสีมา และมอบหมายให้เป็นผู้จัดการฝ่ายวิปัสสนาธุระ ให้แพร่หลายไปทั่วราชอาณาจักร

พระอาจารย์สิงห์ ขนฺตฺยาคโม จึงได้เริ่มดำเนินการตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๗๕ เป็นต้นมา โดยจัดให้พระอาจารย์กรรมฐานจากภาคอีสานไปสำนักอยู่ตามวัดต่างๆ เพื่ออบรมสั่งสอนธรรมปฏิบัติแก่พุทธบริษัทในถิ่นนั้นๆ ทั่วทุกภาค เป็นเหตุให้การศึกษาฝ่ายวิปัสสนาธุระแพร่หลายไปยังจังหวัดต่างๆ ในภาคกลาง ภาคเหนือ และภาคใต้ ตามลำดับ ดังที่ พระอาจารย์สิงห์ ขนฺตฺยาคโม ได้บันทึกการดำเนินการครั้งนี้ ดังนี้...

"...๖. จังหวัดชัยภูมิ พระอาจารย์บุญ กับพระอาจารย์พรหม พฺรหฺมสโร ไปสำนักอยู่ ณ วัดป่าสำราญจิต แต่ครั้งยังเป็นสำนักสงฆ์ ตำบลบ้านชวน กิ่งอำเภอบำเหน็จณรงค์

พระอาจารย์สิงห์ ขนฺตฺยาคโม ได้จาริกจากวัดป่าสาลวัน นครราชสีมา ไปสำนักอยู่ ณ วัดป่าสุวรรณไพโรจน์ แต่ครั้งยังเป็นสำนักสงฆ์ อำเภอจัตุรัส ภายหลังพระอาจารย์ทองอยู่ ฐิตธมฺโม ได้เป็นเจ้าสำนักสืบต่อมา..."

ในเขตอำเภอจัตุรัส และอำเภอบำเหน็จณรงค์ คณะพระธุดงค์จากวัดป่าสาลวัน อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา ได้เดินธุดงค์ออกไปสอนประชาชนในเขตนี้ตามหมู่บ้านต่างๆ ไปปักกลดพำนักตามป่าช้าบ้าง ตามป่าท้ายหมู่บ้านบ้าง ตามวัดร้างประจำหมู่บ้านนั้นๆ บ้าง ต่อมา มีญาติโยมศรัทธาในปฏิปทาของพระธุดงค์คณะนี้ จึงสนับสนุนการสร้างวัดเป็นการถาวรสืบต่อมา

วัดธรรมยุตในเขตจังหวัดชัยภูมิตอนล่าง ซึ่งเกิดขึ้นจากนโยบายส่งพระสงฆ์ออกไปสอนกรรมฐานในถิ่นนี้ ได้พัฒนาสืบต่อมาจนถึงปัจจุบัน มีจำนวน ๔ วัด คือ

๑. วัดป่าสุวรรณไพโรจน์ บ้านหนองบัวใหญ่
ตำบลหนองบัวใหญ่ อำเภอจัตุรัส จังหวัดชัยภูมิ

๒. วัดป่าสามัคคีมณีธรรม บ้านกระทุ่มพระ

ตำบลบ้านตาล อำเภอบำเหน็จณรงค์ จังหวัดชัยภูมิ

๓. วัดป่าศรีสุขอุดมศักดิ์ บ้านจอมแก้ว - โนนแปะ

ตำบลเกาะมะนาว อำเภอบำเหน็จณรงค์ จังหวัดชัยภูมิ

๔. วัดป่าสำราญจิต บ้านหนองโสน บ้านชวน

ตำบลบ้านชวน อำเภอบำเหน็จณรงค์ จังหวัดชัยภูมิ

การสร้างวัดป่าสำราญจิตในยุคเริ่มต้น

ในส่วนของวัดป่าสำราญจิตนั้น นับเป็นวัดที่เกิดขึ้นในชุมชนใหญ่ เพราะอยู่ในเขตกิ่งอำเภอบำเหน็จณรงค์ในสมัยนั้น นอกจากข้อมูลของวัดที่กล่าวถึงในประวัติคณะธรรมยุตแล้ว นอกจากนี้ ยังมีข้อมูลของผู้มีอายุได้บอกเล่าสืบต่อกันมาสรุปความได้ว่า

ช่วงประมาณปี พ.ศ. ๒๔๗๕ คณะพระธุดงค์กรรมฐานจากวัดป่าสาลวัน อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา นำโดย พระอาจารย์พรหม พฺรหฺมสโร และพระอาจารย์บุญ ได้เดินธุดงค์มาปักกลดสอนธรรมในเขตอำเภอบำเหน็จณรงค์ เมื่อครั้งยังเป็นกิ่งอำเภอ ครั้งแรกมี ๒ แห่ง ที่คณะพระธุดงค์ได้ไปพำนักอยู่ คือ วัดป่าสามัคคีมณีธรรม ซึ่งเป็นวัดเก่าแก่ของบ้านกระทุ่มพระ และบริเวณป่าของบ้านจอมแก้ว-โนนแปะ ปัจจุบัน คือ วัดป่าศรีสุขอุดมศักดิ์

ต่อมา คณะพระธุดงค์ นำโดย พระอาจารย์พรหม พฺรหฺมสโร ได้ออกธุดงค์ไปขยายการสอนด้านวิปัสสนาธุระมาที่ชุมชนบ้านชวน กิ่งอำเภอบำเหน็จณรงค์ ครั้งแรก มาปักกลดอยู่บริเวณพื้นที่ป่าบ้านหลุง (บริเวณสะพานบ้านหลุงในปัจจุบัน) มีชาวบ้านจากบ้านชวนและบ้านปะโค ซึ่งศรัทธาในปฏิปทาของพระกรรมฐานคณะนี้ เป็นผู้ช่วยอุปัฏฐากทำบุญใส่บาตร

ภายหลัง คณะชาวบ้านพิจารณาเห็นว่า พื้นที่ป่าท้ายบ้านชวนด้านทิศตะวันตกเฉียงเหนือ อยู่ติดกับบึงชวน ไม่ลำบากเรื่องน้ำ มีสภาพเป็นป่าอันสงบ ห่างจากชุมชน เหมาะอย่างยิ่งที่จะสร้างเป็นวัดป่ากรรมฐานขึ้นมา จึงได้นิมนต์คณะพระธุดงค์ให้ย้ายมาพำนักในพื้นที่ป่าแห่งใหม่ เพื่อสร้างเป็นวัดขึ้นเป็นการถาวรต่อไป ซึ่งพื้นที่ป่าท้ายหมู่บ้านดังกล่าว คือ บริเวณบ้านหนองโสน หมู่ ๑๕ ตำบลบ้านชวน อำเภอบำเหน็จณรงค์ จังหวัดชัยภูมิ สถานที่ตั้งวัดในปัจจุบัน

ด้วยเหตุนี้ คณะพระธุดงค์จึงได้ย้ายจากบริเวณป่าบ้านหลุง มาพำนักอยู่ที่ป่าท้ายบ้านชวนที่ใหม่ พร้อมปักที่แสดงเขตสงฆ์เป็นสัญลักษณ์ให้ประชาชนทั่วไปได้ทราบว่า พื้นที่แห่งนี้เป็นของสงฆ์ที่จะสร้างวัดต่อไปในอนาคต

ช่วงนี้ ยังมีชาวบ้านคณะเดิมที่มาช่วยกันอุปัฏฐากทำบุญใส่บาตร พร้อมกันนี้ ยังช่วยกันก่อสร้างกุฏิเสนาสนะชั่วคราว พอให้พระสงฆ์ได้อยู่พำนักจำพรรษาในระยะแรก พร้อมช่วยอุปถัมภ์ในการต่างๆ ที่จำเป็น ไม่ว่าจะเป็นการช่วยกันถางป่าปรับสภาพพื้นที่ให้โล่งเตียน ช่วยกันจัดหาน้ำฉันน้ำใช้มาถวาย ช่วงเช้า มาทำบุญที่วัด ร่วมกันรักษาศีล ตอนเย็น มาทำวัตรสวดมนต์กับพระสงฆ์ พร้อมฝึกปฏิบัติภาวนา

ในส่วนของคณะพระธุดงค์เอง ได้ออกรับบิณฑบาตโปรดชาวบ้านในชุมชนอย่างทั่วถึง ระยะแรก ออกไปรับบิณฑบาตโปรดญาติโยมโดยสลับทางเดิน ไม่เดินทางเดียวทุกวัน ไปตามถนนริมบึงชวนออกไปรับบิณฑบาตถึงชุมชนบ้านปะโคบ้าง เข้าไปในชุมชนบ้านชวนตามคุ้มบ้านต่างๆ บ้าง เมื่อครบทางแล้ว จึงสลับกลับทางเดิม

จึงนับวา การตั้งวัดป่าสำราญจิตแห่งนี้ขึ้นมาในยุคแรก ได้เริ่มเป็นรูปเป็นร่างขึ้นมาบ้างแล้ว การเดินทางระหว่างกิ่งอำเภอบำเหน็จณรงค์กับจังหวัด

นครราชสีมา มีความสะดวกกว่าเขตอื่น จึงเริ่มเป็นจุดศูนย์กลางของพระกรรมฐานจากวัดป่าสาลวันซึ่งเดินทางมาจาริกธุดงค์ในเขตนี้มากขึ้น มีการติดต่อกันระหว่างสำนักสงฆ์วัดป่าสำราญจิตกับวัดป่าสาลวัน และกลุ่มวัดที่สร้างขึ้นใหม่ตลอดเวลา

อนึ่ง ด้วยเหตุที่พื้นที่ท้ายหมู่บ้านบริเวณที่สร้างสำนักสงฆ์ มีสภาพเป็นป่า ห่างไกลจากชุมชน มีความสงบ ยามค่ำคืนเงียบสงัด มีแต่เสียงหรีดหริ่งเรไรดังระงมไปทั่วพื้นที่ ดังนั้น คนในยุคก่อนจึงนิยมเรียกชื่อวัดป่าแห่งนี้อีกนามหนึ่งว่า "**วัดป่าเรไร**" โดยปรากฏหลักฐานการเรียกชื่อนี้ในแผนที่แสดงเขตสุขาภิบาลบำเหน็จณรงค์ ในประกาศกระทรวงมหาดไทย เรื่อง จัดตั้งสุขาภิบาลบำเหน็จณรงค์ เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๙๙

ในยุคแรกของการสร้างสำนักสงฆ์ขึ้นมา พระอาจารย์พรหม พฺรหฺมสโร พร้อมคณะพระธุดงค์ ประสบปัญหาการคัดค้านในพื้นที่อยู่บ้าง มีทั้งจ้างให้คนไปยืนด่าพระสงฆ์ขณะออกรับบิณฑบาตก็มี แสดงออกอย่างชัดเจนในเชิงคัดค้านไม่ให้พระสงฆ์คณะนี้อยู่ในพื้นที่ก็มี หนักสุด ถึงขนาดมุ่งหวังเอาชีวิตก็มี เพื่อกดดันพระสงฆ์คณะนี้ให้หนีไป ไม่อยากให้อยู่ในพื้นที่ เพราะถือว่าเป็นเรื่องใหม่ที่เกิดขึ้นในชุมชนแห่งนี้ ผู้ไม่เข้าใจย่อมมีอยู่บ้าง

เรื่องราวที่นับว่ารุนแรงสุด คือ ขณะที่ พระอาจารย์พรหม พฺรหฺมสโร เดินจงกลมอยู่บริเวณป่าติดกับบึงชวน มีจิตเป็นสมาธิอยู่กับการเดินจงกลม มีผู้ที่ได้รับค่าจ้างมาจากผู้ไม่เข้าใจ ได้เล็งอาวุธมาที่องค์พระอาจารย์ พร้อมสับไก ปรากฏว่าสับไกถึงสามครั้ง อาวุธกลับไม่ทำงาน เป็นเหตุให้บุคคลดังกล่าวเกิดความกลัวและสำนึกผิด วางอาวุธเข้ามาก้มกราบขอขมาในความผิดที่ทำลงไป ภายหลัง ได้กลับใจหันมามีศรัทธาในปฏิปทาของพระกรรมฐานตลอดชีวิต

พระญาณวิศิษฏ์ สมิทธิวีราจารย์

(หลวงปู่สิงห์ ขนฺตฺยาคโม)

วัดป่าสาลวัน อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา

ปฐมพระบูรพาจารย์ของวัดป่าสำราญจิต

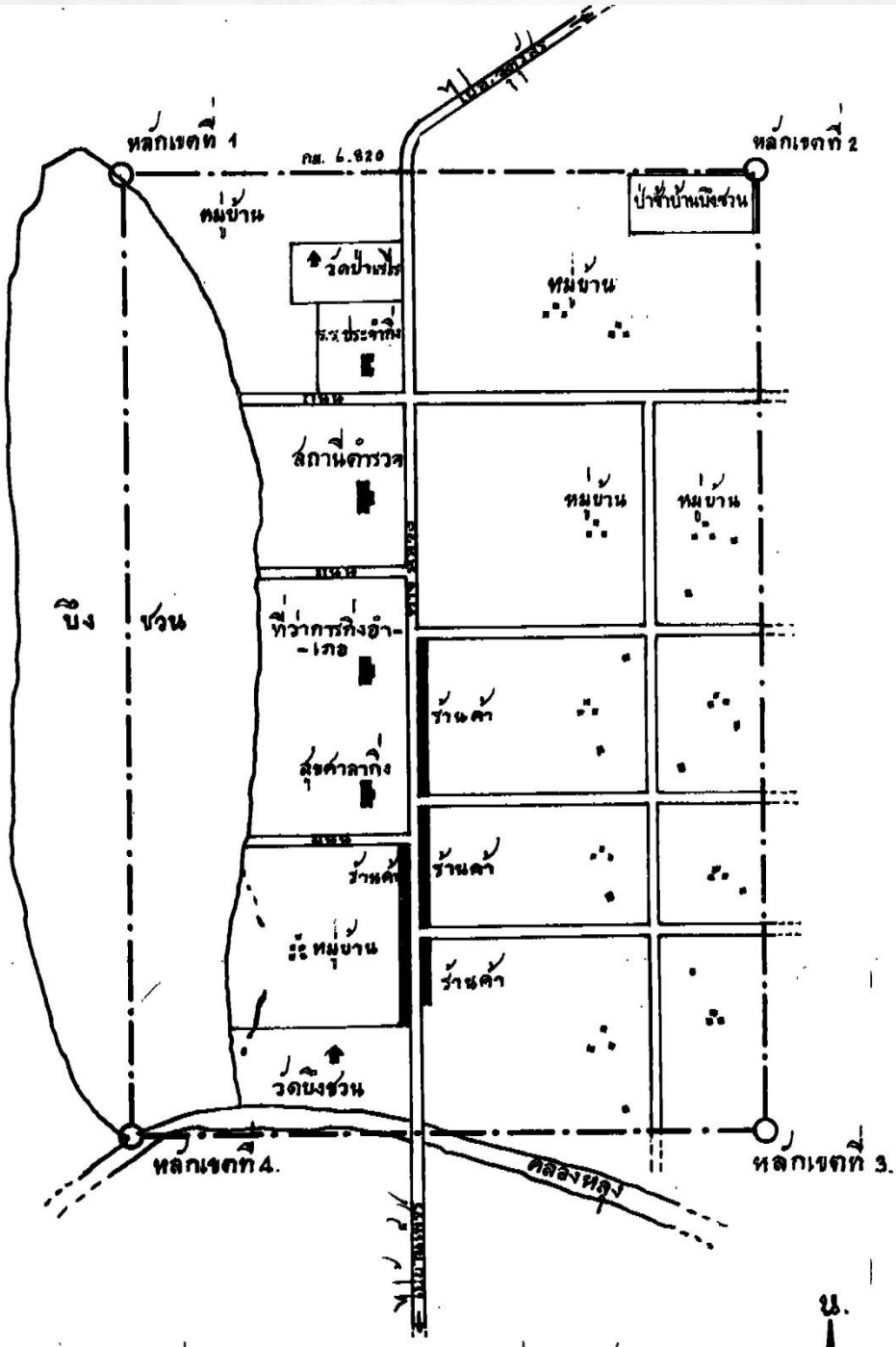

แผนที่แสดงเขตสุขาภิบาลบำเหน็จณรงค์
ตำบลบ้านช่วน อำเภอบำเหน็จณรงค์ จังหวัดชัยภูมิ
พ.ศ. 2499

แม้จะเจอกับเหตุการณ์รุนแรงระดับนี้ ถึงอย่างนั้น คณะพระธุดงค์ก็ไม่ได้ย่อท้อในการสอนธรรมแก่ญาติโยม ยังยึดมั่นในเจตนาปรารภที่หลวงปู่สิงห์ ขนฺตฺยาคโม ได้ให้นโยบายไว้ก่อนออกธุดงค์มา เพื่อขยายการสอนด้านวิปัสสนาธุระให้กว้างขวางออกไป เสริมสร้างศรัทธาให้เกิดขึ้นด้วยปฏิปทาสัมมาปฏิบัติแบบพระกรรมฐาน ยังคงตั้งใจอบรมสั่งสอนประชาชาชนอย่างต่อเนื่องเหมือนเดิม ใช้บารมีธรรมที่ประพฤติดีปฏิบัติชอบตามพระธรรมวินัยช่วยทำให้ปลอดภัยจากอันตรายมาได้ ทั้งทำให้ผู้ที่หลงผิดไปชั่วขณะจำนวนมาก ได้กลับตัวกลับใจหันมามีจิตเป็นสัมมาทิฏฐิด้วย

ปัญหาที่เกิดขึ้นในพื้นที่ยังไม่จบลง ต่อมา หลวงปู่สิงห์ ขนฺตฺยาคโม ได้ส่งหลวงปู่จำปี ชาคโร วัดป่าสาลวัน ให้เดินทางมาช่วยแก้ปัญหาไม่ให้ขยายออกไปมากกว่านี้ ซึ่งจากข้อมูลในประวัติของหลวงปู่จำปี ชาคโร ท่านได้กล่าวไว้ว่า หลังที่ท่านรับคำสั่งให้เดินทางมาแก้ปัญหาดังกล่าวนี้แล้ว ทำให้สถานการณ์ต่างๆ เริ่มดีขึ้นตามลำดับ

จากสำนักสงฆ์พัฒนาขึ้นมาเป็นวัดป่าสำราญจิต

พระอาจารย์พรหม พฺรหฺมสโร ซึ่งนับเป็นเจ้าอาวาสรูปแรก ได้เป็นกำลังหลักนำพาคณะชาวบ้านสร้างสำนักสงฆ์วัดป่าสำราญจิตขึ้นมา เมื่อเห็นว่าสำนักสงฆ์เริ่มมีความมั่นคงแล้ว จึงได้มอบหมายให้เจ้าอาวาสในยุคต่อมา เป็นผู้รับผิดชอบช่วยดูแลพัฒนาต่อ ส่วนตัวท่านเอง ได้ขอจาริกธุดงค์กลับไปเผยแพร่ด้านวิปัสสนาธุระต่อที่จังหวัดนครราชสีมา ภายหลัง พระอาจารย์ท่านได้รับสมณศักดิ์เป็นพระครูที่ พระครูพรหมจักร อยู่จำพรรษอยู่ที่วัดป่าคีรีวัลย์ ตำบลท่าช้าง อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดนครราชสีมา จนถึงกาลมรณภาพ

หลังจาก พระอาจารย์พรหม พฺรหฺมสโร เดินทางกลับไปแล้ว พระสงฆ์

ผู้ทำหน้าที่เป็นเจ้าอาวาสในยุคต่อมา ได้รับภาระช่วยกันพัฒนาสำนักสงฆ์แห่งนี้สืบต่อมา ก่อนจะดำเนินการขอสร้างและตั้งเป็นวัดในพระพุทธศาสนาอย่างเป็นทางการ โดยจากข้อมูลของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ระบุไว้ว่า

"**วัดป่าสำราญจิตได้รับการประกาศตั้งเป็นวัดในพระพุทธศาสนา เมื่อวันที่ ๑๐ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๘๒**"

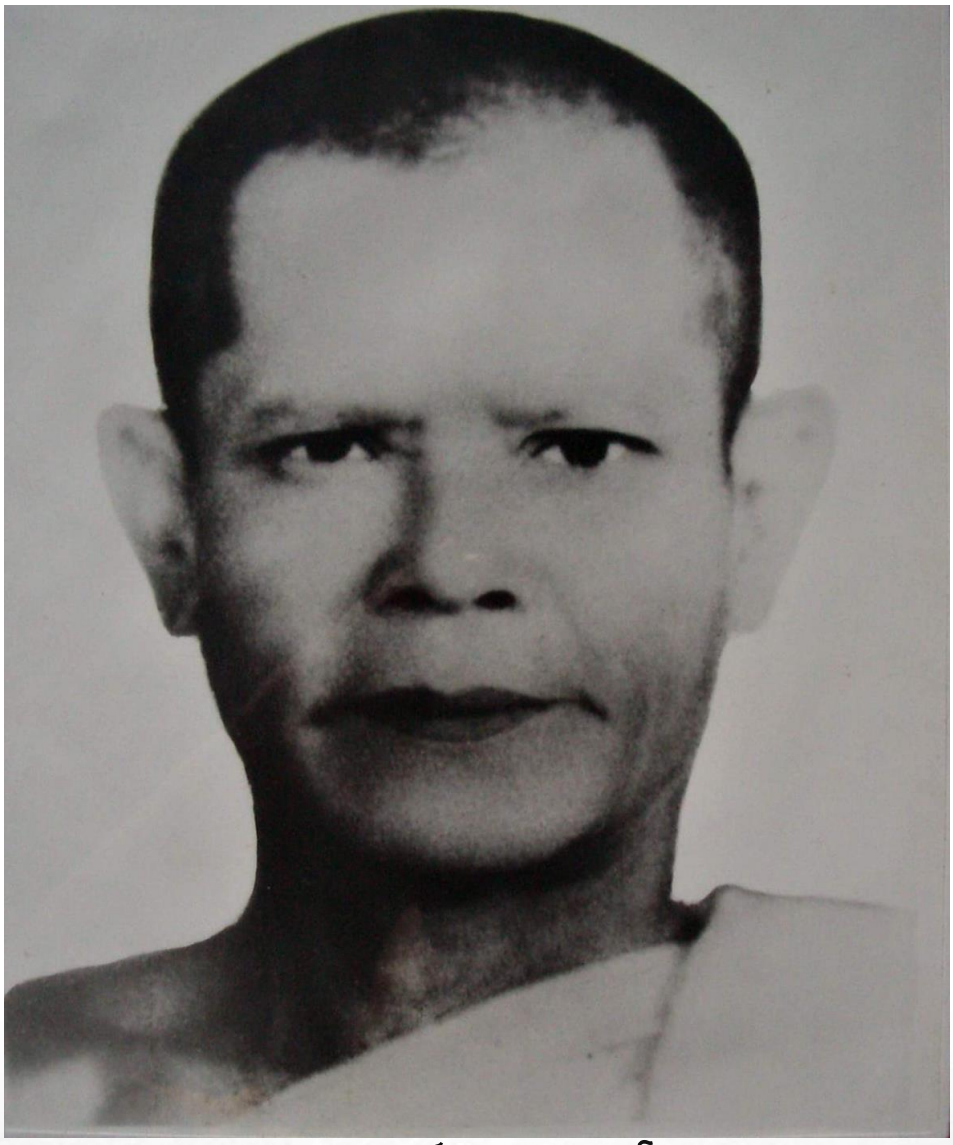

พระอาจารย์พรหม พฺรหฺมสโร

เจ้าอาวาสรูปแรกของวัดป่าสำราญจิต

สำหรับนามวัดว่า "**วัดป่าสำราญจิต**" เป็นนามที่ตั้งขึ้นจากสภาพความรู้สึกของผู้เข้ามาบำเพ็ญบุญและปฏิบัติภาวนา ณ สถานที่แห่งนี้ คือ ด้วยความเงียบสงบของพื้นที่ตั้งวัด รวมไปถึงความสงบแห่งจิตใจที่เกิดขึ้นจากการได้มาบำเพ็ญบุญ รักษาศีลและปฏิบัติภาวนา ก่อให้เกิด "**ความสำราญจิต**" แก่พุทธศาสนิกชนทั้งหลาย ครูบาอาจารย์จึงได้เมตตาให้ขนานนามวัดในชื่อนี้

หลังจากได้รับการประกาศเป็นวัดอย่างเป็นทางการแล้ว พระสงฆ์ผู้รับภาระเป็นเจ้าอาวาสในยุคต่อมา รวมไปถึงพระสงฆ์ที่พำนักอยู่จำพรรษา ยังคงเป็นพระสงฆ์สายวัดป่าสาลวันเหมือนเดิม มีการติดต่อและเดินทางไปมาระหว่างวัดป่าสาลวันกับวัดป่าสำราญจิตอยู่ตลอด ในส่วนของวัดที่เกิดในยุคเดียวกันอีก ๓ วัด ซึ่งถือเป็นสายวัดป่าสาลวันเช่นเดียวกัน พระสงฆ์มีการสลับสับเปลี่ยนหมุนเวียนไปพำนักชั่วคราวบ้าง ไปพำนักอยู่จำพรรษาบ้าง เข้ามาช่วยรับภาระดูแลในช่วงที่ว่างจากเจ้าอาวาสบ้าง

การพัฒนาวัดยุคแรก

ในยุคแรก ช่วงปี พ.ศ. ๒๔๗๕ – ๒๕๑๕ นับแต่คณะพระธุดงค์ชุดแรกได้มาปักกลดพำนักอยู่ที่ป่าท้ายหมู่บ้าน แล้วสร้างเป็นวัดป่าสำราญจิตขึ้นมา จนถึงยุคก่อนที่ พระครูอนุรักษ์วัฒนกิจ (น้อย ตนฺติปาโล) จะมาเป็นเจ้าอาวาส มีการพัฒนาวัดให้เป็นระเบียบเรียบร้อย รวมถึงการสร้างกุฏิเสนาสนะถาวรวัตถุต่างๆ ขึ้นมาหลายอย่าง มีข้อมูลจากคำบอกเล่า พอสรุปดังนี้

การพัฒนาวัดให้เป็นระเบียบเรียบร้อย

กำหนดพื้นที่ของวัดให้ชัดเจน เพื่อรองรับการออกโฉนดตามที่ทางฝ่ายบ้านเมืองกำหนด กำหนดเขตการก่อสร้างศาลา หอระฆัง กุฏิ อุโบสถ จุดเผาศพ ให้มีความเป็นระเบียบ โดยสร้างศาลาไว้ในจุดกลางของวัด สร้างกุฏิไว้

โดยรอบตามแนวถนนภายในวัด สร้างอุโบสถไว้ด้านทิศตะวันออก อยู่หน้าสุดก่อนสิ่งใดตามคติโบราณ แยกกุฏิของแม่ชีไปไว้ในจุดที่ห่างจากเขตพระสงฆ์ สร้างเวจจกุฏิ (ห้องน้ำ) ไว้ตามจุดสำคัญที่จะใช้งาน จัดการเรื่องสถานที่เผาศพให้แน่นอน ในการอื่นๆ ยังเน้นการอบรมสั่งสอนด้านวิปัสสนาธุระแก่พุทธศาสนิกชนอยู่ตลอดเหมือนเดิม ด้วยเหตุนี้ จึงมีผู้เข้ามาช่วยอุปถัมภ์วัดมากขึ้นตามลำดับ

การก่อสร้างเสนาสนะถาวรวัตถุต่างๆ ที่สำคัญ

ศาลาการเปรียญ เป็นศาลาไม้ยกสูงขนาด ๙ ห้อง (ห้องละประมาณ ๑๒ ศอก) หลังคามุงสังกะสี มีฝาผนังไม้ปิดด้านหลังในห้องกลางด้านทิศตะวันตกด้านเดียว เพื่อใช้เป็นฉากหลังตั้งองค์พระประธาน ส่วนด้านทิศเหนือ ทิศใต้ และทิศตะวันออก ไม่มีฝาผนัง เป็นเพียงระเบียงไม้กั้นป้องกันคนตก สันนิษฐานว่า สร้างหลังการตั้งวัดในปี พ.ศ. ๒๔๘๒ ไม่นานนัก

พระประธานประจำศาลา ซึ่งน่าจะเป็นพระประธานองค์แรกของวัด มีคำจารึกใต้ฐานด้านหน้าองค์พระว่า "**พระวิจิตร์ ชนุตฺตโม พร้อมคณะทายกทายิกา สร้างพระประธานไว้ประจำวัดป่าสำราญจิตร์ บ้านชวน กิ่งบำเหน็จณรงค์ จังหวัดชัยภูมิ เมื่อ พ.ศ.๒๔๙๘**" ปัจจุบันศาลาหลังนี้ถูกรื้อออกแล้ว

กุฏิสงฆ์ เป็นกุฏิไม้สองชั้นขนาด ๖ ห้อง (ห้องละประมาณ ๘ ศอก) หลังคามุงสังกะสี ใช้เป็นกุฏิของเจ้าอาวาสและพระสงฆ์ที่มาอยู่จำพรรษา สันนิษฐานว่า สร้างก่อนศาลาการเปรียญ หลังการตั้งเป็นวัดไม่นาน ในอดีตมีหลักฐานผู้ร่วมบริจาครูปหนึ่ง คือ พระครูวิทิตธรรมวัฒน์ วัดเพชรวิศยาราม เมื่อครั้งที่ท่านยังเป็น พระทองอยู่ ฐิตธมฺโม บริจาคด้วยจำนวน ๑ บาท กุฏิหลังนี้ ยังปรากฏให้เห็นถึงทุกวันนี้ เป็นกุฏิเจ้าอาวาสที่ พระครูอนุรักษ์วัฒนกิจ

ได้อยู่จำพรรษาตั้งแต่ต้น จนถึงกาลมรณภาพ

ส่วนกุฏิสงฆ์อื่นๆ ที่สร้างในช่วงไม่ห่างกันนัก เท่าที่พอสืบประวัติได้ มีกุฏิไม้ชั้นเดียว ๒ หลัง หลังแรก เป็นกุฏิไม้ชั้นเดียว อยู่บริเวณด้านทิศตะวันตก เป็นกุฏิของพระสงฆ์ หลังที่สอง เป็นกุฏิไม้ชั้นเดียว เป็นบ้านพักของแม่ชี อยู่ด้านทิศใต้ (บริเวณสระน้ำในปัจจุบัน) ปัจจุบันถูกรื้อออกไปหมดแล้ว

หอระฆัง เป็นหอระฆังไม้สูง ๓ ชั้น หลังคามุงสังกะสี ตั้งอยู่ด้านทิศเหนือของศาลาการเปรียญหลังเก่า ปัจจุบันถูกรื้อถอนไปแล้ว

อุโบสถ เป็นอุโบสถคอนกรีตผสมไม้ เสาทำจากไม้ ฝาผนังก่ออิฐฉาบปูน พื้นเป็นปูน มีระเบียงทั้งด้านหน้าและด้านหลัง มีประตูไม้ด้านหน้าบานเดียว มีหน้าต่างไม้ด้านละ ๓ บาน หลังคามุงสังกะสีหลดหลั่นกันลงมาเป็นสองชั้น หน้าบันด้านหน้าและด้านหลังเป็นลายกนกและรูปเทพนมแบบนูนสูง มีใบสีมาหินล้อมรอบโรงอุโบสถ ไม่มีกำแพงแก้ว ตั้งอยู่ด้านทิศตะวันออกสุดของวัด และหันหน้าไปทางทิศตะวันออก เป็นอุโบสถหลังเล็ก พอบรรจุพระสงฆ์ทำสังฆกรรมตามพระวินัย ปัจจุบันถูกรื้อไปแล้ว

สันนิษฐานว่า เริ่มก่อสร้างมาตั้งแต่ประมาณปี พ.ศ. ๒๕๐๐ ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา เมื่อวันที่ ๑๙ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๐๓ ขนาดวิสุงคามสีมา กว้าง ๓๐ เมตร ยาว ๓๕ เมตร ทำพิธีผูกพัทธสีมาฝังลูกนิมิตเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๐๔ ปัจจุบันถูกรื้อออกและสร้างหลังใหม่ขึ้นแทนแล้ว

เมรุ เป็นเมรุที่มีเตาเผาแบบเก่า ใช้ถ่านเป็นเชื้อเพลิง ตั้งอยู่ท้ายวัดด้านทิศตะวันตกเฉียงใต้ หันหน้าไปทางทิศตะวันออก สร้างเสร็จในปี พ.ศ. ๒๕๑๕ โดยจุดที่สร้างเมรุ ห่างจากจุดเผาศพแบบกองฟอนจุดเดิมไปทางทิศตะวันตกเล็กน้อย เป็นไปตามคติโบราณที่จะนิยมสร้างเมรุไว้ท้ายวัด

อุโบสถหลังเก่าของวัดป่าสำราญจิต

อุโบสถหลังเก่าของวัดป่าสำราญจิต

ศาลาการเปรียญหลังเก่าของวัดป่าสำราญจิต

กุฏิหลังเก่าของวัดป่าสำราญจิต

การพัฒนาวัดในยุคที่สอง

ยุคที่สองช่วงปี พ.ศ. ๒๕๑๖ – ๒๕๖๖ นับตั้งแต่ พระครูอนุรักษ์วัฒนกิจ (น้อย ตนฺติปาโล) มาเป็นเจ้าอาวาส จนถึงกาลมรณภาพของท่าน รวมระยะเวลา ๕๐ ปี นับเป็นช่วงเวลาที่มีการพัฒนาวัดป่าสำราญจิตมากยุคหนึ่ง

ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๑๖ ที่ พระครูอนุรักษ์วัฒนกิจ มารับตำแหน่งเป็นเจ้าอาวาสวัดป่าสำราญจิต เป็นพระเถระผู้มีปฏิปทางดงาม เป็นที่เคารพศรัทธายิ่งของพุทธศาสนิกชนทั้งหลาย ทั้งมีความสามารถในการบริหารวัดเป็นอย่างดี ทำให้การพัฒนาวัดด้านต่างๆ ในยุคที่ท่านเป็นเจ้าอาวาสมีความเจริญรุ่งเรืองมาก

การพัฒนาวัดโดยรวมในยุคที่สอง

เมื่อ พระครูอนุรักษ์วัฒนกิจ ได้มารับตำแหน่งเป็นเจ้าอาวาสแล้ว ได้บริหารจัดการวัดต่อจากเจ้าอาวาสองค์ก่อนเป็นอย่างดี ต่อเติมเสนาสนะเดิมให้มั่นคงและใช้ประโยชน์ได้เพียงพอ สร้างกุฏิเสนาสนะขึ้นใหม่อีกจำนวนหลายหลัง โดยวางแนวการก่อสร้างตามรูปผังเดิมที่เคยทำมาในยุคก่อน ซื้อที่ดินด้านทิศตะวันออกเพิ่มเติม เพื่อเปิดประตูวัดด้านถนนบำเหน็จณรงค์-ซับใหญ่ สร้างซุ้มประตูวัด วางแผนจัดการระบบสาธารณูปโภคภายในให้เป็นระเบียบ ปรับพื้นที่วัดเพื่อขยายการใช้สอยให้มากขึ้น ตั้งมูลนิธิวัดป่าสำราญจิตขึ้นมา จัดการเอกสารสำคัญของวัดให้มีความเรียบร้อย ที่สำคัญ คือ ได้ดำเนินการสร้างเสนาสนะถาวรวัตถุสำคัญขึ้นใหม่ ทดแทนของเก่าที่ชำรุดทรุดโทรมไปตามกาลเวลา

ในการอื่นๆ เกี่ยวกับการบริหารจัดการวัด มีพระภิกษุสามเณรอยู่จำพรรษาในวัดเพิ่มขึ้น ปกครองพระภิกษุสามเณรในวัดด้วยหลักแห่งพระธรรมวินัย สร้างวัดป่าสำราญจิตให้มีชื่อเสียงขึ้นมา สมเป็นวัดใหญ่ตั้งอยู่ในตัวอำเภอ

สร้างความสัมพันธ์อันดีกับชุมชนและหน่วยงานต่างๆ ตามแนวทาง บวร คือ บ้าน วัด โรงเรียน/ราชการ เป็นอย่างดีมาตลอด

การสร้างกุฏิเสนาสนะถาวรวัตถุที่สำคัญในยุคที่สอง

ในยุคที่ พระครูอนุรักษ์วัฒนกิจ เป็นเจ้าอาวาส ได้ดำเนินการก่อสร้างกุฏิเสนาสนะถาวรวัตถุต่างๆจำนวนมาก ซึ่งมีรายละเอียดปรากฏอยู่แล้วในส่วนประวัติของหลวงพ่อท่าน ในที่นี้จักได้กล่าวเฉพาะที่สำคัญ คือ

โรงเรียนพระปริยัติธรรม สร้างขึ้นในปี พ.ศ. ๒๕๓๐ เป็นอาคารคอนกรีตเสริมเหล็กผสมไม้แบบสองชั้น ด้านล่างเป็นคอนกรีต ด้านบนเป็นไม้ หลังคามุงกระเบื้อง เป็นสถานที่ศึกษาพระปริยัติธรรมของพระภิกษุสามเณรวัดป่าสำราญจิต กาลต่อมา เป็นสนามสอบชั้นนวกะของคณะสงฆ์ธรรมยุต ภายหลัง ดำเนินการขอเป็นสนามสอบธรรมสนามหลวง เพื่อไม่ต้องเดินทางไกลไปสอบธรรมสนามหลวงที่อื่น

อุโบสถ แต่เดิมมีอุโบสถประจำวัดอยู่แล้ว โดยได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาเมื่อวันที่ ๑๙ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๐๓ ปรากฏความในราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๗๗ ตอนที่ ๖๕ หน้า ๕๑๖ วันที่ ๒ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๐๓

ต่อมา พระครูอนุรักษ์วัฒนกิจ ได้พิจารณาเห็นว่า อุโบสถหลังเดิมก่อสร้างมานานเกือบ ๓๐ ปี อาคารอุโบสถมีขนาดเล็ก ทั้งมีสภาพทรุดโทรมไปตามกาลเวลา จึงดำริที่จะสร้างอุโบสถขึ้นใหม่ในด้านทิศใต้ของวัด

จุดที่สร้างอุโบสถหลังใหม่ แต่เดิมมีสระน้ำขนาดเล็ก ๒ สระ เป็นสระน้ำจืดกับสระน้ำกร่อย ทำการขุดสระใหญ่ขึ้นในมุมวัดด้านทิศใต้ นำดินที่ขุดขึ้นมาถมบริเวณที่จะสร้างอุโบสถหลังใหม่ ทำพิธีวางศิลาฤกษ์อุโบสถหลังใหม่เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๓๑ โดยมี หลวงพ่อคูณ ปริสุทฺโธ วัดบ้านไร่ อำเภอด่านขุนทด

จังหวัดนครราชสีมา เป็นประธานฝ่ายสงฆ์ และนายสันติ ชัยวิรัตนะ รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทยในขณะนั้น เป็นประธานฝ่ายฆราวาส

อุโบสถหลังใหม่ของวัดป่าสำราญจิต ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา เมื่อวันที่ ๒๙ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๓๗ ตามประกาศสำนักนายกรัฐมนตรี เรื่อง พระราชทานวิสุงคามสีมา ปรากฏความในราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๑๑๑ ตอนพิเศษ ๕๖ ง หน้า ๗ วันที่ ๑ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๓๗ ทำพิธีผูกพัทธสีมาฝังลูกนิมิตเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๔๒

ศาลาการเปรียญ แต่เดิมมีศาลาการเปรียญประจำวัดอยู่แล้ว ต่อมาพระครูอนุรักษ์วัฒนกิจ ได้พิจารณาเห็นว่า ศาลาการเปรียญหลังเดิม มีความทรุดโทรมไปตามกาลเวลา มีขนาดเล็ก ไม่พอที่จะรองรับผู้มาทำบุญในโอกาสต่างๆ จึงดำริที่จะสร้างศาลาการเปรียญแบบคอนกรีตหลังใหม่ขึ้น

แต่ศาลาใหญ่หลังนี้ อาจต้องใช้เวลาในการก่อสร้างหลายปี จำเป็นต้องอาศัยใช้งานศาลาหลังเดิมไปก่อน จึงกำหนดพื้นที่ลานกว้างด้านทิศเหนือของศาลาหลังเดิมเป็นจุดก่อสร้างศาลาหลังใหม่ มีพิธีวางศิลาฤกษ์เมื่อวันที่ ๒๗ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๓๙

เมื่อชั้นล่างของศาลาหลังใหม่เสร็จแล้ว ได้เริ่มเข้าใช้งานในกิจกรรมบางอย่างเท่านั้น ยังไม่ได้รื้อศาลาหลังเก่าออก จนเมื่อศาลาชั้นที่ ๒ เสร็จเรียบร้อยแล้ว จึงรื้อหลังเก่าออก เข้าใช้งานศาลาหลังใหม่แบบเต็มที่ ทำพิธียกช่อฟ้าเปิดใช้ศาลาอย่างเป็นทางการเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๖๓ ใช้เวลาก่อสร้างจนแล้วเสร็จสมบูรณ์ประมาณ ๒๐ กว่าปี

เมรุ แต่เดิมวัดมีเมรุใช้งานอยู่แล้ว สร้างมานานตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๑๕ มีสภาพทรุดโทรมไปตามกาลเวลาถึงปี พ.ศ. ๒๕๖๕ พระครูอนุรักษ์วัฒนกิจ จึง

ดำริให้รื้อเมรุหลังเก่าออก เพื่อก่อสร้างเมรุหลังใหม่ขึ้นแทนในจุดเดิม อาคารเมรุมีขนาดใหญ่ขึ้น หันหน้าไปทางทิศเหนือ ใช้เตาเผาสมัยใหม่เพื่อป้องกันมลพิษ ใช้ทุนจากเงินบริจาคของพุทธศาสนิกชนและทุนสนับสนุนจากเทศบาลตำบลบำเหน็จณรงค์ ทำพิธีฉลองเมรุและเริ่มใช้งานเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๖๖

พื้นที่ของวัดป่าสำราญจิต

ตั้งแต่คราวที่ชาวบ้านได้นิมนต์คณะพระธุดงค์มาพำนักสร้างสำนักสงฆ์ขึ้น ช่วงประมาณปี พ.ศ. ๒๔๗๕ - ๒๔๘๐ ไม่มีหลักฐานชัดเจนว่า คณะพระสงฆ์ได้ปักหลักกำหนดเขตพื้นที่สร้างวัดไปถึงที่ใดบ้างในบริเวณนี้ แต่เดิมคงกำหนดพื้นที่ตามที่เห็นว่าจากไหนถึงไหนเป็นเขตวัด ถึงปี พ.ศ. ๒๕๑๕ ได้มีการทำโฉนดที่ดินแสดงพื้นที่ของวัดขึ้นเป็นฉบับแรก และมีการรังวัดปรับปรุงโฉนดให้ทันสมัยขึ้นอีกครั้งในปี พ.ศ. ๒๕๖๒ มีข้อมูลปรากฏ ดังนี้

พื้นที่ของวัดตามการออกโฉนด พ.ศ. ๒๕๑๕

โฉนดที่ดินเลขที่ ๑๕๙ ออกให้แก่ วัดป่าสำราญจิต ตำบลบ้านชวน อำเภอบำเหน็จณรงค์ จังหวัดชัยภูมิเมื่อวันที่ ๒๘ เมษายน พ.ศ. ๒๕๑๕ มีพื้นที่ของวัดทั้งหมดประมาณ ๒๒ ไร่ ๑ งาน ๒๒ ตารางวา

แผนที่วัดป่าสำราญจิตตามที่ปรากฏในโฉนดฉบับนี้ นับเป็นแผนที่ใกล้เคียงกับยุคเดิมมากที่สุด มีทางออกหน้าวัดด้านทิศใต้ด้านเดียว เดิมมีซุ้มประตูไม้ตั้งอยู่ด้านหน้าซอยก่อนเข้ามาวัดตั้งอยู่ ปัจจุบันถูกรื้อออกไปแล้ว

พื้นที่ของวัดตามการออกโฉนด พ.ศ. ๒๕๖๒

โฉนดที่ดินเลขที่ ๑๕๙ เล่ม ๒ หน้า ๕๙ ออกให้แก่ วัดป่าสำราญจิต ตำบลบ้านชวน อำเภอบำเหน็จณรงค์ จังหวัดชัยภูมิ โดยมีการรวมโฉนดเลขที่ ๑๘๘๔๐ ซึ่งซื้อใหม่ด้านทิศตะวันออกเข้าเป็นฉบับเดียวกันแล้ว ออกเมื่อวันที่

๑๔ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๖๒ มีพื้นที่ของวัดทั้งหมดประมาณ ๑๖ ไร่ ๒ งาน ๑๑ ตารางวา

สิ่งที่ปรากฏแปลกไปในโฉนดฉบับนี้ มี ๒ อย่าง คือ

๑. มีการซื้อที่ดินใหม่ด้านทิศตะวันออก ติดกับถนนบำเหน็จณรงค์ - ซับใหญ่ มีพื้นที่ประมาณ ๒ งานเศษ เพิ่มเข้ามาด้วย เกิดขึ้นในยุคที่ พระครูอนุรักษ์วัฒนกิจ เป็นเจ้าอาวาสไม่นานนัก เพื่อเปิดประตูหน้าวัดด้านทิศตะวันออกริมถนนใหญ่ พร้อมสร้างซุ้มประตูวัดแบบคอนกรีตเสริมเหล็กไว้

๒. ที่ดินของวัดลดน้อยลงไปประมาณ ๖ ไร่ สันนิษฐานว่า จำนวนที่ดินที่ลดลงไปนั้น เป็นผลมาจากการรังวัดในยุคก่อน มีความแม่นยำที่แตกต่างไปจากการรังวัดในปัจจุบัน ซึ่งมีเทคโนโลยีการรังวัดอันทันสมัยกว่า

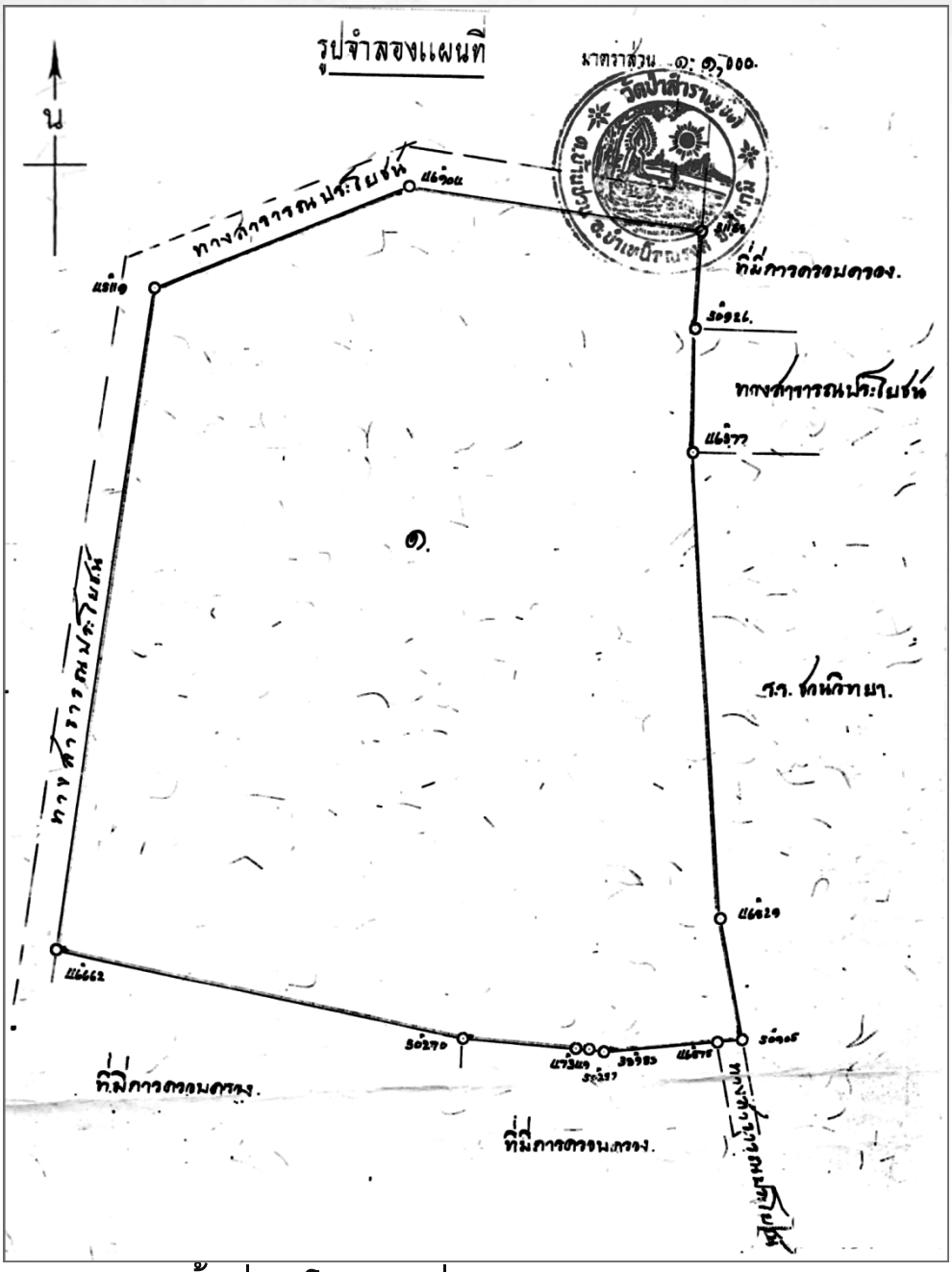

พื้นที่ตามโฉนดเลขที่ ๑๕๙ ออก พ.ศ. ๒๕๑๕

พื้นที่ทั้งหมด

ประมาณ ๒๒ ไร่ ๑ งาน ๒๒ ตารางวา

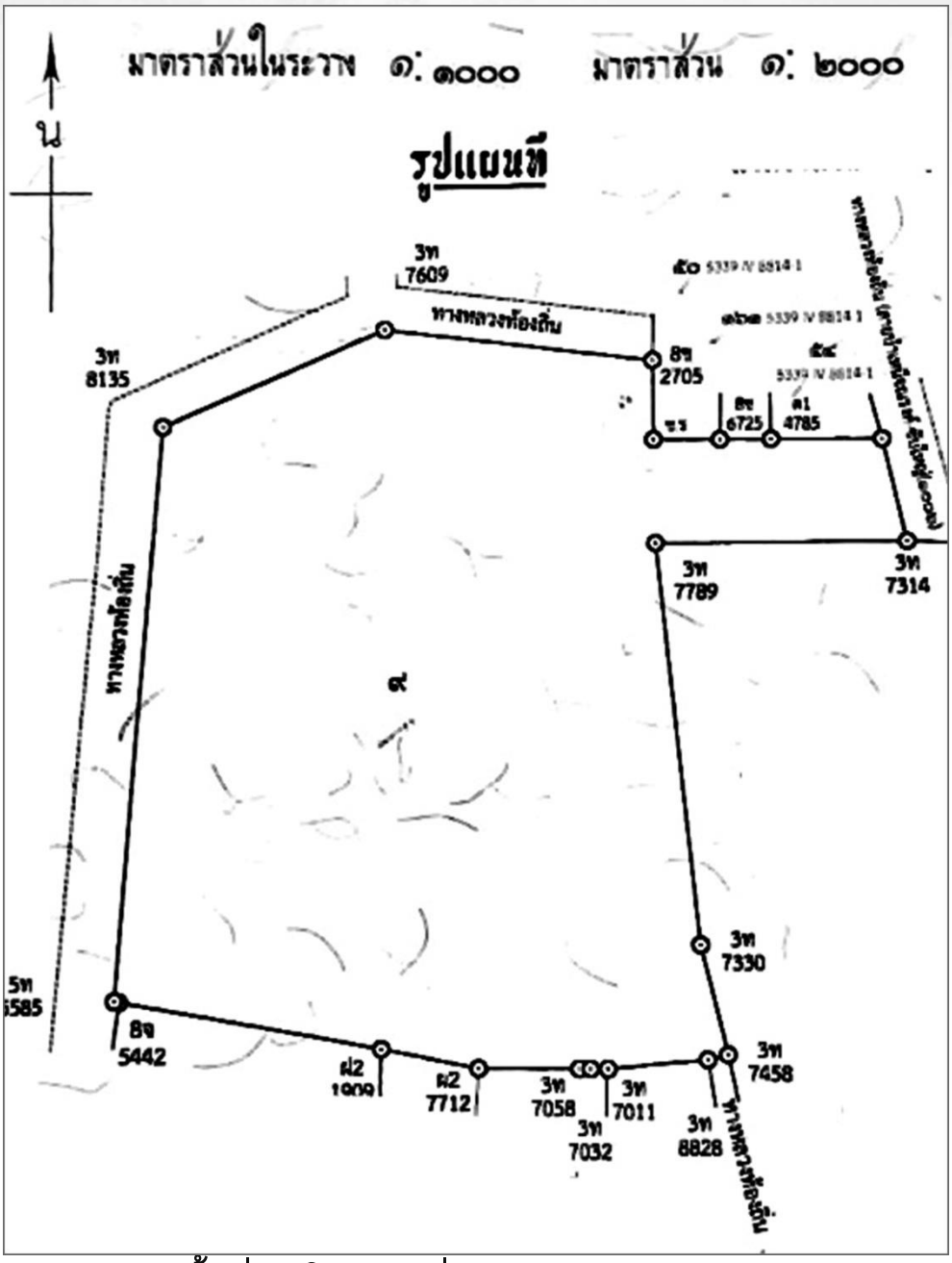

พื้นที่ตามโฉนดเลขที่ ๑๕๙ ออก พ.ศ. ๒๕๖๒

พื้นที่ทั้งหมด

ประมาณ ๑๖ ไร่ ๒ งาน ๑๑ ตารางวา

ปฐมพระบูรพาจารย์ ลำดับเจ้าอาวาส และพระเถระผู้มีคุณูปการ

นับแต่เริ่มตั้งสำนักสงฆ์ขึ้นมาประมาณปี พ.ศ. ๒๕๗๕ จนได้รับการประกาศเป็นวัดในพระพุทธศาสนาเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๘๒ ล่วงมาจนถึงปัจจุบัน วัดป่าสำราญจิตมีพระอาจารย์ใหญ่ผู้เป็นปฐมพระบูรพาจารย์ มีลำดับเจ้าอาวาสในยุคต่างๆ และมีพระเถระผู้มีคุณูปการเป็นอนันต์ ดังนี้

พระอาจารย์ใหญ่ผู้เป็นปฐมพระบูรพาจารย์

พระญาณวิศิษฏ์ สมิทธิวีราจารย์ (หลวงปู่สิงห์ ขนฺตฺยาคโม) วัดป่าสาลวัน อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา ผู้ส่งคณะพระธุดงค์มาจาริกเผยแพร่ด้านวิปัสสนาธุระในถิ่นนี้ จนก่อให้เกิดวัดป่าสำราญจิตขึ้นมา ถือเป็นธรรมเนียมที่เจ้าอาวาสทุกรูปได้ปฏิบัติมาตลอด คือ หลังวันเข้าพรรษาหนึ่งวัน จะพาพระภิกษุสามเณร พร้อมอุบาสกอุบาสิกา เดินทางไปทำวัตรถวายสักการะรูปเหมือน และอัฐิธาตุ ของหลวงปู่ท่าน ณ วัดป่าสาลวัน เป็นประจำทุกปี

ลำดับเจ้าอาวาส

๑. พระอาจารย์พรหม พฺรหฺมสโร (พระครูพรหมจักร์)

๒. พระอาจารย์วิจิตร ชนุตฺตโม

๓. พระมหาสุวิทย์

๔. พระอาจารย์สวาท

๕. พระครูอนุรักษ์วัฒนกิจ (น้อย ตนฺติปาโล) พ.ศ. ๒๕๑๖ - ๒๕๖๖

พระเถระผู้มีคุณูปการต่อวัดป่าสำราญจิต

อนึ่ง นอกจากพระเถระดังกล่าวแล้ว ในช่วงที่วัดป่าสำราญจิตว่างเว้นจากเจ้าอาวาสในอดีต ได้รับเมตตาจากพระเถระครูบาอาจารย์ที่ได้ช่วยเข้ามารับภาระดูแลไว้ หรือมีส่วนช่วยเหลือในการต่างๆ จนทำให้วัดป่าสำราญจิตเจริญ

รุ่งเรืองมาถึงทุกวันนี้ จึงขอนำนามของพระคุณท่านบางรูปมาบันทึกไว้ ดังนี้

๑ พระอาจารย์บุญ พระธุดงค์ร่วมคณะกับพระอาจารย์พรหม

๒. พระครูวิทิตธรรมวัฒน์ (ทองอยู่ ฐิตธมฺโม) หรือหลวงพ่อใหญ่ อดีตเจ้าอาวาสวัดเพชรวิศยาราม และอดีตเจ้าคณะอำเภอบำเหน็จณรงค์ (ธรรมยุต)

๓. หลวงปู่จำปี ชาคโร วัดป่าสาลวัน จังหวัดนครราชสีมา

๔. พระอาจารย์คำสี โสภโณ

๕. คณะพระธุดงค์สายวัดป่าสาลวันในยุคแรก และคณะพระเถระที่ไม่ทราบนามอีกจำนวนมาก

หลวงปู่จำปี ชาคโร วัดป่าสาลวัน จังหวัดนครราชสีมา

พระไตรสรณคมน์ และสมาธิวิธี

ของ

พระญาณวิศิษฏ์ สมิทธิวีราจารย์

(พระอาจารย์สิงห์ ขนฺตฺยาคโม)

วัดป่าสาลวัน จังหวัดนครราชสีมา

พระไตรสรณคมน์ เป็นวิธีการปฏิญาณตนถึงพระรัตนตรัยเป็นสรณะ ส่วนสมาธิวิธี เป็นข้อแนะนำในการทำสมาธิที่ท่านเจ้าคุณพระญาณวิศิษฏ์ ได้ใช้อบรมสั่งสอนศานุศิษย์ของท่าน ท่านได้เรียบเรียงร่วมกันกับพระมหาปิ่น ปญฺญาพโล ป. ธ. ๕ ผู้น้องชาย ตั้งแต่ครั้งทำการเผยแผ่วิปัสสนาธุระในท้องที่จังหวัดขอนแก่น ต่อมาเมื่ออยู่วัดป่าสาลวัน นครราชสีมา ท่านได้ขยายความให้กว้างขวางขึ้น เรื่องนี้เหมาะสำหรับเป็นคู่มือในการอบรมศานุศิษย์ทางทำสมาธิ.

พระพรหมมุนี

วัดพระศรีมหาธาตุ

บางเขน พระนคร

๒๔ เม. ย. ๒๕๐๕

พระไตรสรณคมน์ และสมาธิวิธี

ของ

พระญาณวิศิษฏ์ สมิทธิวีราจารย์

พระอริยคุณาธาร ตรวจแก้

หมวดที่ ๒[๑]

แบบถึงพระไตรสรณคมน์

พระพุทธเจ้าทรงพระมหากรุณา ประดิษฐานพระพุทธศาสนาลงในโลก ย่อมทรงวางระเบียบแบบแผนไว้ครบบริบูรณ์แล้ว แบบถึงพระไตรสรณคมน์ก็มีแล้ว แต่ขาดผู้นำ จึงไม่ได้ถือเป็นหลักปฏิบัติสืบมาจนถึงสมัยปัจจุบันทุกวันนี้.

เนื่องด้วยเหตุนี้ จึงจำเป็นต้องนำมาลงไว้เป็นแบบปฏิบัติสืบไปของพุทธบริษัททั้ง ๔ คือ:—

๑. พระภิกษุ และสามเณร

๒. พระภิกษุณี และสามเณรี

๓. อุบาสก

๔. อุบาสิกา

---

๑. หมวดที่ ๑ ว่าด้วยแบบทำวัตรไหว้พระเช้าค่ำ ได้ตัดออกเพราะมากเกินไป คงไว้แต่หมวดที่ ๒ นี้เป็นต้นไป แบบทำวัตรไหว้พระเช้าค่ำ มีตาดตื่นแล้ว. ผู้ต้องการก็หามาใช้ได้สะดวก มีจำหน่ายอยู่ทั่วไป.

ทั้ง ๔ จำพวก เมื่อน้อมตนเข้ามานับถือพระพุทธศาสนานี้ ย่อมประกาศปฏิญาณตนถึงพระไตรสรณคมน์ ทุกคนตลอดไป.

วิธีถึงพระไตรสรณคมน์

ตามแบบที่พระองค์ได้ทรงพระมหากรุณาโปรด พระเจ้าพิมพิสาร กับทั้งบริวาร ๑๑ นหุต และทรงโปรด สิงคาลมาณพ นั้น พระองค์ตรัสเทศนาจบลงแล้ว พระเจ้าพิมพิสาร กับทั้งบริวาร ๑๐ นหุต ได้สำเร็จโสดาปัตติผล อีกนหุตหนึ่งนั้นถึงพระไตรสรณคมน์ ส่วนสิงคาลมาณพ เมื่อฟังธรรมเทศนาจบลง ก็ได้ประกาศปฏิญาณตนถึงพระไตรสรณคมน์ ดังต่อไปนี้ คือ เปล่งวาจาว่า

เอสาหํ ภนฺเต สุจิรปรินิพฺพุตมฺปิ ตํ ภควนฺตํ สรณํ คจฺฉามิ ธมฺมญฺจ ภิกฺขุสงฺฆญฺจ อุปาสกํ/อุปาสิกํ มํ สงฺโฆ ธาเรตุ อชฺชตคฺเค ปาณุเปตํ สรณํ คตํ ฯ

ทุติยมฺปิ ฯลฯ ตติยมฺปิ ฯลฯ อชฺชตคฺเค ปาณุเปตํ สรณํ คตํ ฯ

แปลความว่า

ข้าพเจ้า ขอถึงพระผู้มีพระภาคเจ้า แม้ปรินิพพานนานนักหนาแล้ว กับทั้งพระธรรมและพระอริยสงฆ์สาวก ว่าเป็นที่พึ่ง ที่ระลึก ที่นับถือของข้าพเจ้า ตลอดสิ้นชีวิต ขอสงฆ์จงทรงจำไว้ ซึ่งข้าพเจ้า ว่าเป็น อุบาสก/อุบาสิกา มีวันนี้เป็นต้น ตราบเท่าสิ้นชีวิต ฯ

แบบถึงพระไตรสรณคมน์ในสมัยนี้

ตามแบบที่พระพุทธองค์ได้ตรัสแก่พระอรหันตขีณาสพ พุทธสาวก ๖๐ องค์ ณ ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน ใกล้เมืองพาราณสี ที่จะส่งไปประกาศ พระพุทธศาสนา เพื่อให้สำเร็จกิจบรรพชา อุปสมบทแก่กุลบุตรทั้งปวง ด้วยวิธีให้ถึงพระไตรสรณคมน์นี้ และในสมัยนี้ ก็ได้ถือเป็นแบบถึงพระไตรสรณคมน์ ทั้งอุบาสก อุบาสิกา และบรรพชาเป็นสามเณร ฯ

วิธีถึงพระไตรสรณคมน์ในสมัยนี้

พระอาจารย์ผู้นำ ให้นึกถึงพระไตรสรณคมน์นั้น พึงแนะนำพร่ำสอนให้รักษาความสัตย์ ความจริงในพระไตรสรณคมน์อย่างยิ่งดังต่อไปนี้ คือ:—

๑. สอนให้นั่งคุกเข่า กราบด้วยเบญจางคประดิษฐ์ ๓ ครั้ง แล้วเตือนให้รักษาความจริงว่า เวลานี้เป็นเวลารักษาความสัตย์ความจริง คือ ร่างกายที่นั่ง คุกเข่า ประณมมือ อยู่บัดนี้ พึงทราบว่าเป็นร่างกายที่จะประกาศตน ถึงพระไตรสรณคมน์จริง ๆ ฯ

๒. วาจาที่จะกล่าวถึงคุณ พระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์ในกาลบัดนี้ พึงทราบว่า เป็นวาจาที่ได้ประกาศตน ถึงพระไตรสรณคมน์จริง ๆ ฯ

๓. น้ำใจที่น้อมนึกถึงพระคุณ พระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์ พึงทราบว่า เป็นน้ำใจจริง ๆ ฯ

๔. พึงตั้งเป็นความสัตย์ อธิษฐานไว้ในใจว่า ข้าพเจ้าขอนับถือเอาคุณพระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์ ทั้งสาม เป็นสรณะ ที่พึ่งที่ระลึกนับถือ ของข้าพเจ้า ตั้งแต่บัดนี้ เป็นต้นไป ตราบเท่าสิ้นชีวิต ฯ

เมื่อตั้งเป็นความสัตย์แล้ว พึงนำให้ถึงพระไตรสรณคมน์ ดังต่อไปนี้

อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺโธ ภควา, พุทฺธํ ภควนฺตํ อภิวาเทมิ ฯ

กราบลงครั้งหนึ่ง

สฺวากฺขาโต ภควตา ธมฺโม, ธมฺมํ นมสฺสามิ ฯ

กราบลงครั้งหนึ่ง

สุปฏิปนฺโน ภควโต สาวกสงฺโฆ, สงฺฆํ นมามิ ฯ

กราบลงครั้งหนึ่ง

นำว่า นโม ๓ จบ

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส ฯ

นำว่า ๓ จบ

นำว่า ถึงพระไตรสรณคมน์

พุทฺธํ สรณํ คจฺฉามิ,
ธมฺมํ สรณํ คจฺฉามิ,
สงฺฆํ สรณํ คจฺฉามิ,
ทุติยมฺปิ พุทฺธํ สรณํ คจฺฉามิ,
ทุติยมฺปิ ธมฺมํ สรณํ คจฺฉามิ,

ทุติยมฺปิ สงฺฆํ สรณํ คจฺฉามิ,
ตติยมฺปิ พุทฺธํ สรณํ คจฺฉามิ,
ตติยมฺปิ ธมฺมํ สรณํ คจฺฉามิ,
ตติยมฺปิ สงฺฆํ สรณํ คจฺฉามิ.

แปลความว่า

ข้าพเจ้า ขอถึง พระพุทธเจ้า กับทั้งพระธรรม และพระอริยสงฆ์สาวก ว่าเป็นสรณะ ที่พึ่ง ที่ระลึก ที่นับถือ ของข้าพเจ้า ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป ตราบเท่าสิ้นชีวิตของข้าพเจ้านี้แล ฯ

นำระลึกถึงพุทธคุณ ว่า

อิติปิ โส ภควา อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺโธ วิชฺชาจรณสมฺปนฺโน สุคโต โลกวิทู อนุตฺตโร ปุริสทมฺมสารถิ สตฺถา เทวมนุสฺสานํ พุทฺโธ ภควาติ ฯ

กราบหมอบลงนิ่งอยู่ ว่า

กาเยน วาจาย ว เจตสา วา พุทฺเธ กุกมฺมํ ปกตํ มยา ยํ พุทฺโธ ปฏิคฺคณฺหตุ อจฺจยนฺตํ กาลนฺตเร สํวริตุํ ว พุทฺเธ ฯ

จบพุทธคุณแล้ว เงยขึ้น

นำระลึกถึงคุณ พระธรรม ว่า

สฺวากฺขาโต ภควตา ธมฺโม สนฺทิฏฺฐิโก อกาลิโก เอหิปสฺสิโก โอปนยิโก ปจฺจตฺตํ เวทิตพฺโพ วิญฺญูหีติ ฯ

กราบหมอบ ลงนิ่งอยู่ ว่า

กาเยน วาจาย ว เจตสา วา ธมฺเม กุกมฺมํ ปกตํ มยา ยํ ธมฺโม ปฏิคฺคณฺหตุ อจฺจยนฺตํ กาลนฺตเร สํวริตุํ ว ธมฺเม ฯ

ขบธรรมคุณแล้ว เงยขึ้น

นำระลึกถึงคุณ พระอริยสงฆ์สาวก ว่า

สุปฏิปนฺโน ภควโต สาวกสงฺโฆ
อุชุปฏิปนฺโน ภควโต สาวกสงฺโฆ
ญายปฏิปนฺโน ภควโต สาวกสงฺโฆ
สามีจิปฏิปนฺโน ภควโต สาวกสงฺโฆ

ยทิทํ จตฺตาริ ปุริสยุคานิ อฏฺฐ ปุริสปุคฺคลา เอส ภควโต สาวกสงฺโฆ อาหุเนยฺโย ปาหุเนยฺโย ทกฺขิเณยฺโย อญฺชลีกรณีโย อนุตฺตรํ ปุญฺญกฺเขตฺตํ โลกสฺสาติ ฯ

กราบหมอบลง นิ่งอยู่ ว่า

กาเยน วาจาย ว เจตสา วา สงฺเฆ กุกมฺมํ ปกตํ มยา ยํ สงฺโฆ ปฏิคฺคณฺหตุ อจฺจยนฺตํ กาลนฺตเร สํวริตุํ ว สงฺเฆ ฯ

ขบสังฆคุณแล้ว เงยขึ้น

เจริญพรหมวิหารทั้ง ๔ แปล

อหํ สุขิโต โหมิ ขอเราจงเป็นผู้มีความสุข ๆ เถิด ฯ
นิทฺทุกฺโข โหมิ ขอเราจงเป็นผู้ปราศจากทุกข์ทั้งปวงเถิด ฯ

อเวโร โหมิ ขอเราจงเป็นผู้ปราศจากเวรทั้งปวงเถิด ฯ

อพฺยาปชฺโฌ โหมิ ขอเราจงเป็นผู้ปราศจากความเบียดเบียฬทั้งปวงเถิด ฯ

อนีโฆ โหมิ ขอเราจงปราศจากความลำบากยากเข็ญทั้งปวงเถิด ฯ

สุขี อตฺตานํ ปริหรามิ ขอเราจงบริหารตนให้มีความสุขตลอดทุกเมื่อเถิด ฯ

เมตตาตนจบเท่านี้ ฯ

เจริญเมตตาสัตว์

สพฺเพ สตฺตา สัตว์ทั้งหลายที่เป็นเพื่อนทุกข์ เกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกันหมดทั้งสิ้น

สุขิตา โหนฺตุ จงเป็นสุข ๆ เถิด ฯ

สพฺเพ สตฺตา สัตว์ทั้งหลายที่เป็นเพื่อนทุกข์ เกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกันหมดทั้งสิ้น

อเวรา โหนฺตุ จงอย่าได้เป็นผู้มีเวรแก่กัน และกันเลย ฯ

สพฺเพ สตฺตา สัตว์ทั้งหลายที่เป็นเพื่อนทุกข์ เกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกันหมดทั้งสิ้น

อพฺยาปชฺฌา โหนฺตุ จงอย่าได้เป็นผู้เบียดเบียฬแก่กันและกันเลย ฯ

สพฺเพ สตฺตา สัตว์ทั้งหลายที่เป็นเพื่อนทุกข์ เกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกันหมดทั้งสิ้น

อนีฆา โหนฺตุ จงอย่าได้มีความลำบากยากแค้นทั้งปวงเถิด ฯ

สพฺเพ สตฺตา สัตว์ทั้งหลายที่เป็นเพื่อนทุกข์ เกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกันหมดทั้งสิ้น

สุขี อตฺตานํ ปริหรนฺตุ จงบริหารตนให้มีความสุขตลอดกาลทุกเมื่อเถิด ฯ

จบเมตตาสัตว์เท่านี้ ฯ

เจริญกรุณาแก่สัตว์ทั้งปวง

สพฺเพ สตฺตา สัตว์ทั้งหลายที่เป็นเพื่อนทุกข์ เกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกันหมดทั้งสิ้น

สพฺพทุกฺขา ปมุญฺจนฺตุ จงเป็นผู้พ้นจากทุกข์ทั้งปวงเถิด ฯ

จบกรุณาเท่านี้ ฯ

เจริญมุทิตาแก่สัตว์ทั้งปวง

สพฺเพ สตฺตา สัตว์ทั้งหลายที่เป็นเพื่อนทุกข์ เกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกันหมดทั้งสิ้น

ลทฺธสมฺปตฺติโต มาวิคจฺฉนฺตุ ฯ

จงอย่าได้ปราศจากสมบัติ อันตนได้แล้วเถิด ฯ

จบมุทิตาเท่านี้ ฯ

เจริญอุเบกขาพรหมวิหาร

สพฺเพ สตฺตา สัตว์ทั้งหลายที่เป็นเพื่อนทุกข์ เกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกันหมดทั้งสิ้น

กมฺมสฺสกา	เป็นผู้มีกรรม เป็นของ ๆ ตน
กมฺมทายาทา	มีกรรมเป็นผู้ให้ผล
กมฺมโยนี	มีกรรมเป็นแดนเกิด
กมฺมพนฺธู	มีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์
กมฺมปฏิสรณา	มีกรรมเป็นที่พึ่งอาศัย
ยํ กมฺมํ กริสฺสนฺติ	จักทำกรรมอันใดไว้
กลฺยาณํ วา ปาปกํ วา	ที่เป็นบุญ หรือเป็นบาป
ตสฺส ทายาทา ภวิสฺสนฺติ	จักเป็นผู้รับผลของกรรมนั้น ฯ

จบอุเบกขาพรหมวิหาร ฯ

แบบวิธีบูชาดอกไม้ธูปเทียน

ยมหํ สมฺมาสมฺพุทฺธํ สรณํ คโต บุลิงฺคํ ชายว่า / คตา อิตฺถิลิงฺคํ หญิงว่า พระผู้มีพระภาคเจ้า พระองค์ผู้ตรัสรู้ดีแล้วเองโดยชอบ พระองค์ใดแน่ะ ข้าพเจ้าถึงแล้วว่า เป็นที่พึ่ง กำจัดภัยได้จริง อิมินา สกฺกาเรน ตํ ภควนฺตํ อภิปูชยามิ ฯ ข้าพเจ้าบูชาพระผู้มีพระภาคเจ้า พระองค์นั้น ด้วยเครื่องสักการะอันนี้ ฯ

กราบลงครั้งหนึ่ง

ยมหํ สฺวากฺขาตํ ภควตา ธมฺมํ สรณํ คโต บุลิงฺคํ ชายว่า / คตา อิตฺถิลิงฺคํ หญิงว่า พระธรรมที่ พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสเทศนาไว้ดีแล้วเหล่าใดแน่ะ ข้าพเจ้า

ถึงแล้วว่าเป็นที่พึ่ง กำจัดภัยได้จริง อิมินา สกฺกาเรน ตํ ธมฺมํ อภิปูชยามิ ฯ ข้าพเจ้าบูชาพระธรรมนั้น ด้วยเครื่องสักการะ อันนี้ ฯ

กราบลงครั้งหนึ่ง

ยมหํ สุปฏิปนฺนํ สงฺฆํ สรณํ คโต บุ่ลิงค์ ชายว่า / คตา อิตฺถิลิงค์ หญิงว่า พระสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคเจ้าเป็นผู้ปฏิบัติดีแล้วหมู่ใดแน่ะ ข้าพเจ้าถึงแล้วว่า เป็นที่พึ่ง กำจัดภัยได้จริง อิมินา สกฺกาเรน ตํ สงฺฆํ อภิปูชยามิ ฯ ข้าพเจ้า บูชา พระสงฆ์ หมู่นั้น ด้วยเครื่องสักการะ อันนี้ ฯ

กราบลงครั้งหนึ่ง

แบบวิธีไหว้พระ อีกแบบหนึ่ง

ยมหํ สมฺมาสมฺพุทฺธํ ภควนฺตํ สรณํ คโต บุ่ลิงค์ ชายว่า / คตา อิตฺถิลิงค์ หญิงว่า พระผู้มีพระภาคเจ้า พระองค์ตรัสรู้ดีแล้วเองโดยชอบ พระองค์ใดแน่ะ ข้าพเจ้าถึงแล้วว่าเป็นที่พึ่ง กำจัดภัยได้จริง ตํ ภควนฺตํ อภิวาเทมิ ฯ ข้าพเจ้ากราบไหว้ พระผู้มีพระภาคเจ้า พระองค์นั้น ฯ

กราบลงครั้งหนึ่ง

ยมหํ สฺวากฺขาตํ ภควตา ธมฺมํ สรณํ คโต บุ่ลิงค์ ชายว่า / คตา อิตฺถิลิงค์ หญิงว่า

พระธรรมที่พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสเทศนาไว้ดีแล้ว เหล่าใดแน่ะ ข้าพเจ้าถึงแล้ว ว่าเป็นที่พึ่ง กำภัยได้จริง ตํ ธมฺมํ นมสฺสามิ ฯ ข้าพเจ้า กราบไหว้ พระธรรมนั้น ฯ

กราบลงครั้งหนึ่ง

ยมหํ สุปฏิปนฺนํ สงฺฆํ สรณํ คโต ปุลิงฺคํ ชายว่า คตา อิตฺถิลิงฺคํ หญิงว่า พระสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคเจ้าผู้ปฏิบัติดีแล้ว หมู่ใดแน่ะ ข้าพเจ้าถึงแล้วว่าเป็นที่พึ่งกำจัดภัยได้จริง ตํ สงฺฆํ นมามิ ฯ ข้าพเจ้ากราบไหว้พระอริยสงฆ์สาวกนั้น ฯ

กราบลงครั้งหนึ่ง ฯ

แบบคำประกาศ ทานมัยกุศล

อิทํ เม ทานํ อาสวกฺขยาวหํ นิพฺพานปจฺจโย โหตุ.

เรายินดีในทาน การให้ของ ขอจงได้สำเร็จ อาสวขัย สิ้นไป แห่งเครื่องดองสันดาน ขอจงเป็นปัจจัยแก่พระนิพพานเถิด.

หมวดที่ ๓

บทจำเป็น

เรื่องภาวนา

ภาวนา เป็นชื่อแห่งความเพียร ที่นักปฏิบัติในพระพุทธศาสนาได้ถือเป็นข้อปฏิบัติดีปฏิบัติชอบอย่างดียิ่ง ไม่มีข้อปฏิบัติอื่นดียิ่งขึ้นไปกว่า

ที่มาแห่งภาวนา

ภาวนานี้ มีมาในสัมมัปปธาน ๔ ประการ คือ:—

๑. ปหานปธาน เพียรสละบาปอกุศล ให้ขาดจากสันดาน

๒. สังวรปธาน เพียรสำรวมระวังรักษา ไม่ให้บาปเกิดขึ้นในสันดาน

๓. ภาวนาปธาน เพียรภาวนา ให้บุญกุศลเกิดขึ้นในสันดาน

๔. อนุรักขนาปธาน เพียรรักษาบุญกุศลที่เกิดขึ้นแล้ว ไม่ให้เสื่อมสูญอันตรธาน

ข้อที่ ๓ แห่งสัมมัปปธาน ความว่า ภาวนาปธาน เพียรบำเพ็ญกุศลให้เกิดขึ้นในสันดานนี้ เป็นข้อปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ ในพระพุทธศาสนาอย่างดียิ่ง ไม่มีข้อปฏิบัติอื่นดียิ่งขึ้นไปกว่า พุทธบริษัททั้ง ๔ จะเว้นเสียมิได้ จำเป็นต้องบำเพ็ญภาวนาปธาน ทุกคนตลอดไป จึงเป็นไปเพื่อพ้นจากทุกข์ ในวัฏฏสงสาร สำเร็จพระอมตมหานคร-

นฤพาน หรือสำเร็จมรรคผลธรรมวิเศษ บรรลุจตุปฏิสัมภิทาญาณ แตกฉานในห้องพระไตรปิฎก ด้วยการบำเพ็ญภาวนาปธานนี้ทั้งนั้น

ถ้าไม่ได้บำเพ็ญภาวนาปธานนี้แล้ว ก็ไม่เป็นไปเพื่อพ้นจากทุกข์ในวัฏฏสังสาร คือไม่สำเร็จพระนิพพานเลยเป็นอันขาด ฯ

อนึ่ง ภาวนาปธานนี้ เป็นยอดแห่งข้อปฏิบัติดีปฏิบัติชอบทั้งปวง คือ พุทธบริษัททั้ง ๔ เมื่อมีการบำเพ็ญทาน และรักษาศีลให้บริสุทธิ์ดีแล้ว จำเป็นต้องมีการบำเพ็ญภาวนา หรือเหล่าพระภิกษุและสามเณร เมื่อได้บรรพชา อุปสมบท ในพระพุทธศาสนาแล้ว ต้องบำเพ็ญสัมมัปปธานทั้ง ๔ ประการ มีภาวนาปธาน เป็นยอด คือ บำเพ็ญศีล สมาธิ ปัญญา ให้ถึงพร้อมด้วยความไม่ประมาท.

คำว่า "ภาวนา" แปลว่า ทำให้เกิด ให้มี ให้เป็น คือ ทำกาย วาจา ใจ ให้เป็นศีล สมาธิ ปัญญา หรือทำขันธสันดานของตนที่เป็นปุถุชน ให้เป็นพระอริยบุคคล ในพระพุทธศาสนา หรือมิฉะนั้น ก็กระทำขันธสันดานของตน ที่เป็นพระโพธิสัตว์ ให้ได้ตรัสรู้พระอนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณ เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าขึ้นในโลก นับว่ากระทำให้เป็นไปในพระธรรมวินัย ทั้งแปดหมื่นสี่พันพระธรรมขันธ์ทีเดียว ฯ

ประเภทแห่งการภาวนา

พระอนุรุทธาจารย์เจ้า แยกประเภทภาวนาตามลำดับชั้นไว้ ๒ ประเภท คือ:—

๑. สมถภาวนา ทำใจให้มีสติสัมปชัญญะสงบจากกามารมณ์ ตั้งมั่นเป็นสมาธิภาวนา.

๒. วิปัสสนาภาวนา ทำใจให้มีสติสัมปชัญญะ และมีสมาธิบริบูรณ์แล้ว ให้เกิดมีปัญญาในเบื้องต้น จะกล่าวสมถภาวนาก่อนแล้ว จึงจะกล่าววิปัสสนาภาวนา โดยลำดับเมื่อภายหลัง.

ประเภทสมถภาวนา

ในพระคัมภีร์ อภิธัมมัตถสังคหะ พระอนุรุทธาจารย์เจ้า แยกประเภทแห่งสมถภาวนาไว้ เป็น ๓ ประการ คือ:–

๑. บริกรรมภาวนา เวลานั่งสมาธิภาวนา ใช้บริกรรมบทใดบทหนึ่ง

๒. อุปจารภาวนา จิตตั้งมั่น เป็นอุปจารสมาธิ

๓. อัปปนาภาวนา จิตตั้งมั่น เป็นอัปปนาสมาธิ

สมถภาวนาวิธี

บทเนื้อความย่อ

ในเรื่องสมถภาวนาวิธี มีวิธีปฏิบัติละเอียดมาก แต่ในบทเนื้อความย่อนี้ จะกล่าวเฉพาะใจความย่อ ๆ พอให้ทราบล่วงหน้าไว้ ว่าสมถะ คืออะไร ฯ

พระสมถกรรมฐานทั้ง ๔๐ ประการ คืออุบายภาวนาให้จิตเป็นสมาธิ ฯ เมื่อกล่าวถึงเรื่องที่จิตเป็นสมาธิ ดำเนินถูกในหนทางอริยมรรค อริยผลแล้วก็เป็นอันถูกต้องแล้ว ในพระสมถกรรมฐานทั้ง ๔๐ ประการ.

อีกประการหนึ่ง พระสมถกรรมฐานทั้ง ๔๐ ประการ เหล่านี้ มีอาจารย์บางจำพวก สอนคณะสานุศิษย์ของตน ให้ขึ้นพระสมถกรรมฐานทั้ง ๔๐ ประการ เป็นห้อง ๆ ไป ครบทั้ง ๔๐ ประการ เป็น ๔๐ ห้อง กระทำให้คณะสานุศิษย์ เข้าใจผิดและถือผิดเป็นถูก คือถือเอาว่า พระกรรมฐานทั้ง ๔๐ ห้อง ใครได้ขึ้นห้องไหน ก็ได้แต่ห้องนั้น ไม่ได้ครบทั้ง ๔๐ ห้อง ถ้าต้องการให้ครบทั้ง ๔๐ ห้อง ต้องขึ้นไปทีละห้อง ๆ จนครบทั้ง ๔๐ ห้อง จึงจะได้พระกรรมฐานทั้ง ๔๐ ประการดังนี้ เป็นการสอนผิด และเข้าใจผิด ถือผิดเป็นถูก จากพระบรมศาสดาจารย์ เป็นอย่างยิ่ง ฯ

ความจริง พระธรรมวินัย ทั้งแปดหมื่นสี่พันพระธรรมขันธ์ เป็นธรรมแท่งเดียวกัน สมเด็จพระสัพพัญญูบรมครูเจ้า พระองค์ทรงเป็นวิภัชชวาที คือ พระองค์ทรงจำแนกขันธ์ ๕ คือ กายกับใจ ในตัวของมนุษย์คนเดียวเท่านั้น เป็นทั้งพระธรรม ทั้งพระวินัยครบจำนวนแปดหมื่นสี่พันพระธรรมขันธ์รวมกันเข้า ก็เป็นธรรมแท่งเดียวกัน ฯ

เมื่อพระธรรมวินัย เป็นธรรมแท่งเดียวกันอยู่แล้ว อาจารย์บางจำพวก มาสอนให้แตกต่างออกไป เป็นห้อง ๆ ไม่สอนให้รวมเป็น

แห่งเดียวกันชื่อว่า สอนผิดจากพระบรมศาสดาจารย์ เป็นอย่างยิ่ง ฯ

อีกประการที่ ๒ นักปฏิบัติใหม่ทั้งหลาย ยังไม่รู้ชั้นภูมิแห่งจิต ตัดสินไม่ได้ว่า สมถกรรมฐานเพียงแค่ไหน เมื่อไรจะถึงวิปัสสนา-กรรมฐานสักที ครั้นได้นั่งสมาธิ บังเกิดมีความรู้นิด ๆ หน่อย ๆ ก็เข้าใจว่าตนได้วิปัสสนาญาณเสียแล้ว ก็เป็นผู้หลงติดอยู่ในสมถ-กรรมฐานตลอดไป ฯ

เนื่องด้วยเหตุนี้ จึงจำเป็นต้องกล่าวเนื้อความย่อของสมถะไว้ดังต่อไปนี้

สมเด็จพระสัพพัญญูบรมครูเจ้า เมื่อพระองค์ตรัสรู้พระอนุตตร-สัมมาสัมโพธิญาณเป็นพระพุทธเจ้าขึ้นในโลกแล้ว พระองค์ย่อมทรงรู้แจ้งว่า เวไนยสัตว์ทั้งหลาย ล้วนเป็นผู้หลงข้องอยู่ในวัฏฏสงสาร ไม่เห็นหนทางพระนิพพาน จึงเอาตนให้พ้นจากทุกข์ไม่ได้ ฯ

เมื่อพระองค์ทรงพระมหากรุณา โปรดเวไนยสัตว์ทั้งหลาย ให้พ้นจากทุกข์ภัย ในวัฏฏสงสาร จึงจำเป็นต้องตะล่อมเอาน้ำใจของเวไนยสัตว์ทั้งหลาย ให้สงบจากเครื่องข้อง รวมเข้าสู่วิถีหนทางพระ-นิพพาน ซึ่งเป็นหนทางเอกในโลก ไม่มีหนทางอื่นยิ่งขึ้นไปกว่า และเป็นทางอันเกษมจากโยคะทั้งปวง ฯ

วิธีที่พระองค์ทรงตะล่อมเอาจิต ให้สงบจากเครื่องข้อง รวมเข้าสู่วิถีหนทางพระนิพพานนี้แล เป็นวิธีที่สำคัญ จึงจำเป็นต้องทรงพระกรุณาตรัสเทศนาสั่งสอนให้เจริญพระสมถกรรมฐาน ๔๐ ประการ

บทใดบทหนึ่ง เฉพาะเป็นที่สบายแก่จริต หรือนิสัยของตนเท่านั้น ไม่ใช่ให้ขึ้นเป็นห้อง ๆ ไปจนครบ ๔๐ ห้อง ฯ

เมื่อได้พระสมถกรรมฐาน เป็นที่สบายแก่จริตของตนแล้ว พระองค์ทรงพระมหากรุณา ตรัสเทศนาโปรดให้นั่งสมาธิภาวนาทีเดียว วิธีนั่งสมาธิภาวนา มีแจ้งอยู่ในบทนั่งสมาธิข้างหน้า ฯ

ข้อที่นักปฏิบัติใหม่ทั้งหลาย จะพึงวินิจฉัยว่า สมถกรรมฐานเพียงแค่ไหน เมื่อไรจะถึงวิปัสสนากรรมฐานสักที ข้อนี้ให้พึงวินิจฉัยในวิธีนั่งสมาธิภาวนา ซึ่งจะกล่าวต่อไปในบทนั่งสมาธิข้างหน้า ฯ

บทธรรมมีอุปการะมาก

นักปฏิบัติทั้งหลายในพระพุทธศาสนานี้ พึงเป็นผู้มีศีลเป็นที่รัก มีวัตตะปฏิบัติพร้อมบริบูรณ์และมีธรรม ซึ่งมีอุปการะมากเป็นที่เจริญอยู่ จึงเป็นผู้เจริญรุ่งเรือง ฯ

ธรรมมีอุปการะมาก มีหลายประการ แต่จะกล่าวในที่นี้เฉพาะ ๓ ประการ คือ :–

๑. อปฺปมาโท อมตํ ปทํ พึงเป็นผู้ไม่ประมาท ซึ่งเป็นบทธรรมอันไม่ตาย

๒. สติมา ปริมุขํ สตึ อุปฏฺฐเปติ พึงเป็นผู้มีสติเฉพาะหน้าเสมอ

๓. สมฺปชาโน พึงเป็นผู้มีสัมปชัญญะ รู้จิตเสมอ

ธรรม ๓ ประการเหล่านี้ เป็นธรรมมีอุปการะมาก นักปฏิบัติย่อมเจริญอยู่เป็นนิตย์ ฯ

หมวดที่ ๔

บทนั่งสมาธิภาวนา

ปุพพภาค แห่งการปฏิบัติ

นักปฏิบัติ ฝ่ายคหัสถ์ พึงประกาศปฏิญาณตน ถึงพระไตรสรณคมน์ เป็นอุบาสกอุบาสิกาก่อน แล้วสมาทานศีล ๕ หรือ ศีล ๘ ให้บริสุทธิ์ กราบพระหรือไหว้พระเสร็จแล้ว เจริญพรหมวิหาร ๔ จบแล้ว จึงนั่งสมาธิภาวนาต่อไป ฯ

นักปฏิบัติ ฝ่ายบรรพชิต พึงทำการ บรรพชา อุปสมบท ให้บริบูรณ์ ด้วยสมบัติ ๕ ประการ คือ วัตถุสมบัติ ญัตติสมบัติ อนุสาวนาสมบัติ สีมาสมบัติ ปริสสมบัติ ฯ

ชำระศีลให้บริสุทธิ์ ทำวัตร สวดมนต์ เจริญพรหมวิหาร ๔ จบแล้ว นั่งสมาธิต่อไป ฯ

๑. วิธีนั่งสมาธิภาวนา

พระพุทธพจน์ ในโอวาทปาฏิโมกข์

อิธ อริยสาวโก โวสฺสคฺคารมฺมณํ กริตฺวา ลภติ สมาธิํ ลภติ จิตฺตสฺเสกคฺคตนฺติ ฯ ความว่าพระอริยสาวก ในพระธรรมวินัยนี้ กระทำกรรมฐาน คือนั่งสมาธิภาวนา มีการสละละวางอารมณ์ ย่อมได้สมาธิ ได้ความที่จิตมีธรรมชาติ เป็นหนึ่ง ดังนี้ ฯ

วิธีนั่งสมาธิภาวนา ท่านสอนให้นั่งขัดสมาธิ เอาขาเบื้องขวาวางทับขาเบื้องซ้าย มือเบื้องขวา วางทับมือเบื้องซ้าย ฯ

อุชุํ กายํ ปณิธาย พึงตั้งกายให้ตรง คืออย่านั่งให้ก้มนัก เป็นคนหน้าคว่ำ หน้าต่ำไม่ดี และอย่านั่งให้เงยหน้านัก เป็นคนหน้าสูงเกินไป ไม่พอดีพองาม ทั้งอย่าให้เอียงไปข้างซ้าย ข้างขวา ข้างหน้า ข้างหลัง ตั้งตัวให้เที่ยงตรงจริง ๆ อย่ากดและอย่าข่มอวัยวะร่างกายแห่งใด แห่งหนึ่ง ให้ลำบากกายเปล่า ๆ พึงวางกายให้สบายเป็นปกติเรียบร้อย ฯ

ข้อที่ตั้งกายให้ตรงนี้ พึงดูรูปพระพุทธเจ้า นั่งสมาธิเป็นตัวอย่าง เมื่อนั่งตั้งตัวตรงดีแล้ว อุชุํ จิตฺตํ ปณิธาย พึงตั้งจิตให้ตรง คือ ตั้งสติลงตรงหน้า กำหนดรู้ซึ่งจิตเฉพาะหน้า ไม่ส่งจิตให้ฟุ้งซ่านไปในเบื้องหน้า อนาคตกาล อันยังไม่มาถึง และไม่ให้ฟุ้งซ่านส่งไปในเบื้องหลัง อดีตกาล อันล่วงไปแล้วก็เป็นอันล่วงไปแล้ว ทั้งไม่ให้ฟุ้งซ่านไปในเบื้องบน เบื้องล่าง เบื้องซ้าย เบื้องขวา ทั้งไม่ให้ฟุ้งซ่านไปใน ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ ทางใด ทางหนึ่ง พึงเป็นผู้มีสติ กำหนดจิตรวมเข้าตั้งไว้ในจิต จนกว่าจิตจะเป็นเอกัคคตาจิต ฯ

๒. วิธีตั้งสติ ลงตรงหน้า

(พระอาจารย์ ผู้นำพึงอธิบาย ตรงนี้ให้แจ้ง)

จิต เป็นผู้รู้โดยธรรมชาติ เป็นแต่เพียงสักว่ารู้ คือรู้สึก รู้นึก รู้คิด รู้ร้อน รู้เย็น รู้ได้เห็น ได้ยิน ได้ฟัง และรู้ดมกลิ่น ลิ้มรส

สัมผัสถูกต้องสิ่งสารพัดทั้งปวง ไม่รู้จักพินิจพิจารณา วินิจฉัยตัดสินอะไรไม่ได้ทั้งนั้น จึงเป็นอันว่า ไม่รู้จักดี ไม่รู้จักชั่ว ไม่รู้จักผิด ไม่รู้จักถูก ฯ

สติ เป็นตัวควบคุม มีอำนาจอยู่เหนือจิต สามารถรู้เท่าทันจิตและรู้เรื่องของจิตได้ดี ว่าเวลานี้จิตดี เวลานี้จิตไม่ดี ตลอดถึงมีความสามารถทำการปกครองจิตของเราให้ดีได้จริง ๆ ฯ

นักปฏิบัติ ในพระพุทธศาสนานี้ พึงกำหนดเอาตัวสติที่มีอำนาจอยู่เหนือจิตนั้น มาตั้งลงตรงหน้า ทำหน้าที่กำหนดรู้ซึ่งจิต และรวมเอาดวงจิต เข้าตั้งไว้ในจิต พยายามจนกว่าจิตจะรวมเป็นหนึ่ง ท่านจึงจะเป็นผู้มีสติมีสัมปชัญญะพร้อมบริบูรณ์ ในขณะเดียวกัน ฯ

๓. วิธีรวมจิต เข้าตั้งไว้ในจิต

มนสา สํวโร สาธุ สาธุ สพฺพตฺถ สํวโร
สพฺพตฺถ สํวุโต ภิกฺขุ สพฺพทุกฺขา ปมุจฺจติ

แปลความว่า

สำรวมเอาจิตเข้าตั้งไว้ในจิตได้เป็นการดี และสำรวมระวังไม่ให้จิตฟุ้งซ่านไปในที่ทั้งปวงได้เป็นการดี ภิกษุผู้สำรวมระวังรักษารอบคอบในที่ทั้งปวงแล้ว ย่อมเป็นผู้พ้นจากทุกข์ทั้งปวงดังนี้ ฯ

วิธีรวมจิต พึงเป็นผู้มีสติตั้งไว้เฉพาะหน้า กำหนดรู้ซึ่งจิต ซึ่ง

เป็นตัวผู้รู้โดยธรรมชาติ ที่รู้สึก รู้นึก รู้คิด อยู่เฉพาะหน้า และพึงพิจารณา หรือระลึกอยู่ในใจว่า พระพุทธเจ้า อยู่ในใจ พระธรรม อยู่ในใจ พระอริยสงฆ์สาวกอยู่ในใจ เมื่อพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ อยู่ในใจของเรานี้แล้ว เราไม่ต้องกังวลวุ่นวายอะไร และไม่ต้องส่งใจไปสู่ที่อื่น เราต้องทำความตกลง กำหนดเอาแต่ใจของเราดวงเดียวเท่านี้ให้ได้ เมื่อตกลงดังนี้ พึงตั้งสติลงตรงหน้า กำหนดเอาตัวผู้รู้คือจิต เฉพาะหน้า นึกคำบริกรรมภาวนากรรมฐานบทใดบทหนึ่ง ซึ่งเป็นที่สบายแก่จิตของตน บริกรรมภาวนาสืบไป ฯ

๔. วิธีนึกคำบริกรรมภาวนา

ก่อนแต่จะนึกคำบริกรรมภาวนา พึงตรวจดูให้รู้แน่เสียก่อน ว่าสติได้กำหนดจิตถูกแล้วหรือยัง เมื่อรู้ว่าสติได้กำหนดจิตถูกแล้ว แต่จิตยังไม่สงบและยังไม่รวม พึงตรวจดูจิตต่อไป ว่าจิตที่ยังไม่รวมเป็นเพราะเหตุใด เป็นเพราะจิตของเรายังไม่ตกลงเชื่อมั่นต่อคุณพระรัตนตรัยอย่างนั้นหรือ หรือจิตของเรายังฟุ้งซ่านไปในอารมณ์อะไร ถ้าจิตของเราตกลงเชื่อมั่นต่อคุณพระรัตนตรัยว่า พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ อยู่ในใจของเรานี้จริงแล้ว ก็เป็นอันนึกคำบริกรรมภาวนาได้แล้ว แต่ถ้ายังไม่ตกลง และไม่เชื่อมั่น ต่อคุณพระรัตนตรัย ว่ามีในใจของเราจริง ก็นึกคำบริกรรมภาวนาไม่ได้ ถึงแม้นึกไป ก็ไม่

สงบ และไม่รวมเป็นหนึ่งลงได้ จำเป็นต้องพิจารณาให้รู้รอบคอบเสียก่อนว่า จิตของเราคิดไปตามอารมณ์อะไร ในอารมณ์ที่จิตคิดไปนั้น เป็นอารมณ์ที่น่ารัก หรือเป็นอารมณ์ที่น่าเกลียด เมื่อทราบว่าจิตของเราติดอยู่ในความรักก็ดี หรือติดอยู่ในความเกลียดก็ดี พึงทราบเถิดว่า จิตของเราลำเอียง จึงไม่ตกลงและไม่สงบ ฯ

เมื่อทราบความจริงดังนี้แล้ว พึงปฏิบัติดีปฏิบัติชอบดังต่อไปนี้ คือ ตั้งสติลงเป็นคนกลาง กำหนดเอาดวงจิตเข้ามาตั้งไว้เป็นกลาง ทำความรู้เท่าส่วนทั้ง ๒ คือรู้เท่าทั้งส่วนความรัก ทั้งส่วนความเกลียด ตั้งตรงแน่วแน่อยู่ที่เฉพาะหน้า ฯ

เมื่อมีสติเป็นกลาง จิตก็ย่อมเป็นกลาง เมื่อจิตเป็นกลาง และได้ทำความรู้เท่าส่วนทั้ง ๒ รวมเอาจิตเข้ามาตั้งไว้เฉพาะหน้า ทั้งได้แลเห็นคุณพระรัตนตรัยแล้ว จิตนั้นปราศจากนิวรณ์แล้วว่างจากอารมณ์ นึกคำบริกรรมภาวนาบทใดบทหนึ่ง ซึ่งเป็นที่สบายของตน เป็นต้นว่า "พุทฺโธ ธมฺโม สงฺโฆ ๆ" ๓ จบแล้ว รวมลงเอาคำเดียวว่า "พุทฺโธ ๆ" เป็นต้น เป็นอารมณ์ นึกอยู่แต่ในใจ ไม่ออกปากคือไม่ให้มีเสียง มีสติจดจ่อต่อจิตจริง ๆ จนจิตของเราตกลงสู่ภวังค์เอง ให้หยุดคำบริกรรมนั้นเสียแล้ว มีสติตามกำหนดเอาจิตในภวังค์ให้ตั้งมั่นเป็นสมาธิต่อไป ฯ

๕. วิธีกำหนดรู้จิตตกลงสู่ภวังค์เอง

ในเบื้องต้นนี้ จะกล่าวเรื่องภวังค์ให้ทราบก่อน แล้วจึงจะกล่าวเรื่อง วิธีกำหนดรู้ซึ่งจิตตกลงสู่ภวังค์เอง ให้ทราบเมื่อภายหลัง ฯ

คำว่า "ภวังค์" แปลว่า จิตดวงเดิม คือจิตเมื่อแรกเข้าสู่ปฏิสนธิ ในครรภ์ของมารดาแล้ว จิตตั้งภวังค์ขึ้นเป็นตัวภพ เหตุนั้นจิตที่ตกลงสู่ภวังค์แล้ว จึงเรียกว่า จิตดวงเดิม อนึ่งหน้าที่ของจิตในเวลาอยู่ในภวังค์นี้ จิตมีหน้าที่ทำการสร้างภพ คือสืบต่ออายุให้เจริญรุ่งเรือง ไม่ทำการรับรู้รับเห็นในทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ภายนอก ฯ

มนุษย์ทุกคน เมื่อเข้าปฏิสนธิในครรภ์ของมารดา จิตตั้งภวังค์ขึ้นเป็นตัวภพแล้ว จึงได้ประสูติเป็นชาติมนุษย์มา ฯ

ในที่นี้มีประสงค์จะแสดงชื่อของภวังค์ ให้ผู้ปฏิบัติได้ทราบไว้ทั้ง ๔ ชื่อ ในลำดับแห่งขณะจิตข้อ ๑-๒-๓ กับข้อที่ ๑๐ แห่งขณะจิต ๑๗ ขณะดังต่อไปนี้

๑. อดีตภวังค์ จิตอยู่ในภวังค์ ปล่อยให้อารมณ์ล่วงไปเปล่า ๆ ตั้งแต่ ๑ ขณะ ถึง ๑๕ ขณะจิต,

๒. ภวังคจลนะ จิตเคลื่อนไหวตัว จะออกจากภวังค์,

๓. ภวังคุปัจเฉท จิตขาดจากความไหวตัว,

๔. ปัญจทวาราวัชชนะ จิตออกสู่ทวารทั้ง ๕,

๕. สันตีรณะ จิตใคร่ครวญในอารมณ์,

๖. สัมปฏิจฉันนะ จิตน้อมรับอารมณ์,

๗. โวฏฐัพพณะ จิตที่ตกลงจะถือเอาอารมณ์,

๘. กามาพจรชวนะ จิตกามาพจร แล่นเนื่อง ๆ กันไป ๗ ขณะจิต

๙. ตทาลัมพณะ จิตรับเอาอารมณ์ได้สำเร็จความปรารถนา,

๑๐. ภวังคปาต จิตตกลงจากภวังค์เดิมอีก

เรื่องภวังคจิต กับ เรื่องขณะจิต ที่กล่าวมานี้ เป็นจิตของสามัญญมนุษย์ทั่วไปในโลก ที่ยังไม่ได้ประพฤติปฏิบัติพระพุทธ-ศาสนาเลย ก็เป็นอยู่อย่างนั้น ฯ

อนึ่ง เรื่องจิตที่ออกจากภวังค์ และตกเข้าสู่ภวังค์ ดังข้อที่กล่าวแล้วในขณะจิต ๑๗ ขณะนั้น เป็นเรื่องที่จิตออกเร็ว เข้าเร็วมากที่สุด และออกอยู่ทุกเวลา เข้าอยู่ทุกเวลา ที่กระพริบตา จนสามัญญมนุษย์ทั้งหลายไม่สามารถตามรู้ทันได้ แม้นัยน์ตาเมื่อดูสิ่งของอันหนึ่ง ๆ อยู่แล้ว จะส่ายสายตาไปดูสิ่งอื่นอีก จิตก็ตกเข้าสู่ภวังค์ก่อน แล้วออกจากภวังค์ จึงดูสิ่งอื่นต่อไปได้เป็นการรวดเร็ว จนเราไม่รู้สึกว่าออกเมื่อไร เข้าเมื่อไร ฯ

นักปฏิบัติ ในพระพุทธศาสนานี้ มีประสงค์จะทำจิตให้เป็นสมาธิ มีปัญญาปรีชาญาณ รู้แจ้งแทงตลอด ในพระธรรมวินัย จึงจำเป็นต้องกำหนดให้รู้จิต ที่ตกลงสู่ภวังค์เอง ฯ

วิธีกำหนดให้รู้จิตที่ตกลงสู่ภวังค์เอง พึงมีสติกำหนดให้รู้จิต ในเวลาที่กำลังนึกคำบริกรรมภาวนาอยู่นั้น ครั้นเมื่อเรามีสติกำหนดจดจ่อ

ต่อคำบริกรรมจริง ๆ จิตของเราก็ย่อมจดจ่อต่อคำบริกรรมด้วยกัน เมื่อจิตจดจ่อต่อคำบริกรรมอยู่แล้ว จิตย่อมตั้งอยู่ในความเป็นกลาง เมื่อจิตเป็นกลาง จิตย่อมวางอารมณ์ภายนอก เมื่อจิตวางอารมณ์ภายนอกหมดแล้ว จิตย่อมตกลงสู่ภวังค์เอง เมื่อจิตตกลงสู่ภวังค์ย่อมแสดงอาการให้รู้สึกได้ทุกคนตลอดไป คือแสดงให้รู้สึกว่า รวมวูบวาบลงทั้งแรงก็ดี หรือแสดงให้รู้สึกว่า สงบนิ่งแน่ลงถึงที่แล้ว สว่างโล่งเยือกเย็นอยู่ในใจ จนลืมภายนอกหมด คือลืมตนลืมตัว หรือลืมคำบริกรรมภาวนา เป็นต้น แต่บางคนก็ไม่ถึงกับลืมภายนอก แต่ก็ย่อมรู้สึกว่า เบากาย เบาใจ เยือกเย็น เป็นที่สบายเฉพาะภายในเหมือนกันทุกคน ฯ

พระพุทธเจ้า ทรงรับรองความเบากาย เบาใจ นี้เรียกว่า พระยุคคละมี ๖ ประการ คือ –

๑. กายลหุตา จิตตลหุตา แปลว่า เบากาย เบาใจ

๒. กายมุทุตา จิตตมุทุตา แปลว่า อ่อนหวานพร้อมทั้งกายทั้งใจ

๓. กายปัสสัทธิ จิตตปัสสัทธิ แปลว่า สงบพร้อม ทั้งกาย ทั้งใจ

๔. กายุชุคคตา จิตตุชุคคตา แปลว่า เที่ยงตรงพร้อมทั้งกายทั้งใจ

๕. กายกัมมัญญตา จิตตกัมมัญญตา แปลว่า ควรแก่การกระทำ พร้อมทั้งกาย ทั้งใจ

๖. กายปาคุญญตา จิตตปาคุญญตา แปลว่า คล่องแคล่ว

สะดวกดีพร้อมทั้งกายทั้งใจ และระงับทุกขเวทนาต่าง ๆ คือระงับความเหน็ด ความเหนื่อย ความเมื่อย ความหิวทั้งปวง ตลอดความเจ็บปวดทุกประการ ก็ระงับกลับหายไปพร้อมกัน รู้สึกได้รับความสบายกาย สบายใจ ปลอดโปร่งในใจขึ้นพร้อมกันทีเดียว ฯ

เมื่อรู้สึกดังข้อที่กล่าวมานี้ทั้งสิ้น หรือแม้แต่อย่างใดอย่างหนึ่ง พึงรู้ว่าจิตตกภวังค์แล้ว* ให้หยุดดำบริกรรมภาวนาที่นึกอยู่นั้นเสีย ไม่นึกอะไรต่อไปอีก เป็นแต่ให้มีสติตามกำหนดเอาจิตในภวังค์นั้นให้ได้ คือให้กำหนดรู้ว่า จิตของเราเมื่อตกเข้าไปสู่ภวังค์แล้ว ไปตั้งอยู่อย่างไร เมื่อมีสติกำหนดรู้แล้ว ให้มีสติขีดวงให้รอบ กำหนดเอาจิตไว้ในขอบเขต บริเวณแห่งสตินั้น จนกว่าจิตนั้นจะหดตัวละเอียดเข้าเอง และใสบริสุทธิ์เป็นหนึ่งอยู่เอง ตลอดประชุมอริยมัคคสมังคี เป็นเอกจิต เอกธรรม เอกมรรคอยู่เอง ฯ

เมื่อรู้ว่า จิตประชุมอริยมัคคสมังคีเองแล้ว พึงเป็นผู้มีสติตรวจดูให้รู้แจ้งว่า สติพร้อมทั้งสัมปชัญญะ และสมาธิ กับองค์ปัญญาตลอดองค์อริยมรรคทั้ง ๘ ประการ ก็ประชุมพร้อมอยู่ในอริยมัคคสมังคี อันเดียวกัน ฯ

เมื่อรู้แจ้งประจักษ์ดังกล่าวมาฉะนี้ พึงรักษาความไม่ประมาท

---

* จิตในภวังค์เป็นจิตมืด เพราะเมื่อวิชชาหุ้มห่อ ครั้นมีสติตามทันในขณะนั้นจิตอ่อนหายมืด และเป็นสมาธิ ถ้าสติตามไม่ทันอ่อนหลับไปชั่วขณะหนึ่งแล้วสะดุ้งตื่นขึ้นและออกจากภวังค์ เพราะฉะนั้นต้องทำสติให้แข็งแรง.

คืออย่าเผลอตัว และอย่าเผลอสติ ทั้งอย่าทอดธุระ ให้มีสติตามกำหนดรู้อยู่อย่างนั้น จนกว่าจะรู้สึกเหนื่อย หรือได้เวลาแล้ว จึงออกจากที่นั่งภาวนา อย่างที่กล่าวมานี้ เรียกว่า "ภาวนาอย่างละเอียด" ฯ

๖. วิธีออกจากสมาธิ

เมื่อจะออกจากที่นั่งสมาธิภาวนานั้น ให้พึงออกในเวลาที่รู้สึกเหนื่อย หรือได้เวลาตามที่กำหนดไว้แล้วจึงออกจากที่นั่งสมาธิภาวนา แต่เมื่อจะออกจากที่นั่งจริงๆนั้น อย่าออกให้เร็วนัก จนเผลอเลอลืมสติไม่ดี พึงออกจากที่นั่งสมาธิภาวนา ด้วยความมีสติพิจารณาเหตุผลให้รอบคอบทั้งกิจเบื้องต้น และกิจเบื้องปลายก่อน คือ :–

กิจเบื้องต้น ให้ระลึกถึงวิธีที่เราได้เข้านั่งสมาธิครั้งแรก ว่าเบื้องต้นเราได้เข้าสมาธิอย่างไร และได้ตั้งสติกำหนดจิตอย่างไร ได้พิจารณาและนึกคำบริกรรมภาวนาว่ากระไร จิตของเราจึงสละลงและสงบจากอารมณ์ลงได้ ฯ

กิจเบื้องปลาย คือเมื่อจิตของเราสงบแล้ว เราได้ตั้งสติกำหนดจิตอย่างไร ได้พิจารณารู้จริงเห็นจริงอย่างไร ดวงจิตของเราจึงรวมเป็นหนึ่งอยู่ได้ ไม่ถอนจากสมาธิภาวนา ฯ

เมื่อพิจารณา หรือระลึกได้แล้ว ว่าในเบื้องต้น เราได้เข้าสมาธิอย่างนั้น ตั้งสติอย่างนั้น กำหนดจิตอย่างนั้น พิจารณา และนึกคำบริกรรมอย่างนั้น จิตของเราจึงได้สงบ และรวมลงเป็นอย่างนี้

เมื่อจิตของเรารวมลงแล้ว เราได้ตั้งสติกำหนดจิตอย่างนี้ พิจารณาอย่างนี้ ได้ความรู้จริง เห็นจริงอย่างนี้ ฯ

เมื่อได้ความชัดเจนแล้ว พึงทำโยนิโสมนสิการะ คือกำหนดไว้ในใจว่า ถ้าเราออกจากที่นั่งนี้แล้ว เราก็จะกำหนดจิตของเราไว้ให้ดีอยู่อย่างนี้เสมอตลอดไป ไม่ให้เผลอสติได้ ครั้นเมื่อเข้าสมาธิอีกคราวหลัง เราก็จะเข้าให้ถูกตามวิธีที่เราได้ทำมาแล้วนี้ทุกประการ ฯ

เมื่อได้ทำโยนิโสมนสิการะ คือกำหนดไว้ในใจดีแล้ว จึงออกจากที่นั่งสมาธิภาวนา นอนลงไป ก็ให้กำหนดใจนั้นไว้จนนอนหลับ ครั้นเมื่อตื่นขึ้นจากหลับ ก็ให้มีสติกำหนดเอาใจไว้ตลอดวัน และคืน ยืน เดิน นั่ง นอน พึงพยายามทำความเป็นผู้มีสติ กำหนดรู้ซึ่งจิตของตนเสมอจนกว่าจะชำนาญ คล่องแคล่ว ด้วยวสี ๕ ประการ คือ :—

๑. อาวัชชนวสี ชำนาญในการพิจารณาอารมณ์ของสมาธิภาวนา

๒. สมาปัชชนวสี ชำนาญในการเข้าสมาธิภาวนา

๓. อธิฏฐานวสี ชำนาญในการตั้งสติ ทำจิตให้เป็นสมาธิไว้ให้มั่นคง ดำรงไว้ได้นานตามต้องการ ไม่ให้เคลื่อนคลาดจากที่กำหนดเดิม

๔. วุฏฐานวสี ชำนาญในการออกจากสมาธิภาวนา โดยเคลื่อนจิตออกจากที่กำหนดเป็นสมาธิภาวนานั้นโดยลำดับ ออกมาตามระยะที่เข้าไป

๕. ปัจจเวกขณะวสี ชำนาญในการพิจารณาองค์ของฌานให้รอบคอบ ในเวลาที่จะออกจากที่นั่งสมาธิภาวนานั้น

นักปฏิบัติพระพุทธศาสนา ย่อมเป็นผู้ชำนาญในวสีทั้ง ๕ ประการเหล่านี้ ฯ

ครั้นเมื่อ เป็นผู้ชำนาญในวสีทั้ง ๕ ประการเหล่านี้แล้ว พึงตรวจดูชั้นภูมิแห่งจิต ว่าภูมิจิตของเรา เท่าที่เราได้พิจารณา เห็นว่าชำนาญด้วยวสีทั้ง ๕ ประการนั้น ภูมิจิตได้สำเร็จอริยมรรค ฯ

ในคัมภีร์พระอภิธัมมัตถสังคหะ พระอนุรุทธาจารย์เจ้า สอนให้บำเพ็ญวสีให้ชำนาญ โดยลำดับชั้นภูมิ แห่งอริยมรรค อริยผลดังต่อไปนี้ ฯ

เมื่อชำนาญในปฐมมรรค หรือ ปฐมฌานดีแล้ว จึงกระทำความเพียร เพื่อละเสียซึ่งส่วนที่หยาบ มีวิตกเป็นต้น ให้ถึงซึ่งความละเอียดมีวิจารณ์เป็นต้น โดยสมควรแก่ลำดับแห่งอริยมรรคอริยผลต่อไปจึงเข้าสู่ทุติยมรรค ทุติยผล หรือทุติยฌาน และตติยมรรคตติยผล หรือตติยฌาน ตลอดจตุตถมรรค จตุตถผล หรือจตุตถ-ฌาน โดยสมควรแก่การบำเพ็ญ ในข้อปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบทุกประการเทอญ ฯ

๗. อริยมัคคสมังคี

คำที่เรียกว่า "อริยมัคคสมังคี" เป็นคำพูดเรียกชื่อ แห่งภูมิจิตที่นักปฏิบัติได้นั่งสมาธิ รวมจิตลงถึงความเป็นหนึ่งแล้ว และในที่

ประชุมแห่งอริยมัคคสมังคีนั้น เป็นที่ประชุมพร้อมแห่งองค์อริยมรรค ทั้ง ๘ ประการ ประชุมพร้อมอยู่เองด้วย อริยสัจจธรรมทั้ง ๔ ประการ ก็ประชุมพร้อมอยู่เองด้วย ตลอดพระธรรมวินัยทั้ง ๘๔,๐๐๐ พระธรรมขันธ์ ก็ประชุมพร้อมอยู่เองในขณะจิตอันเดียวกันนั้นด้วย ฯ

นักปฏิบัติ ผู้รู้เร็ว สามารถรู้พร้อมในขณะจิตที่รวมลงเป็นหนึ่งนิ่ง ถึงที่ประชุมแห่งอริยมัคคสมังคีนั้นโดยเร็ว เรียกว่า สุขปฏิปทาขิปปาภิญญา ฯ

แต่นักปฏิบัติ ผู้รู้ช้า ก็ไม่สามารถ จะรู้เร็วพร้อมในขณะที่จิตรวมลงถึงความเป็นหนึ่งแห่งอริยมัคคสมังคีนั้น เรียกว่า สุขปฏิปทาทันธาภิญญา ฯ

อีกโวหารหนึ่ง โบราณาจารย์เจ้า เรียกว่า "เอกวิธาภิสมัย" แปลว่า ตรัสรู้ได้ในขณะจิตดวงเดียว ฯ

บัดนี้จะอธิบาย คำว่า "มรรค, อริยมรรค, ผล, อริยผล," นั้นต่อไป

คำว่า "มรรค" เป็นชื่อแห่งหนทางทั่วไปในมนุษยโลก เทวโลก พรหมโลก ตลอดเป็นชื่อแห่งหนทาง พระนวโลกุตตระ คือทางพระนิพพาน ฯ

คำว่า "อริยมรรค" เป็นชื่อแห่งหนทางพระนวโลกุตตระ คือเป็นชื่อแห่งหนทางพระนิพพานอย่างเดียว ไม่ทั่วไปในหนทางอื่น ๆ ฯ

คำว่า "ผล" เป็นชื่อแห่งความสำเร็จ หรือความบรรลุตลอด

ความตรัสรู้ ฯ ว่าโดยเฉพาะในทางโลกีย์ หมายเอา ความสำเร็จผล ที่ตนต้องการในทางโลกุตตระ หมายดวงปัญญา ฯ

คำว่า "อริยผล" เป็นชื่อแห่งมรรคผล ธรรมวิเศษ ในทางโลกุตตระ อย่างเดียว ไม่เกี่ยวข้องในทางโลกีย์ ฯ

บัดนี้ จะอธิบาย เหตุ หรือ ปัจจัย ที่ให้บังเกิดมีมรรค มีผลขึ้น ฯ

ข้อนี้ นักปฏิบัติ พึงทราบดังนี้ว่า "มรรค ก็ดี อริยมรรค ก็ดี" ตกแต่งเอาเองได้ "ผล ก็ดี อริยผล ก็ดี" ตกแต่ง เอาเองไม่ได้ เป็นของเป็นเอง หรือ สำเร็จเอง มาจากมรรค และอริยมรรค ที่ตกแต่งถูกต้องแล้ว ฯ

เมื่อบุคคลต้องการผลประโยชน์ในทางโลกีย์ ก็ให้พึงตกแต่งมรรคในทางโลกีย์ให้ถูกต้อง เช่นต้องการเดินไปมาสะดวก ก็ให้ตกแต่งถนนหนทางให้เรียบร้อย ต้องการมีวิชาความรู้ ก็ให้ศึกษาเล่าเรียนวิชาความรู้ ต่อครูอาจารย์ ถ้าต้องการความมั่งคั่งบริบูรณ์ ด้วยทรัพย์สมบัติมาก ๆ ให้ตกแต่งการค้าขาย ให้ถูกต้องในทางสุจริตธรรม ถ้าต้องการเป็นคนดี ก็ให้ตกแต่งความประพฤติปฏิบัติของตนให้เป็นคนซื่อสัตย์สุจริตธรรม ถ้าต้องการเป็นคนมีชื่อเสียงยศถาบรรดาศักดิ์ ให้ตกแต่งตนเป็นคนทำราชการแผ่นดิน ให้ถูกต้องในทางราชการนิยม ฯ

เมื่อบุคคลต้องการโลกุตตระ ให้ตกแต่งอริยมรรคให้ถูกต้อง

ตามพระพุทธพจน์เดิมของพระพุทธเจ้า ซึ่งจะแสดงในข้อต่อไปข้างหน้า ฯ

ในที่นี้มีประสงค์จะแสดงรูปเปรียบไว้พอเป็นนิทัสนะ ฯ

มรรค กับ ผล มีรูปเปรียบ เหมือนบุคคลปลูกต้นไม้ลงในพื้นที่ไร่ที่สวน หรือปลูกต้นข้าวลงในพื้นที่นา ในเวลากำลังปลูกอยู่ก็ดี และเวลาบังเกิดเป็นต้น เป็นลำแล้ว แต่ต้นลำยังอ่อนอยู่ก็ดี ย่อมไม่แลเห็นผล อาศัยความเชื่อแน่ในใจ ว่าถ้าต้นลำแก่เต็มที่ และถึงฤดูเป็นผล ก็จะต้องเป็นผลแน่ และเป็นผลจริง ๆ ด้วย ฉันใดก็มรรค กับ ผล ก็มีรูปเปรียบเหมือนกัน ฉันนั้น ฯ

อริยมรรค กับ อริยผล มีรูปเปรียบเหมือนบุคคลก่อไฟ หรือจุดตะเกียงเจ้าพายุ ในเวลากำลังก่อไฟ หรือกำลังจุดตะเกียงเจ้าพายุอยู่นั้น ไฟยังไม่ติด ก็ยังไม่สว่างฉันใด อริยมรรค ก็เหมือนกันฉันนั้น ต่อเมื่อเวลาก่อไฟติดแล้ว หรือจุดตะเกียงเจ้าพายุติดแล้ว ย่อมบังเกิดแสงสว่างขึ้นพร้อมกัน ฉันใดก็ดี อริยผล ก็มีรูปเปรียบเหมือนกันฉันนั้น ฯ

ตรงตามพระพุทธภาษิตว่า นตฺถิ ปญฺญาสมา อาภา แปลว่า แสงสว่าง เสมอด้วยปัญญาไม่มีดังนี้ ข้อนี้แสดงให้เห็นว่า อริยผลคือดวงปัญญาซึ่งบังเกิดสว่างไสวขึ้น ในเวลาที่จิตประชุมอริยมรรคแล้ว ฯ

วิธีตกแต่งอริยมรรค

นักปฏิบัติฝ่ายฆราวาส พึงตกแต่งตนให้ถึงพระไตรสรณคมน์ เป็นโลกิยสรณคมน์ก่อนแล้ว ปฏิบัติตนให้ถึงโลกุตตรสรณคมน์ต่อไป ฯ และตกแต่งทาน ตกแต่งศีล ตกแต่งข้อวัตรปฏิบัติให้ถูกต้องเรียบร้อยทุกประการ ตลอดตกแต่ง สติสัมปชัญญะ รวมจิตให้สงบแลตั้งมั่น เป็นสมาธิ ประชุมอริยมัคคสมังคีดังนี้ ชื่อว่าตกแต่งอริยมรรค ฯ

นักปฏิบัติ ฝ่ายบรรพชิต ให้ตกแต่งศีลธรรม ๕ ประการ คือ:-

๑. พึงตกแต่งสมบัติทั้ง ๕ ให้ปราศจากวิบัติทั้ง ๕ ประการ คือ

ก. ตกแต่งวัตถุสมบัติ ให้ปราศจากวัตถุวิบัติ

ข. ตกแต่ง สีมาสมบัติ ให้ปราศจากสีมาวิบัติ

ค. ตกแต่ง ญัตติสมบัติ ให้ปราศจากญัตติวิบัติ

ฆ. ตกแต่ง อนุสาวนสมบัติ ให้ปราศจากอนุสาวนวิบัติ

ง. ตกแต่ง ปริสสมบัติ ให้ปราศจากปริสวิบัติ

๒. พึงตกแต่ง กาย, วาจา, ใจ, ให้บริสุทธิ์ปราศจากโทษ ๕ โทษ ๘ โทษ ๑๐ โทษ ๒๒๗ ทรงไว้ซึ่งความเป็นผู้มี ศีล ๕ ศีล ๘ ศีล ๑๐ ศีล ๒๒๗ และจตุปาริสุทธศีลทั้ง ๔ ประการ ให้บริสุทธิเรียบร้อย ฯ

๓. พึงตกแต่ง กิจวัตร ๑๐ ธุดงควัตร ๑๓ ขันธวัตร ๑๔ ให้ถึงพร้อมด้วยความไม่ประมาท ฯ

๔. พึงตกแต่ง สติ ให้เป็นมหาสติ คือเบื้องต้น มีสติเฉพาะหน้า กำหนดตัวผู้รู้ เฉพาะหน้า รวมจิต ประชุมอริยมรรคได้แล้ว ตรวจค้นร่างกาย พิจารณาเวทนา, จิต, ธรรม จนเป็นที่ตั้งของสติได้จริง ๆ ตลอดทำสัมปชัญญะให้รู้ตัว และรู้จิตพร้อมทุกขณะตลอดไป ฯ

๕. พึงตกแต่งสมาธิ พร้อมทั้งตกแต่งดวงจิต ความคิด ความเห็น ตลอดความตั้งใจไว้ในที่ชอบ ให้ถูกต้องเรียบร้อยจริง ๆ

เมื่อนักปฏิบัติ ทั้งคฤหัสถ์ บรรพชิต ได้ตกแต่งข้อปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบถูกต้องเรียบร้อยดีแล้ว อัฏฐังคิกมรรคทั้ง ๘ ประการ ก็เป็นอันตกแต่งถูกต้องไปพร้อมกันอยู่ในตัวเสร็จแล้ว เหมือนหันลานนาฬิกาเมื่อหันถูกต้องเต็มบริบูรณ์แล้ว เครื่องจักรอื่น ๆ ก็หันไปพร้อมกันเองฉันใดก็ดี อัฏฐังคิกมรรคทั้ง ๘ ประการเหล่านี้ ก็เหมือนกันฉันนั้น ฯ

ข้อนี้ มีอรรถาธิบายดังต่อไปนี้ คือ :–

เมื่อตกแต่งสมบัติทั้ง ๕ และตกแต่ง กาย, วาจา, ใจ ให้บริสุทธิ์ ปราศจากโทษทั้งปวงดังกล่าวแล้ว ตลอดได้ตกแต่ง กิจวัตร ๑๐ ธุดงควัตร ๑๓ ขันธวัตร ๑๔ ถูกต้องเรียบร้อยดีแล้ว ก็ชื่อว่าตกแต่ง อริยมรรค ข้อที่ ๓–๔–๕ คือสัมมาวาจา สัมมากัมมันโต สัมมาอาชีโว แปลว่า มีวาจาชอบ มีการงานชอบ มีอาชีพชอบ ประชุมพร้อมอยู่แล้วในความเป็นผู้มีศีลบริสุทธิ์ เป็นอธิศีล ฯ

ในเมื่อได้ตกแต่ง สติ ให้เป็นสัมมาสติพร้อมทั้งสมาธิและสัมปชัญญะ รู้ตัว รู้จิตทุกขณะตลอดไปนั้น ชื่อว่าได้ตกแต่งอริย-

มรรค ข้อ ๖–๗–๘ คือสัมมาวายาโม สัมมาสติ สัมมาสมาธิ แปลว่า มีความเพียรชอบ มีสติชอบ มีสมาธิชอบ ประชุมพร้อมอยู่แล้ว ในความเป็นผู้มีสมาธิสิกขา เป็นอธิจิตตสิกขา ฯ

ในเมื่อได้ตกแต่ง ความรู้ ความคิด ความเห็น ตลอดความตั้งใจไว้ในที่ชอบถูกต้องเรียบร้อยแล้ว ชื่อว่า ได้ตกแต่งอริยมรรคข้อที่ ๑–๒ คือสัมมาทิฏฐิ สัมมาสังกัปโป แปลว่า ความเห็นชอบ ความดำริชอบ ประชุมพร้อมอยู่ในความเป็นผู้มีปัญญาสิกขา เป็นอธิปัญญา ฯ

นักปฏิบัติในพระพุทธศาสนานี้ พึงเดินมรรคให้ถูก ดังต่อไปนี้ คือ บำเพ็ญศีล, สมาธิ, ปัญญา, ให้เป็น อธิศีล, อธิจิต, อธิปัญญา, ถึงพร้อมบริบูรณ์อยู่แล้ว ชื่อว่า เป็นผู้เดินตามหนทางอริยมรรคถูกต้องแล้ว ฯ

บัดนี้ จักแสดงอริยมัคคสมังคีต่อไป.

นักปฏิบัติ เมื่อเป็นผู้มีสติบริบูรณ์ มีสัมปชัญญะบริบูรณ์ ได้พยายามทำความเพียร ประกอบกับจิตอยู่เสมอ คือมีสติ กำหนดจิต หรือประคับประคองจิต ยังจิตให้ตกลงสู่ภวังค์เองแล้ว ประคับประคองเอาจิตในภวังค์ ให้ตั้งมั่นเป็นสมาธิอยู่ได้ไม่ไป ไม่มา ไม่ออก ไม่เข้า ไม่ขึ้น ไม่ลง เป็นหนึ่งจริง ๆ ตลอดเป็นวิหารธรรม เครื่องอยู่ของจิต และเป็นเอกวิธาภิสมัย ตรัสรู้ได้ในขณะจิตดวงเดียว ว่าอริยมรรคทั้ง ๘ ประการ ได้ประชุมพร้อมแล้ว ในจิตดวงเดียวเมื่อใด

เมื่อนั้น นักปฏิบัติย่อมรู้ เป็นปัจจัตตัง จำเพาะกับจิต ว่าจิตของเรา ได้ประชุมอริยมัคคสมังคี ครั้งหนึ่งแล้ว หรือสองครั้ง สามครั้ง ตลอดประชุมถึง ๔ ครั้ง ก็ย่อมรู้ตลอดไป ฯ

ตามนัยแห่งพระพุทธฎีกา ที่ตรัสเทศนาในสังฆคุณว่า "ยทิทํ จตฺตาริ ปุริสยุคานิ อฏฺฐปุริสปุคฺคลา" แปลว่า นี่อย่างไร คู่ของบุรุษ ๔ คู่ นับเรียงตามลำดับตัวบุคคลเป็น ๘ บุคคลดังนี้ ฯ

เมื่อนักปฏิบัติ ได้ปฏิบัติตามพระพุทธฎีกานี้ถูกต้องแล้ว จิตย่อมประชุมอริยมัคคสมังคีถึง ๔ ครั้ง สำเร็จเป็นมรรค ๔ ผล ๔ ดังที่ปรากฏแจ้งอยู่แล้ว ในพระนวโลกุตตรธรรม ๙ ประการ ฯ

บัดนี้จักแสดงอริยผลพอรู้เงื่อน เพื่อเป็นทางปฏิบัติดีปฏิบัติชอบสืบไป ฯ

นักปฏิบัติ ในพระพุทธศาสนานี้ เมื่อเป็นผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบตามพระธรรมวินัย คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า ดำเนินตามหนทางอริยมรรคถูกต้องดังกล่าวแล้ว ตลอดจิตประชุมอริยมัคคสมังคีเองแล้ว ย่อมบังเกิดอริยผล แจ้งประจักษ์ใจ ดังต่อไปนี้ ฯ

๑. บังเกิดมีวิหารธรรม เป็นเครื่องอยู่ พร้อมทั้งมีธรรมจักษุดวงตาเห็นธรรมแจ้งประจักษ์ ฯ

๒. บังเกิดมี จักขุกรณี ญาณกรณี คือ เห็นทางปฏิบัติ อันเป็นกลาง ซึ่งไม่ลำเอียง เข้าไปใกล้ ในความรัก และความเกลียด กระทำดวงตาภายใน ให้บังเกิดเป็นตาอริยบุคคล พร้อมทั้งกระทำ

ญาณะความรู้วิเศษ ดำเนินตามหนทางอันเกษมจากโยคะทั้งปวงไปได้โดยสะดวก ฯ

๓. บังเกิดมี อุปสมาย อภิญญาย คือเข้าถึงความเป็นผู้สงบรำงับ และบังเกิดมีอภิญญาณ ความรู้ยิ่ง เห็นจริง ในพระธรรมวินัยนี้ ทุกประการ ฯ

๔. บังเกิดมีอริยผล คือ มีปัญญาจักษุดวงตาเป็นดวงปัญญาปรีชาญาณ หยั่งรู้หยั่งเห็นในสารพัดไญยธรรมทั้งปวง ฯ

๕. บังเกิดมีพระพุทธเจ้าขึ้นในโลก คือถ้านักปฏิบัติ เป็นพระ-โพธิสัตว์ ผู้ทรงสร้างพระสมติงสบารมี เต็มบริบูรณ์แล้ว ได้มาปฏิบัติพระพุทธศาสนา ถูกต้องตามหนทางแห่งความตรัสรู้นี้ เป็นสัพพัญญูพุทธะ สัมมาสัมพุทธเจ้าขึ้นในโลก ทรงทศพลญาณ มี พระ-สมันตจักษุ ดวงตาอันแจ่มใสสว่างยิ่ง ไม่มีแสงสว่างอื่นเสมอได้ ทรงทัสนาการทั่วไปในพระธรรมวินัย ทั้ง ๘๔,๐๐๐ พระธรรมขันธ์ ตลอดได้ทรงทัสนาการทั่วไปในไตรโลกธาตุทั้งสิ้นด้วย ฯ

อริยผล เท่าที่แสดงมาทั้งสิ้นนี้ เป็นอริยผลที่กล่าวเป็นส่วนรวมและแสดงเป็นกลาง ๆ ฟังได้ทั้งสมถะ และวิปัสสนา ไม่ได้ชี้ขาดลงไปว่า ผู้นั้นได้สำเร็จมรรคผลธรรมวิเศษชั้นนั้น ๆ ข้อนี้เอาไว้ให้นักปฏิบัติผู้ปฏิบัติได้แล้ว ได้รู้เป็นปัจจัตตัง โดยเฉพาะตนเอง ฯ

๘. วิธีเดินจงกรมภาวนา

วิธีเดินจงกรมภาวนา เป็นวิธีภาวนา เปลี่ยนอิริยาบถ คือ เปลี่ยนจากการนั่งสมาธิภาวนา มาทำความเพียรภาวนาในอิริยาบถเดิน เรียกว่าเดินจงกรมภาวนา ฯ

เปลี่ยนมาทำความเพียรภาวนาในอิริยาบถยืน เรียก ยืนกำหนดจิต ฯ

เปลี่ยนมาทำความเพียรภาวนาในอิริยาบถนอน เรียก นอนพุทธไสยาสน์ หรือสีหไสยาสน์ ก็เรียก ฯ

เมื่อจะเดินจงกรม นักปฏิบัติ พึงกำหนดหนทางจงกรมที่เราจะพึงเดินว่าเราจะเดินจากที่นี้ไปถึงที่นั่น หรือถึงที่โน้น เป็นระยะทางจงกรมสั้น ๆ หรือระยะทางจงกรมยาว ๆ แล้วแต่ความต้องการ หรือแล้วแต่สถานที่พึงกำหนด หรือตกแต่งทางจงกรม ตามสมควรที่เราเจะดินได้โดยสะดวก ฯ

วิธีเดินจงกรม ให้ไปยืนที่ต้นทางแห่งที่จงกรมนั้นแล้ว พึงยกมือทั้ง ๒ ขึ้น ประณมมือทั้ง ๒ ไว้เหนือหว่างคิ้ว ระลึกถึงคุณพระรัตนตรัย คือระลึกถึง คุณพระพุทธเจ้า พร้อมทั้งคุณพระธรรม และคุณพระอริยสงฆ์สาวก ว่า พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ทั้งสามเป็นสรณะที่พึ่ง ที่ระลึก ที่เคารพนับถือของข้าพเจ้า แล้วตั้งเป็นความสัตย์อธิษฐานไว้ในใจว่า บัดนี้ข้าพเจ้า จะตั้งใจปฏิบัติพระพุทธศาสนา เพื่อเป็นเครื่องปฏิบัติบูชาพระพุทธเจ้า พร้อมทั้งพระธรรม

และพระอริยสงฆ์สาวก ด้วยอำนาจแห่งคุณพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์นั้น ขอจงดลบันดาล ให้น้ำใจของข้าพเจ้า จงสงบรำงับ และตั้งมั่น เป็นสมาธิแล้ว จงบังเกิดมีปัญญา ปรีชาญาณ รู้แจ้งแทงตลอด ในคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าทุกประการเทอญ ฯ

เมื่อตั้งเป็นความสัตย์ และอธิษฐานไว้ดีแล้ว เอามือทั้ง ๒ วางจากการประณมมือ หย่อนมือทั้ง ๒ ลงมาแล้ว เอามือข้างขวาจับมือข้างซ้าย หย่อนมือลงไว้ตรงข้างหน้าเจริญพรหมวิหารทั้ง ๔ จบแล้ว ทอดตาลงเบื้องต่ำ ตั้งสติกำหนดจิต ตามแบบวิธีนั่งสมาธิ ที่กล่าวแล้ว นึกคำบริกรรมภาวนาบทเดียวกันกับนั่งสมาธิภาวนา เสร็จแล้วออกเดินจงกรม ตั้งแต่หัวส้นจงกรมข้างนี้ ไปถึงหัวส้นจงกรมข้างโน้น เดินกลับจากหัวส้นจงกรมข้างโน้น มาถึงหัวส้นจงกรมข้างนี้ เพียรพยายามเดินกลับไปกลับมาไม่ต้องนับเที่ยว ให้นับสติ นับดวงจิต ว่าสติของเราดีหรือไม่ ดวงจิตของเราสงบหรือยัง ถ้ายังไม่สงบก็ให้เพียรพยายามเดินอยู่อย่างนั้น จนกว่าจิตของเราสงบลงได้จริง ๆ เมื่อจิตสงบครั้งแรก ยังตั้งสติไม่ได้ ก็อย่าเพ่อเดินต่อไป ให้หยุดยืนกำหนดจิตอยู่ก่อน จนกว่าจิตรวมสนิทดีแล้ว เราตั้งสติได้แล้ว จึงเดินต่อไปอีก ด้วยความเป็นผู้มีเพียรเพ่งอยู่ พยายามทำความเพียรให้เป็นไปทางใจ จนกว่าจะชำนาญคล่องแคล่ว ในสมาธิภาวนา ฯ

ในวิธีเดินจงกรมภาวนานี้ มีวิธีกระทำความเพียรให้เป็นไปทางใจด้วยใช้สติสัมปชัญญะ นึกคำบริกรรมภาวนาบทเดียวกันกับนั่งสมาธิ

ภาวนา จุดประสงค์ต้องการให้จิตตั้งมั่นเป็นสมาธิเหมือนกัน ต่างกันแต่อิริยาบถนั่งกับเดินเท่านั้น ฯ

นักปฏิบัติ ในพระธรรมวินัยนี้ ตั้งอยู่ในความเป็นผู้ไม่ประมาท ย่อมสนใจและเอาใจใส่ กระทำความพาก ความเพียร ทั้งยืน ทั้งเดิน ทั้งนั่ง ทั้งนอน ให้ชำนาญคล่องแคล่วจริง ๆ จนกว่าจะแตกฉานในห้องพระไตรปิฎก ฯ

๙. นิมิตตสมาธิ

บัดนี้จักได้แสดงเรื่องนิมิต ในสมาธิภาวนาและเรื่องวิธีแก้นิมิตต่อไป ฯ

ในเบื้องต้นนี้ จะได้แสดงชื่อของนิมิต ที่พระอนุรุทธาจารย์เจ้าได้แสดงไว้ในคัมภีร์พระอภิธัมมัตถสังคหะว่า "ติณิ นิมิตฺตานิ" แปลว่าในพระสมถกรรมฐานภาวนา ประกอบด้วยนิมิตมี ๓ ประการ คือ:—

๑. บริกรรมนิมิต

๒. อุคคหนิมิต

๓. ปฏิภาคนิมิต

นิมิตทั้ง ๓ ประการ เหล่านี้ พระอนุรุทธาจารย์เจ้า แสดงไว้แล้ว ก็เป็นอันถูกต้องดีแล้ว คือเป็นของมีจริงตามที่ท่านกล่าวไว้ทุกประการ ฯ

นักปฏิบัติในพระพุทธศาสนานี้ โดยมากก็ถือเป็นเครื่องรู้ เป็นเครื่องเล่น เป็นเครื่องพิจารณา แต่ผู้มุ่งโลกุตตรธรรมเป็นเครื่องอยู่อันแท้จริงแล้ว ย่อมไม่ติดข้องอยู่ในนิมิตทั้งหลายเหล่านี้ ฯ คือเมื่อเห็นแล้ว ก็แก้ไขให้หลุดพ้นผ่านไป ก้าวหน้าสู่โลกุตตรธรรมอย่างเดียว ฯ

เรื่องนิมิต ที่ปรากฏเห็น หรือบังเกิดขึ้นนั้น มีนัยดังจะกล่าวต่อไปนี้ คือ:—

๑. จิตในเวลานอนหลับ ก็บังเกิดนิมิตได้เรียกว่า ฝัน

๒. จิตในเวลานั่งสมาธิ ก็บังเกิดนิมิตได้เรียกว่า นิมิตตสมาธิ ฯ

ในที่นี้มีประสงค์ จะอธิบายเฉพาะแต่นิมิตตสมาธิ เท่านั้น เพื่อไม่ให้หลงไปตามนิมิต จะได้มีปัญญารู้เท่านิมิต และแก้นิมิตต่อไป ฯ

เรื่องนิมิตตสมาธิ ในเวลานั่งสมาธิภาวนาจิตตกลงสู่ภวังค์แล้วเผลอสติ บังเกิดนิมิตเป็นเรื่องราวใหญ่โตขึ้นก็มี หรือไม่เผลอสติจิตเป็นขณิกสมาธิ อุปจารสมาธิ อัปปนาสมาธิ ย่อมมีนิมิตต่าง ๆ บังเกิดขึ้น ปรากฏเห็นชัด ในจักขุทวาร มโนทวาร ฯ

นักปฏิบัติบางจำพวก กระทำปุพพภาคแห่งการปฏิบัติเบื้องต้นไม่ถูกต้อง จะกระทำโลกุตตระให้แจ้ง ก็ทำไม่ได้ เมื่อนั่งสมาธิภาวนาได้แต่เพียงนิมิตตสมาธิภาวนา คือได้เห็นนิมิตต่าง ๆ มาปรากฏ ในจักขุทวาร มโนทวาร เท่านั้น ก็ดีใจ บังเกิดถือทิฏฐิมานะ ว่าตนได้รู้

ได้เห็น และได้สำเร็จมรรคผล ธรรมวิเศษชั้นนั้น ๆ ไม่รู้เลยว่าตนเป็นผู้หลงติดข้องอยู่ในชั้นโลกีย์ ไม่ใช่ชั้นโลกุตตระ ฯ

นักปฏิบัติ ผู้ที่มีปุพพภาคแห่งการปฏิบัติเบื้องต้น ได้กระทำถูกต้องแล้ว เมื่อนั่งสมาธิภาวนา จิตตกลงสู่ภวังค์ บังเกิดมีนิมิตขึ้นก็ดี หรือจิตเป็นขณิกสมาธิ อุปจารสมาธิ อัปปนาสมาธิอันใดอันหนึ่ง บังเกิดมีนิมิตปรากฏเห็นชัดในจักขุทวาร มโนทวาร ย่อมไม่ดีใจ เสียใจ คือ ไม่ยินดียินร้ายในนิมิตนั้น ๆ ย่อมเป็นผู้มีสติทำจิตให้เป็นสมาธิตลอดไป ฯ

นิมิตบางประการ เมื่อบังเกิดขึ้นแล้ว เป็นอุบายให้ได้สติ มีปัญญา พาให้จิตสงบตั้งมั่นเป็นสมาธิเรียบร้อยดีก็มี ฯ

แต่นิมิตบางประการ เป็นนิมิตที่น่ากลัวกระทำให้จิตหวาดเสียวตกใจกลัวก็มี ผู้ไม่มีสติอาจฟุ้งซ่าน เสียสติอารมณ์ไปก็เป็นได้ จึงขอเตือนสติไว้ในที่นี้ว่า ท่านผู้ปฏิบัติใหม่ทั้งหลาย พึงเป็นผู้มีสติกำหนดจิตไว้ให้ดี อย่าตกใจกลัว และอย่าประหม่า กระดากเก้อเขิน คืออย่าเป็นผู้กล้า หรือเป็นผู้กลัวจนเกินไป ถ้ากล้าเกินไปก็ทำให้ใจฟุ้งซ่านได้ หรือกลัวเกินไป ก็ทำให้เสียสติอารมณ์ท้อถอยจากความเพียร ไม่อาจนั่งสมาธิภาวนาอีกได้ เพราะหลงนิมิตเท่านั้น ฯ

อนึ่ง นิมิตบางประการแสดงเรื่องมนุษย์ บางประการแสดงเรื่องสวรรค์ บางประการแสดงเรื่องพระนิพพาน ฯ

นักปฏิบัติบางจำพวก ชอบเล่นนิมิตเกินไป ก็หลงเพลินไปเที่ยว

เล่นในมนุษยโลก และเที่ยวเล่นในสวรรค์ ตลอดเข้าสู่พระนิพพาน ตามอาการของนิมิตที่ปรากฏ จนสามารถพูดอวดได้ว่า ตนได้สำเร็จสวรรค์ สำเร็จพระนิพพานไปแล้ว ครั้นออกจากสมาธิแล้ว ก็เปล่า ๆ หาได้สำเร็จอะไรไม่ นี่แสดงว่านิมิตหลอกให้หลง ก็หลงตามจริง ๆ ด้วยความเข้าใจผิด เห็นผิดจากความจริงทุกประการตลอดไป ฯ

นักปฏิบัติ ในพระธรรมวินัยนี้ ที่มุ่งโลกุตตรธรรมจริง ๆ ย่อมเป็นผู้ไม่หลงไปตามอาการของนิมิต เมื่อนิมิตบังเกิดขึ้น ย่อมมีสติพิจารณาให้รู้แจ้งว่า นิมิตนี้บังเกิดขึ้นจากเหตุแห่งดำบริกรรม เรียกว่าบริกรรมนิมิต และนิมิตนี้บังเกิดขึ้นเป็นอุบายให้มีสติ มีสมาธิยิ่ง ๆ ขึ้นไป เรียกอุคคหนิมิต ทั้งอีกนิมิตนี้ บังเกิดขึ้นจากปฏิภาคภายในร่างกายตัวเรา หรือภายในร่างกายของคนอื่น เรียกว่าปฏิภาคนิมิต ย่อมรู้รอบคอบตลอดทุกประการ ฯ

นิมิตที่ปรากฏ เห็นดวงเดือน ดวงดาว ดวงอาทิตย์ หรือเห็นแสงสว่างภายในดวงใจของเรา นับเข้าในพวกอุคคหนิมิต ไม่เป็นของที่น่ากลัว ฯ

นิมิตที่ปรากฏ เห็นโครงกระดูกในร่างกายเรา หรือเห็นตัวของเราตาย เป็นซากศพ นอนกลิ้งอยู่ต่อหน้า ตลอดเห็นซากศพมนุษย์ทั้งหลาย ตายเต็มโลก นับเข้าเป็นปฏิภาคนิมิต ผู้ไม่มีสติ ย่อมตกใจกลัว แต่ผู้มีสติ ย่อมไม่กลัว ยิ่งได้สติดีขึ้น คือได้ใช้เป็นอุบายพิจารณาอสุภกรรมฐานแยกส่วน แบ่งซากศพนั้น ออกดูให้ตลอด

ก่อนแล้ว น้อมเข้ามาพิจารณาในร่างกายตน จนเห็นจริงแจ้งประจักษ์แล้ว พิจารณาร่างกายของบุคคลผู้อื่น ก็แลเห็นแจ้งแทงตลอดทุกประการ บังเกิดมีนิพพิทาญาณ เหนื่อยหน่ายสังเวชสลดใจ น้ำใจสงบตั้งมั่นเป็นสมาธิ แน่วแน่ดี สติก็มีกำลังดียิ่งขึ้น เรียกว่า ปฏิภาคนิมิต ฯ

วิธีแก้นิมิตตสมาธิ

เหตุจำเป็นที่จะต้องแก้นิมิตตสมาธิ เพราะเหตุว่าเรื่องของนิมิตตสมาธิทั้งหมด เป็นเรื่องของโลกีย์ไม่ใช่โลกุตตระ จัดว่าเป็นเบญจมาร ๕ ประการ คือ กิเลสมาร ๑ เทวบุตรมาร ๑ ขันธ์มาร ๑ อภิสังขารมาร ๑ มัจจุมาร ๑ บันดลบันดาลให้บังเกิดมีนิมิตขึ้นหลอกล่อให้หลงติดข้องอยู่ในวัฏฏสงสารตลอดไป คือให้เวียนว่ายตายเกิดอยู่ในภพทั้ง ๓ ประการ คือกามภพ ๑ รูปภพ ๑ อรูปภพ ๑ ฯ

นักปฏิบัติ ผู้ต้องการพ้นทุกข์ คือต้องการโลกุตตระ ไม่ต้องการข้องอยู่ในวัฏฏสงสาร จึงจำเป็นต้องแก้นิมิตทั้ง ๓ ประการให้หลุดพ้นไป ฯ

บัดนี้จะกล่าววิธีแก้นิมิต ตามหนทางพระพุทธศาสนา ท่านสอนไว้มี ๓ ประการ คือ:–

วิธีที่ ๑ เจริญญาตปริญญาวิธี แปลว่าทำความกำหนดรู้ ทั้งจิต ทั้งนิมิต อยู่เฉย ๆ หรือมีสติกำหนดจิตนิ่งเฉยต่อนิมิต ฯ

วิธีที่ ๒ เจริญตีรณปริญญาวิธี แปลว่าพิจารณาตรวจค้นเหตุผลของนิมิต ให้รอบคอบ ฯ

วิธีที่ ๓ เจริญปหานปริญญาวิธี คือสละลงซึ่งนิมิตนั้นให้ขาดหรือถอนตัณหาเสียทั้งโคน ฯ

วิธีที่ ๑

ชื่อ ญาตปริญญาวิธี

เป็นวิธีนักปฏิบัติใหม่ทั้งหลาย จำเป็นต้องใช้ประกอบกับภูมิจิตของตน ที่ได้เจริญสมถกรรมฐานใหม่ ๆ และได้ฝึกหัดสมาธิน้อย สติยังอ่อนไม่มีกำลังพอที่จะต่อสู้กับนิมิตทั้งปวงได้ จึงจำเป็นต้องใช้วิธีที่ ๑ เจริญญาตปริญญาวิธี ทำความกำหนดรู้อยู่เฉย ๆ หรือมีสติกำหนดจิตนิ่งเฉยต่อนิมิตนั้น ๆ ทุกประการ ฯ

บัดนี้จะกล่าวถึงภูมิจิตแห่งนักปฏิบัติใหม่ ที่ควรเจริญญาตปริญญาวิธี คือ เมื่อนักปฏิบัติใหม่ทั้งหลาย ได้เจริญสมถกรรมฐานใหม่ ๆ และได้กระทำความเพียร นั่งสมาธิภาวนาใหม่ ๆ ยังไม่ชำนาญคล่องแคล่วดี ในวิถีหนทางโลกุตตระ ในเวลานั่งสมาธิภาวนาจิตกำลังสงบตั้งมั่นเป็นขณิกสมาธิ หรืออุปจารสมาธิแล้วกำลังก้าวหน้าเข้าสู่อัปปนาสมาธิ บังเกิดมีนิมิตอันใดอันหนึ่ง มาปรากฏเฉพาะหน้าครั้นจะถือเอานิมิตนั้นเป็นอารมณ์ก็ถือเอาไม่ได้ เพราะเป็นเหตุให้เผลอสติจิตนั้นก็ถอนจากสมาธิ นิมิตนั้นก็หายไป จำเป็นต้องเจริญ

ญาตปริญญาวิธี คือมีสติกำหนดจิตทำความกำหนดรู้นิ่งเฉยอยู่ตลอดเวลา จนกว่านิมิตนั้นสงบหายไปเอง ฯ

ญาตปริญญาวิธีนี้ เป็นวิธีอบรมบ่มอินทรีย์ ให้มีกำลังแก่กล้า คือทำให้จิตของเรามีความเชื่อมั่นและมีความเพียรมากขึ้น มีสติดีขึ้นตลอดทำให้จิตตั้งมั่นแน่วแน่จริงๆ จนบังเกิดมีปัญญาเฉลียวฉลาดมากขึ้นโดยลำดับ ยิ่งมีนิมิตมาปรากฏบ่อย ๆ และได้เจริญญาต-ปริญญาวิธีนี้บ่อย ๆ ก็ยิ่งได้สติและมีปัญญาสามารถทำจิตให้เป็นสมาธิ ดำเนินตามหนทางอริยมรรคได้ดี มากขึ้นโดยรวดเร็ว ไม่ถอยหลัง ฯ

อนึ่ง ความรู้ความเห็นบางประการ บังเกิดขึ้นแล้วกลายเป็นสัญญาวิปลาส จิตตวิปลาส ทิฏฐิวิปลาส ความรู้ความเห็นเหล่านั้นไม่ใช่เป็นความรู้จริงเห็นจริงในพระธรรมวินัย เป็นความรู้ความเห็นที่เกิดจากความหวั่นไหวง่อนแง่น ไปตามอารมณ์สัญญาและนึกเดาหรือคาดคะเนเอาจากนิมิตต่าง ๆ เนื่องด้วยเหตุนี้ เมื่อความรู้ความเห็นเกิดขึ้นอย่าพึงรู้หน้าเดียวเห็นหน้าเดียว ให้พึงเจริญญาตปริญญาวิธีทำความเป็นผู้ไม่ยินดีและยินร้าย ในความรู้ความเห็นเหล่านั้น ฯ

การเจริญญาตปริญญาวิธี มีอานิสงส์มากสามารถทรมานจิตให้ละพยศอันร้ายได้ คือในเมื่อไม่ยินดี ไม่ยินร้าย ในความรู้ความเห็น และในนิมิตต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ตลอดไม่ส่งจิตให้คิดไปตามเช่นนั้นแล้ว ตัณหา ความดิ้นรนกระวนกระวาย ย่อมไม่บังเกิดมีขึ้น

เป็นพยศอันร้ายแรงแห่งจิต คืออยากเห็นนิมิตนั้นแจ่มแจ้งยิ่งขึ้น หรือมิฉะนั้นเมื่อได้เห็นซึ่งนิมิตที่น่ากลัว ก็อยากให้นิมิตที่น่ากลัวนั้นหายไป เมื่อนิมิตที่น่ากลัวนั้นไม่หายไปตามประสงค์ ก็บังเกิดความเสียใจและร้อนใจไม่อยากพบ ไม่อยากเห็นซึ่งนิมิตที่น่ากลัวนั้นเสียเลย ชื่อว่าพยศอันร้าย ฯ

ครั้นเมื่อจิตบังเกิดพยศอันร้าย ดังกล่าวแล้ว ปฏิฆะกับความประมาทก็บังเกิดขึ้นพร้อม เป็นเหตุให้เสื่อมเสียศรัทธา ท้อถอยจากการปฏิบัติ ไม่บำเพ็ญศีล สมาธิ ปัญญา ก็เสื่อมจากทางมรรค ทางผล ทางสวรรค์ ทางนิพพาน ถ้าได้เจริญญาตปริญญาวิธีนี้เสมอ ก็สามารถทรมานซึ่งพยศอันร้ายแรงแห่งจิตให้หายได้ กับบังเกิดเป็นผู้มีสติตั้งกำหนดรู้ซึ่งจิต ทำความสงบนิ่งเฉยอยู่ได้ดี เมื่อจิตสงบตั้งมั่นลงได้แล้ว ตัญหาทั้ง ๓ คือ กามตัณหา ภวตัณหา วิภวตัณหา ก็สงบไปเอง คือ ไม่ยินดี ไม่ยินร้าย และไม่ทะเยอทะยานอยาก พร้อมทั้งความไม่อยาก ก็สงบระงับไปตามกัน กลับตั้งใจไว้ได้ในมัชฌิมาปฏิปทา คือตั้งใจไว้เป็นกลางไม่ตกใจกลัว และไม่กล้าเกินไป สม่ำเสมอพอเหมาะพอดีเป็นหนึ่งอยู่ได้ ไม่เดือดร้อนในเรื่องนิมิตจะมีมาหรือไม่มีมา ก็แล้วแต่เหตุผลหรือมีมาแล้วจะหายไปหรือไม่หายไป ก็แล้วแต่เรื่องของเรื่อง "สันทิฏฐิโก" เป็นผู้เห็นเอง "อกาลิโก" ไม่เลือกกาล "เอหิปัสสิโก" มีเครื่องแสดงบอกให้รู้เห็นตามเป็นจริงอยู่อย่างนั้น "ปัจจัตตัง" รู้จำเพาะกับจิตตลอดไป ฯ

เมื่อทรมานจิต ให้ละพยศอันร้ายแล้วย่อมบำเพ็ญสมาธิ ดำเนินตามหนทางอริยมรรคได้ดี คือ:–

๑. ทางดำเนินของสติ ก็ดำเนินได้สะดวกดีขึ้น

๒. ทางดำเนินของสัมปชัญญะ ก็ดำเนินได้สะดวกดีขึ้น

๓. ทางดำเนินของมัชฌิมาปฏิปทา ก็ดำเนินได้สะดวกดีขึ้น

๔. ทางดำเนินของทิฏฐุชุกรรม ก็ทำความเห็นซื่อตรงดีขึ้น

๕. ทางดำเนินแห่งการรวมจิต พร้อมทั้งสติสัมปชัญญะ ทั้งความเห็นก็รวมได้สะดวกดีขึ้น ชื่อว่าดำเนินอริยมรรคได้ดี เรียกว่า ญาตปริญญาวิธี ด้วยประการฉะนี้ ฯ

วิธีที่ ๒

ชื่อ ตีรณปริญญาวิธี

แปลว่า ใคร่ครวญตรวจตรองเหตุผล แห่งนิมิต.

ในตีรณปริญญาวิธีที่ ๒ นี้ เป็นหน้าที่ของนักปฏิบัติ ชั้นสมถกรรมฐาน ผู้ชำนาญในญาตปริญญาวิธีมาแล้ว มีหน้าที่จำเป็นต้องเจริญตีรณะปริญญาวิธีต่อไป ฯ

ในขณะเมื่อเจริญตีรณปริญญาวิธีนั้น นักปฏิบัติผู้ชำนาญย่อมเจริญในเวลารวมจิตได้แล้ว และมีนิมิตมาปรากฏเฉพาะหน้าก่อนแต่จะเจริญวิปัสสนากรรมฐาน นักปฏิบัติผู้ชำนาญ ย่อมเจริญตีรณปริญญาวิธี ให้ชำนาญก่อน คือพิจารณาปฏิภาคนิมิตให้แตกฉาน ดังต่อไปนี้

ปฏิภาคนิมิตในที่นี้มี ๒ ประการ คือ:—

๑. ปฏิภาคนิมิตภายนอก ได้แก่รูปร่างกายของมนุษย์ภายนอกจากตัวของเรา.

๒. ปฏิภาคนิมิตภายใน ได้แก่รูปร่างกายของเราเอง.

รวมปฏิภาคนิมิตมี ๒ ประการ ดังกล่าวนี้ มีในตัวของมนุษย์ทุกคนตลอดโลก บังเกิดเป็นนิมิต ปรากฏขึ้นในเวลานั่งสมาธิ เรียกว่าปฏิภาคนิมิต นักปฏิบัติใหม่ทั้งหลายผู้ไม่ชำนาญ ก็รู้ไม่เท่าและแก้ไม่ได้ ย่อมไม่พ้นจากทุกข์ทั้งปวง เพราะเหตุว่า ตัวปฏิภาคนิมิตทั้งหมด เป็นตัวกองทุกข์ และอาสวะกองกิเลส ฯ

วิธีแก้ปฏิภาคนิมิต นักปฏิบัติผู้ชำนาญ ย่อมแก้ปฏิภาคนิมิตภายนอกก่อน คือในเมื่อเวลากำลังนั่งสมาธิภาวนา รวมจิตได้แล้วบังเกิดเห็นนิมิตมาปรากฏต่อหน้า เป็นรูป เป็นรูปมนุษย์ผู้หญิงหรือรูปมนุษย์ผู้ชาย เป็นรูปเด็กเล็ก หรือรูปหนุ่มสาว แสดงอาการแลบลิ้นปลิ้นตา หน้าบิดตาเบือน แปลกประหลาด น่าตกใจกลัวอาการอย่างใดอย่างหนึ่งก็ตาม หรือแสดงอาการให้เห็นเป็นรูปคนตายก็ตาม ฯ

นักปฏิบัติผู้มีสติดี ย่อมพลิกจิตของตน ทวนกลับเข้ามาตั้งสติกำหนดจิตไว้ให้ดี แล้ววิตก ถามด้วยในใจว่า "รูปนี้เที่ยง หรือไม่เที่ยง" จะแก่เฒ่าชรา ตายลงไปหรือไม่ เมื่อวิตกถามด้วยในใจดังนี้แล้ว พึงหยุดและวางคำที่นึกนั้นเสีย กำหนดจิตให้รวมสนิท

นิ่งพิจารณาด้วยความวางเฉย จนได้ความรู้แจ้งขึ้นเอง ปรากฏเห็นชัดซึ่งรูปนิมิตนั้นไม่เที่ยง แก่เฒ่าชราไปเอง ตลอดเพ่งให้ตาย ก็ตายลงเอง ตามอาการที่วิตกในใจนั้น ๆ ทุกประการ ต่อแต่นั้นจะวิตกในใจให้เห็นซึ่งรูปนิมิตที่ตายแล้ว เปื่อยเน่า ตลอดแตกทำลายกระจัดกระจายเป็นดิน เป็นน้ำ เป็นลม เป็นไฟ ไปตามธรรมดาธรรมธาตุ ธรรมฐิติ ธรรมนิยาม ย่อมได้ตามประสงค์ตลอดปลอดโปร่งทุกประการ เว้นแต่จิตถอนจากสมาธิแล้ว หรือนึกคาดคะเนหรือนึกเดาเอาเท่านั้น จึงไม่สำเร็จสมประสงค์ อันนักปฏิบัติผู้ชำนาญจริงแล้ว ย่อมไม่ใช้คาดคะเน และไม่นึกเดาเอา คือย่อมทำตามระเบียบวิธีที่ถูกต้องจริง ๆ จึงสำเร็จตามประสงค์ ฯ

วิธีแก้ปฏิภาคนิมิตภายใน

ในขณะเมื่อพิจารณาปฏิภาคนิมิตภายนอกได้ความชัดแล้ว ชื่อว่าแก้ปฏิภาคนิมิตภายนอกได้แล้ว อย่าหยุดเพียงแค่นั้น หรืออย่าพึงเป็นผู้ประมาททอดธุระเสีย ให้น้อมเอาจิตของตนทวนกระแสกลับเข้ามา พิจารณาภายในร่างกายของเราเอง ฯ

ในเบื้องต้น ถ้าจิตของตน ไม่ปลอดโปร่ง คือไม่แลเห็นร่างกายส่วนใดส่วนหนึ่ง ให้พึงรวมเอาแต่จิตให้สนิทอยู่ก่อน เมื่อจิตของตนรวมสนิทดีแล้ว พึงใช้อุบายวิตกดังกล่าวแล้ว ในที่นี้ประสงค์ให้วิตกว่า ศีลของเราก็บริสุทธิ์ดีแล้ว สมาธิของเราก็ตั้งมั่นดีแล้ว เมื่อ

มีศีลก็ต้องมีสมาธิ เมื่อมีสมาธิก็ต้องมีปัญญา บัดนี้ศีล สมาธิ มีแล้ว ปัญญาเป็นอย่างไร เมื่อวิตกถามด้วยในใจดังนี้แล้ว พึงหยุดและวางคำที่วิตกนั้นเสีย กำหนดจิตให้รวมสนิท นิ่งพิจารณาด้วยความวางเฉย จนกว่าได้ความรู้แจ้งขึ้นเอง ปรากฏเห็นชัดซึ่งผู้รู้ทั้งหลายมาชี้บอกว่า ทางนี้เป็นทางรัก ทางนี้เป็นทางเกลียด ทางนี้เป็นทางมัชฌิมาปฏิปทา พร้อมทั้งแลเห็นเป็นทางโปร่งโล่ง ทั้ง ๗ ทางในขณะเดียวกัน ก็รู้ชัดได้ว่า ปัญญาคือความเห็นชอบ พร้อมทั้งความรู้ก็รอบคอบด้วย ฯ

ต่อแต่นั้น พึงวิตกถามถึงส่วนของร่างกาย ภายในร่างกายตนเองเป็นตอน ๆ ไป ในตอนแรกพึงวิตกว่า ร่างกายของเราเป็นอย่างไร เที่ยงหรือไม่เที่ยง จะแก่เฒ่าชรา และแตกทำลาย เปื่อยเน่าลงไป เหมือนกันหรือไม่ เมื่อวิตกถามด้วยในใจเช่นนั้นแล้วพึงหยุดและวางคำวิตกนั้นเสีย กำหนดจิตให้รวมสนิทนิ่งพิจารณาด้วยความวางเฉย จนกว่าได้ความรู้แจ้งขึ้นเอง และแลเห็นชัดแจ้งประจักษ์ว่าร่างกายของเรา แก่เฒ่าชรา และล้มตายลงไปในปัจจุบันทันใจในขณะนั้น สำเร็จสมประสงค์ ฯ

ตอนที่ ๒ พึงวิตกถามด้วยในใจว่า อาการ ๓๒ ภายในร่างกายเราส่วนไหนตั้งอยู่อย่างไร มีลักษณะอาการเป็นอย่างไร หทัยวัตถุอยู่ที่ไหน ครั้นเมื่อวิตกถามด้วยในใจดังนี้แล้ว พึงหยุด และวางคำวิตกนั้นเสีย กำหนดจิต ให้รวมสนิทนิ่ง พิจารณาด้วยความวางเฉย จนกว่าได้ความรู้แจ้งขึ้นเองปรากฏเห็นชัด ซึ่งดวงหทัยวัตถุ ตั้งอยู่ทรวง

อกข้างซ้าย มีรูปลักษณะคล้ายดอกบัวตูม มีหน้าที่ทำงานฉีดเลือดส่งไปเลี้ยงร่างกาย เมื่อเห็นเครื่องภายในก่อนดังนี้ พึงพิจารณาเครื่องภายในให้ตลอด คือ พิจารณาม้าม ว่าตั้งอยู่ที่ไหน มีรูปลักษณะอาการเป็นอย่างไร ให้วิตกถามด้วยในใจ แล้วหยุดวางคำวิตกนั้นเสีย กำหนดจิตรวมให้สนิท นิ่งพิจารณาด้วยความวางเฉย จนกว่ารู้ขึ้นเองว่า ม้ามตั้งอยู่ข้างซ้ายของดวงหทัยวัตถุ มีรูปลักษณะคล้ายตับ มีสีแดง ส่วนตับนั้น ตั้งอยู่ข้างขวาของดวงหทัยวัตถุ มีสีดำคล้ำ ปอดตั้งอยู่ทรวงอกเบื้องบน มีหน้าที่รับลมหายใจเข้าออก แผ่ส่งไปเลี้ยงร่างกายทั่วสรรพางค์กาย อันดับ ไส้ใหญ่ ต่อจากลำคลองไป มีกระเพาะอาหาร สำหรับรับอาหารใหม่ ต่อจากกระเพาะอาหารใหม่ลงไป เรียกว่า ลำไส้ใหญ่ ตั้งอยู่ในท้องของเรา เป็นขด ๆ มีไส้น้อย รัดรึง เรียกว่าสายรัดไส้ ต่อจากลำไส้ใหญ่ มีกระเพาะอาหารเก่า สำหรับรับกากของอาหาร ต่อจากกระเพาะอาหารเก่าลงไป เป็นทวารหนัก สำหรับถ่ายอุจจาระ ฯ

เมื่อเห็นแจ้งขึ้นเอง ซึ่งเครื่องภายใน ชัดเจนตลอดแล้ว พึงพิจารณาอาการ ๓๒ เป็นอนุโลมปฏิโลม โดยปัจจัตตัง รู้จำเพาะกับจิต ไม่ใช่นึกไปตามตำราที่จำได้ นักปราชญ์ทั้งหลาย ย่อมนึกวิตกถามผู้รู้ ในเวลานั่งสมาธิ รวมจิตสนิทดีแล้ว มีสติกำหนดจิตได้แล้ว พึงวิตกถามด้วยในใจว่า เกสา แปลว่า ผม ตั้งอยู่ที่ไหน มีรูปพรรณสัณฐานอย่างไร เมื่อวิตกถามแล้ว พึงหยุดและวางคำถาม

นั้นเสีย มีสติ รวมจิตให้สนิท นิ่งพิจารณาด้วยความวางเฉย จน ปรากฏเห็นชัดขึ้นเอง ว่าผมอยู่บนศีรษะ มีสีดำคล้ำ รูปพรรณสัณฐาน เป็นเส้นยาว ๆ แก่แล้วหงอกขาว ตายแล้วลงถมแผ่นดิน โลมา แปลว่า ขน เกิดอยู่ตามขุมขน มีทั่วร่างกาย ครั้นเมื่อเราตาย ถมแผ่นพระธรณี นขา แปลว่า เล็บ มีอยู่ที่ปลายนิ้ว ทั้งตีนทั้งมือ ทุกคนย่อมถือว่าเล็บของตน สิ้นชีพวายชนม์ลงถมแผ่นดิน ทันตา แปลว่า ฟัน ในปากของเรา ครั้นเมื่อแก่เฒ่า ฟันเราโยกคลอน หนักเข้าหลุดถอน ลงถมแผ่นดิน ตโจ แปลว่า หนัง หุ้มร่างกายเรา ตายแล้วถูกเผา ถมแผ่นพระธรณี ฯ

ครั้นเมื่อพิจารณา ปรากฏเห็นเอง แจ้งประจักษ์ใจตามความ เป็นจริง ในมูลกรรมฐานนี้แล้ว ชื่อว่า พิจารณา เป็นอนุโลม พึง พิจารณา ย้อนกลับ เป็นปฏิโลมกลับไป กลับมา ให้ชำนาญดีแล้ว จึงพิจารณา เป็นลำดับต่อไปอีก ว่า มังสัง แปลว่า เนื้อมีหนังหุ้ม อยู่รอบ จะแลดูด้วยตา ย่อมไม่เห็น เมื่อเราจะพิจารณาดูซึ่งเนื้อ จำเป็นจะต้องถลกหนังนี้ออกให้หมดเสียก่อน จึงจะพิจารณาดูซึ่งเนื้อ ให้เห็นจริงแจ้งประจักษ์ได้ แต่จะต้องถลกออกด้วยอุบายปัญญา ครั้น พิจารณาเห็นดังนั้นแล้ว พึงทำในใจด้วยอุบายที่ชอบ คือมีสติยกจิต ขึ้นเพ่งให้หนังเลิกออกไป ตั้งแต่หนังศีรษะ เป็นต้นไปโดยลำดับ ตลอดถึงหนังพื้นเท้าเป็นที่สุด เสร็จแล้วเอากองไว้ที่พื้นแผ่นดิน เมื่อ เพ่งพิจารณาให้หนังเลิกออกไปหมดแล้ว ก็แลเห็นกล้ามเนื้อเป็น

กล้าม ๆ ทั่วสรรพางค์กาย จึงตั้งสติ กลับจิตให้รวมสนิท แล้วยกจิตขึ้นเพ่งให้กล้ามเนื้อหลุดออกจากกระดูก หมดทุกกล้าม ตลอดทั่วสรรพางค์-กาย ตกลงไปกองอยู่ที่พื้นแผ่นดิน เมื่อกล้ามเนื้อหลุดออกจากโครงกระดูก หมดแล้ว ก็แลเห็นเส้นเอ็นอย่างกระจ่างแจ้ง ว่าเส้นเอ็นทั้งหลายรัดรึงโครงกระดูก ให้ติดกันอยู่ได้ เพื่อจะพิจารณาให้เส้นเอ็นหลุดจากโครงกระดูกนั้น จึงพลิกจิตให้กลับรวมสนิทดีแล้ว ยกจิตขึ้นเพ่งให้เส้นเอ็นทั้งหลายหลุดจากโครงกระดูกหมดทุกเส้น เมื่อเส้นเอ็นหลุดจากโครงกระดูกหมดแล้ว ก็แสดงให้แลเห็นโครงกระดูกได้อย่างกระจ่างแจ้ง ฯ

เมื่อเห็นโครงกระดูกแจ่มแจ้ง แต่เครื่องภายในโครงกระดูกยังมีอยู่ พึงกระทำพิธี พิจารณาให้เครื่องภายในโครงกระดูกนั้น หลุดออกไปก่อนแล้ว จึงพิจารณายกจิตขึ้นเพ่งให้ โครงกระดูกหลุดออกเมื่อภายหลัง ฯ

วิธีพิจารณาให้เครื่องภายในหลุดออกจากโครงกระดูก ให้มีสติพลิกจิต กำหนดรวมจิตให้สนิทแน่วแน่ แล้วยกจิตขึ้นเพ่ง ให้เครื่องภายในหลุดออกจากโครงกระดูก ทีละอย่าง ๆ คือเพ่งม้าม ให้ม้ามหลุดออกไป เพ่งหทัยวัตถุ ให้หทัยวัตถุหลุดออกไป เพ่งตับ ให้ตับหลุดออกไป เพ่งพังผืด ให้พังผืดหลุดออกไป เพ่งไต ให้ไตหลุดออกไป เพ่งปอด ให้ปอดหลุดออกไป เพ่งลำไส้ใหญ่ ให้ลำไส้ใหญ่หลุดออกไป เพ่งไส้น้อย ให้ไส้น้อยหลุดออกไป เพ่ง

อาหารใหม่ อาหารเก่า ให้อาหารใหม่ อาหารเก่าหลุดออกไป เมื่อเครื่องภายในโครงกระดูกหลุดออกไปหมดแล้ว ธาตุน้ำทั้งหลาย มีน้ำเลือด น้ำเหลืองเป็นต้น มีน้ำมูตร เป็นที่สุด ก็หลุดออกจาก โครงกระดูก ตกลงไปกองอยู่ที่พื้นแผ่นดิน ฯ

เมื่อมีสติ เพ่งพิจารณา ให้เครื่องภายในภายนอกหลุดออกจาก โครงกระดูกหมดแล้ว ก็แสดงให้เห็นโครงกระดูกอย่างชัดเจนแจ่มแจ้ง ทั้งข้างในข้างนอก จึงพิจารณาโครงกระดูก เป็นอนุโลมปฏิโลม ต่อไป ฯ

วิธีพิจารณาโครงกระดูกเป็นอนุโลม

พึงมีสติ กำหนดจิต ให้รวมสนิทดีเรียบร้อยก่อนแล้ว ยกจิต ขึ้นเพ่งพิจารณา กำหนดให้รู้โครงกระดูกโดยลำดับ ตั้งแต่เบื้องบน ลงไปถึงที่สุดเบื้องต่ำ คือเพ่งพิจารณาดูกระดูกกระโหลกศีรษะ แล กำหนดให้รู้แจ้งว่า กระดูกกระโหลกศีรษะนี้เป็นแผ่นโค้งเข้าหากัน มีฟันเกาะกันไว้เป็นกระโหลกอยู่ได้ กระดูกคอ เป็นข้อ ๆ และเป็น ท่อน ๆ สวมกันไว้เป็นลำดับลงไป กระดูกหัวไหล่ กระดูกไหปลาร้า ต่อออกจากระหว่าง กระดูกคอทั้ง ๒ ข้าง กระดูกแขนทั้ง ๒ แขน กระดูกศอกทั้ง ๒ ศอก กระดูกข้อมือเป็นกระดูกฝ่ามือ กระดูกนิ้วมือ ทั้ง ๒๐ นิ้ว กระดูกซี่โครงทั้ง ๒๔ ซี่ กระดูกสันหลังเป็นข้อ ๆ และ เป็นท่อน ๆ สวมกันไว้เป็นลำดับลงไปตั้งแต่กระดูกคอ ตลอดถึง

กระดูกบั้นเอว กระดูกตะโพก กระดูกโคนขา กระดูกเข่า กระดูกแข้ง กระดูกข้อเท้าเป็นกระดูกฝ่าเท้า กระดูกนิ้วเท้าทั้ง ๑๐ นิ้ว พิจารณาโดยลำดับอย่างนี้ เรียกว่าพิจารณาเป็นอนุโลม เมื่อพิจารณาเป็นอนุโลม โดยลำดับดังนี้แล้ว พึงพิจารณาย้อนกลับเป็นปฏิโลมดังต่อไปนี้ ฯ

วิธีพิจารณาโครงกระดูกเป็นปฏิโลม

พึงมีสติ กำหนดจิตให้รวมสนิท เป็นหนึ่งตลอดไป ยกจิตขึ้นเพ่งพิจารณา กำหนดรู้ โครงกระดูก ย้อนกลับ เป็นปฏิโลม ตั้งแต่เบื้องต่ำลำดับขึ้นไป จนถึงที่สุดเบื้องบน คือเพ่งพิจารณาดูให้รู้ให้เห็นกระดูกนิ้วตีนทั้ง ๒๐ นิ้ว ตลอดแล้วเพ่งพิจารณาดูให้รู้ให้เห็นกระดูกฝ่าเท้า กระดูกข้อเท้า กระดูกแข้ง กระดูกเข่า กระดูกโคนขา กระดูกตะโพก กระดูกบั้นเอว กระดูกสันหลัง กระดูกซี่โครง กระดูกหัวไหล่ กระดูกไหปลาร้า กระดูกแขน กระดูกศอก กระดูกข้อมือ กระดูกฝ่ามือ กระดูกนิ้วมือ กระดูกคอ กระดูกกระโหลกศีรษะ พิจารณาย้อนกลับ ตั้งแต่เบื้องต่ำตลอดขึ้นไปจนถึงเบื้องบน อย่างนี้เรียกว่า พิจารณาเป็นปฏิโลม ฯ

พิจารณารวมสูญกลาง เป็นจุดหมายที่ตั้งมั่น

เมื่อพิจารณาโครงกระดูก เป็นอนุโลม ปฏิโลม ถอยลงถอยขึ้น รอบคอบตลอดแล้ว พึงพิจารณารวมศูนย์กลาง ที่ท่ามกลางอก

ดังต่อไปนี้ ฯ

พึงมีสติ รวมจิต พร้อมทั้งความคิดความเห็นที่ได้พิจารณาเห็นโครงกระดูกตั้งแต่เบื้องบนลงไปถึงเบื้องล่าง ตั้งแต่เบื้องล่างย้อนกลับขึ้นมาจนถึงเบื้องบน รอบคอบตลอดแล้วนั้น ทวนกระแสรวมเข้าตั้งไว้ในท่ามกลางอก มีสติพิจารณาให้รู้แจ้งว่า ร่างกายนี้ ก็เป็นแต่เพียงสักว่ากาย ถ้าไม่มีใจครองก็ไม่รู้สึก รู้นึก รู้คิด และเคลื่อนไหวไปมาไม่ได้ มีวิญญาณจิตดวงเดียวเท่านั้น เป็นใหญ่ในชีวิตของเรา ร่างกายทั้งสิ้นนี้ก็อยู่ในใต้อำนาจแห่งจิตดวงนี้ ฯ

เพราะฉะนั้น จำเป็นเราต้องรวมเอาดวงจิตของเราเข้าตั้งไว้ให้เป็นเอกจิต เอกธรรม เอกมรรค คือให้เป็นจิตดวงเดียว ตั้งมั่นอยู่ที่ทรวงอก.

วิธีที่ ๒ ดังกล่าวมานี้ เรียกว่าเจริญติรณะปริญญาวิธี จบเท่านี้ ฯ

วิธีที่ ๓

เจริญปหานปริญญาวิธี

แปลว่า ละ หรือ วาง นิมิตได้ขาด

(อาจารย์อธิบายตรงนี้)

นักปฏิบัติในพระธรรมวินัยนี้ เป็นผู้มีเพียงเพ่งอยู่ และมีประสงค์จะบำเพ็ญตนให้ก้าวสู่โลกุตตรธรรม จึงจำเป็นต้องเจริญปหานปริญญาวิธีต่อไป.

การเจริญปหานปริญญาวิธี ย่อมเจริญด้วยวิปัสสนากรรมฐาน ๓ ประการ คือ

๑. วิปัสสนานุโลม ใช้บริกรรมภาวนาอนุโลมเข้าหาวิปัสสนาวิธีฯ

๒. วิปัสสนาสุญญตวิโมกข์ ใช้บริกรรมภาวนาดับสัญญาให้ขาดสูญ ฯ

๓. วิปัสสนาวิโมกขปริวัติ ใช้บริกรรมภาวนา วิปัสสนาญาณวิธีให้เต็มรอบ ระงับนิมิตให้ขาด ถอนอุปาทานขันธ์ ตลอดถอนตัณหาทั้งโคน ฯ

บัดนี้ จะกล่าวภูมิ จิตแห่งนักปฏิบัติที่สมควรได้เจริญวิปัสสนาทั้ง ๓ ประการ อย่างใดอย่างหนึ่ง เพื่อผู้ปฏิบัติจะได้ปฏิบัติถูก คือ:—

๑. นักปฏิบัติบางคนหรือบางองค์ เมื่อนั่งสมาธิภาวนารวมจิตสนิทได้ดี แต่มีปีติแรงกล้า บังเกิดขึ้นทับถมกลบเกลื่อนดวงใจ จะยกจิตขึ้นพิจารณาอะไรก็ไม่สะดวก จำเป็นต้องใช้บริกรรมภาวนาวิปัสสนานุโลมว่า "ขยวยธมฺมา สงฺขารา" หรือ "ขยธมฺมา วยธมฺมา สงฺขารา" เป็นต้น.

๒. นักปฏิบัติบางคนหรือบางองค์ เมื่อนั่งสมาธิภาวนา รวมจิตก็สนิทได้ดีเหมือนกัน แต่เมื่อบังเกิดมีนิมิตขึ้นมาก เหลือวิสัยที่จะแก้ไขได้ กลายไปเป็นสัญญาเนื่องอยู่ในจิต ระงับไม่ได้ จำเป็นต้องเจริญวิปัสสนาสุญญตวิโมกข์ ใช้บริกรรมภาวนาว่า "สพฺเพ สงฺขารา สพฺพสญฺญา อนตฺตา" เป็นต้น ฯ

๓. นักปฏิบัติผู้มีภูมิจิตสูง ได้เจริญญาตปริญญาวิธี และได้เจริญตีรณะปริญญาวิธี จนตลอดดังกล่าวแล้ว ชื่อว่ามีภูมิจิตสูง ก้าวล่วงวิปัสสนานุโลม และวิปัสสนาสุญญตวิโมกข์แล้ว ควรได้เจริญวิปัสสนาวิโมกขปริวัติต่อไป ฯ

วิธีเจริญวิปัสสนาวิโมกขปริวัติ

ในขณะเมื่อตรวจค้นปฏิภาคนิมิต เลิกถอนเครื่องภายในภายนอกออกหมดแล้ว ยังเหลือแต่โครงกระดูกเปล่า และได้พิจารณาโครงกระดูกเป็นอนุโลม ปฏิโลม รอบคอบตลอดแล้ว ได้รวมจิตให้สนิท ตั้งมั่นในที่ทรงอกดีแล้ว มีสติ ยกจิตขึ้นเพ่งซึ่งโครงกระดูกนั้นด้วยอุบายปัญญา ซึ่งบังเกิดขึ้นเอง แลเห็นด้วยในใจของตนเอง ว่าโครงกระดูกทั้งสิ้นนี้ เป็นของไม่ใช่ตน ไม่ใช่ตัว ไม่ใช่เรา ไม่ใช่เขา ชื่อว่าเห็นอนัตตา ด้วยในใจของตนเอง และเห็นเป็นอนิจจัง ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ แน่แก่ใจแล้ว ยกคำบริกรรมวิปัสสนาวิโมกขปริวัติ ขึ้นบริกรรมภาวนาว่า

สพฺเพ ธมฺมา อนตฺตา

สพฺเพ ธมฺมา อนิจฺจา

สพฺเพ ธมฺมา ทุกฺขา

ให้บริกรรมภาวนา นึกอยู่ในใจอย่างเดียวไม่ออกปาก และไม่ให้มีเสียง มีสติกำหนดจิต เพ่งด้วยความนิ่งและวางเฉย จนกว่า

จะปรากฏเห็นโครงกระดูกนั้นหลุดถอนจากกัน ตกลงไปกองอยู่ที่พื้นแผ่นดิน ฯ

เมื่อปรากฏเห็นแจ้งชัดว่า โครงกระดูกนั้นหลุดออกจากกัน ตกลงไปกองอยู่ที่พื้นแผ่นดินหมดแล้ว พึงมีสติยกจิตขึ้นเพ่ง และบริกรรมภาวนาวิปัสสนาวิโมกขปริวัติอีกว่า

สพฺเพ ธมฺมา อนตฺตา

สพฺเพ ธมฺมา อนิจฺจา

สพฺเพ ธมฺมา ทุกฺขา

ให้นึกอยู่ในใจอย่างเดียว จนกว่าจะปรากฏเห็นชัดว่า เครื่องอวัยวะทุกส่วนที่ตกลงไปกองอยู่ที่พื้นแผ่นดินนั้น ได้ละลายกลายเป็นดิน เป็นน้ำ เป็นลม เป็นไฟไปเองหมดแล้ว ฯ

เมื่อจะระงับสัญญาที่หมายพื้นแผ่นปฐพี พึงมีสติยกจิตขึ้นเพ่ง บริกรรมภาวนา วิปัสสนา วิโมกขปริวัติ ดังกล่าวแล้ว ฯ

เมื่อจะระงับเวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ก็ให้บริกรรมภาวนา วิปัสสนาวิโมกขปริวัติแบบเดียวกัน ตลอดระงับอรูปฌานทั้ง ๔ ก็ใช้คำบริกรรมภาวนา วิปัสสนาวิโมกขปริวัติแบบนี้ตลอดไป ฯ นี้แลชื่อว่าได้เจริญปหานปริญญาวิธี ฯ

ในตอนสุดท้ายนี้ขอเตือนไว้ว่า ในเวลาได้ใช้คำบริกรรมภาวนาวิปัสสนาวิโมกขปริวัตินี้ พิจารณาให้โครงกระดูกละลายไปเองแล้วก็ดี และได้พิจารณาให้เครื่องอวัยวะต่าง ๆ ที่ตกลงไปกองอยู่พื้น

แผ่นดินนั้นละลายกลายเป็นดิน เป็นน้ำ เป็นไฟ เป็นลม ไปแล้วก็ดี ตลอดได้เพ่งพิจารณาให้พื้นแผ่นดินละลายไปเองแล้วก็ดี พึงเป็นผู้มีสติบริบูรณ์ กำหนดเอาจิตของตนไว้ ให้รวมสนิทเป็นเอกจิต เอกธรรม เอกมรรค คือเป็นหนึ่งอยู่กับที่ตลอดไป อย่าพึงเป็นผู้ประมาททอดธุระปล่อยจิตของตนให้ฟุ้งซ่านไป ฯ

เมื่อได้บำเพ็ญข้อปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบในพระพุทธศาสนาดังกล่าวมาถึงขั้นนี้แล้ว ย่อมแลเห็นอานิสงส์แห่งการปฏิบัติพระพุทธศาสนามาก ไม่มีประมาณ ชื่อว่าได้ถึงพระไตรสรณคมน์อันแท้จริง ส่วนที่ยิ่งกว่านี้ยังมีอยู่อีก ฯ

พระไตรสรณคมน์โดยย่อเล่ม ๑ จบเท่านี้ ฯ

ผู้ร่วมเป็นเจ้าภาพจัดพิมพ์หนังสืออนุสรณ์

---

๑. พระครูชัยสิทธิการโกศล (ณัฐพล ฐิตพโล)	๕,๐๐๐	บาท
๒. พระครูสุนทรชัยวัฒน์ (สมเพียร ฐานรโต)	๒๕,๐๐๐	บาท
๓. คุณยายจอม พิมพ์จัตุรัส	๕๐๐	บาท
๔. อาจารย์นิพนธ์ - คุณปิยะนุช ศรีลาเรือง	๕๐๐	บาท
๕. พ.ต.ท.ศุภกฤติ - ครูศริญญา คุณประทุม	๕๐๐	บาท
๖. พ.ต.อ.ปัญญา - คุณมุกธิดา ประดับวงษ์	๑,๐๐๐	บาท
๗. คุณครูเกื้อศักดิ์ - คุณครูกองสิน เสริฐขุนทด	๑,๐๐๐	บาท
๘. คุณแม่ประเทือง นวลประเสริฐ	๕,๐๐๐	บาท
๙. คุณวาสนา กลิ่นศรีสุข	๑,๐๐๐	บาท
๑๐. คุณสมควร สกุลอนันท์ และครอบครัว	๕๐๐	บาท
๑๑. ผอ.สมชาย - คุณบุญสม คำปุ้ย	๑,๐๐๐	บาท
๑๒. MR อันเดรอัส เพเกอร์ - คุณบุญศิริ แบร์ค	๑,๐๐๐	บาท
๑๓. ร.ต.ต.ประวิทย์ - คุณอุไรวรรณ ด.ญ.พชรคุณ เพ่งพินิจ	๕๐๐	บาท
๑๔. คุณยายบุญธรรม เลาหะนาคีวงศ์	๑,๐๐๐	บาท
๑๕. คุณยายสดชื่น จันทรนาคประทีป	๕๐๐	บาท
๑๖. คุณบุญส่ง - คุณมะโลม ปิดสุวรรณ์	๒๐๐	บาท
๑๗. คุณสมบูณ์ คุณแตงอ่อน ชอบไว	๕๐๐	บาท
๑๘. คุณครูสมทรง ศรีสมุทร	๑๐๐	บาท
๑๙. ร.ต.ต.เดชา - คุณราตรี พงษ์ปลัด	๑,๐๐๐	บาท
๒๐. ร้านวัสดุรุ่งธนาวัน	๑,๐๐๐	บาท
๒๑. ร.ต.อ.สนั่น - คุณแววนภา ห้าวหาญ	๕๐๐	บาท
๒๒. นายวงศกร ห้าวหาญ และครอบครัว	๕๐๐	บาท
๒๓. คุณชัญญณัท ฤทธิ์นอก - คุณกชกร เอื้อไพโรจน์ถาวร และครอบครัว	๕๐๐	บาท
๒๔. คุณยายทองแม้น ป้อมจัตุรัส	๕๐	บาท
๒๕. คุณยายสำเรียง ชวดสุวรรณ์	๑๐๐	บาท
๒๖. คุณชีวรักษ์ กอประเสริฐสุด	๑๐๐	บาท
๒๗. คุณลุงประมวล - คุณป้าแมว กลิ่นศรีสุข	๕๐๐	บาท

๒๘. คุณณฐพร นวลประเสริฐ	๕๐๐	บาท
๒๙. คุณพรกมล อติเรกลาภวโรดม	๑,๐๐๐	บาท
๓๐. คุณภชพร รุจาคม	๑,๐๐๐	บาท
๓๑. คุณพงษ์จันทร์ กลิ่นศรีสุข	๑,๐๐๐	บาท
๓๒. ครอบครัว อามาโน่ คุณปวีณา อามาโน่	๒,๐๐๐	บาท
๓๓. ผอ.ทนงค์ - คุณนารี พงษ์สมัย	๑,๐๐๐	บาท
๓๔. คุณอุทิศ ยังสันเทียะ	๑๐๐	บาท
๓๕. คุณวรวัต - คุณวรจิต ตันติเฉลิมพันธ์	๑,๐๐๐	บาท
๓๖. คุณสุรินทร์ ประสพสิน	๓๐๐	บาท
๓๗. คุณเพชราภรณ์ พูนชัย พี่ๆ น้องๆ ครอบครัวพูนชัย	๑,๐๐๐	บาท
๓๘. คุณโอภาส บมขุนทด และครอบครัว	๕๐๐	บาท
๓๙. คุณบัณฑิตา ตราบุรี	๑๐๐	บาท
๔๐. คุณสมชาย - คุณอุดมศิลป์ ทองสุข พร้อมบุตรหลาน	๑,๐๐๐	บาท
๔๑. คุณหนูเล็ก ชอบไว	๒,๐๐๐	บาท
๔๒. คุณแม่ทิพวัลย์ สันตะพันธ์ และบุตรหลาน	๒,๐๐๐	บาท
๔๓. ร้านรุ่งเจริญโมบาย - น้องอ้อม	๑,๐๐๐	บาท
๔๔. คุณแม่ปลิว ประสพสิน และครอบครัว	๕๐๐	บาท
๔๕. คุณยุวดี ประภาสโนบล และครอบครัว	๕๐๐	บาท
๔๖. คุณแม่ส้มจีน มีชำนาญ	๕๐๐	บาท
๔๗. คุณสมนึก - คุณกันธนา หมั่นงาน	๑๐๐	บาท
๔๘. คุณนิรมิตร - คุณอัญชลี นามสูงเนิน และครอบครัว	๑,๐๐๐	บาท
๔๙. คุณตาหนู พลอาสา	๑,๐๐๐	บาท
๕๐. คุณพิกุล ทองบำเหน็จ (ไกรเลิศรัตน์)	๑,๐๐๐	บาท
๕๑. ครอบครัวตราบุรี (ป้าจิม)	๕๐๐	บาท
๕๒. คุณเต็มดวง ภู่หมื่นไวย์	๕๐๐	บาท
๕๓. ร.ต.อ.อภิชาต - คุณละออ หล้าโสด และครอบครัว	๑,๐๐๐	บาท
๕๔. คุณประสันต์ - คุณเอื้อมพร ภักดิ์ประสิทธิ์ และครอบครัว	๑,๐๐๐	บาท
๕๕. คุณตาสนาม - คุณยายขนมทอง ธนูศร	๑๐๐	บาท
๕๖. ครูทองม้วน สกุลอนันท์	๕๐๐	บาท

๕๗. นายมานะ กัวหา (บ้านหลุง)	๓๐๐	บาท
๕๘. คุณประเชิญ - คุณอัญชลี พิมพ์จัตุรัส และครอบครัว	๕๐๐	บาท
๕๙. คุณวัชรินทร์ พูนชัย	๑๐๐	บาท
๖๐. คุณประสิทธิ์ - คุณมยุรี พูนทาทอง	๕๐๐	บาท
๖๑. คุณยายแหม่ม - คุณจุฬาพร มโนธรรม	๕๐๐	บาท
๖๒. คุณายบัวตูม พบสุข	๕๐๐	บาท
๖๓. คุณยายสีหลอด กลิ่นศรีรสุข	๕๐๐	บาท
๖๔. คุณวารุณี ลือฤทธิกุล	๕๐๐	บาท
๖๕. คุณสมชาย - คุณครูสุนัตตา ศรีสม และครอบครัว	๓๐๐	บาท
๖๖. คุณกองทรัพย์ - คุณเจนจิรา บุญมา	๕๐๐	บาท
๖๗. คุณตาหมื่น - คุณยายสกล ประเสริฐ	๒๐๐	บาท
๖๘. คุณยายสมาน - คุณประไพ มีชัย	๒๐	บาท
๖๙. คุณตุ๋ย - คุณตุ๊ก กลิ่นศรีสุข	๕๐๐	บาท
๗๐. คุณปภาดา ป้อมจัตุรัส	๕๐๐	บาท
๗๑. ร.ต.ท.สงวน - คุณสิริโสม กลิ่นศรีสุข	๑,๐๐๐	บาท
๗๒. คุณตาหล้า เถินมงคล	๒๐๐	บาท
๗๓. คุณครูพาขวัญ บัวคลี่	๒๐๐	บาท
๗๔. คุณโสภา บาศรี	๒๐๐	บาท
๗๕. คุณรวีรัศมิ์ เนื่องเหมรัช	๕๐๐	บาท
๗๖. คุณครูศศิญากรณ์ ทวีบุญ	๒๐๐	บาท
๗๗. คุณตาบุญเพ่ง อยู่สำราญ	๕๐๐	บาท
๗๘. คุณประยูร - คุณจันทร์สม กลิ่นศรีสุข	๒๐๐	บาท
๗๙. คุณรุ้ง นวลประเสริฐ และครอบครัว	๒๐๐	บาท
๘๐. คุณพัชรา จันทรนาคประทีป	๒๐๐	บาท
๘๑. คุณสุภางค์ จันทรนาคประทีป	๒๐๐	บาท
๘๒. คุณพุฒิพัทธ์ อภิวิชญ์รัชโชค	๒๐๐	บาท
๘๓. คุณแม่ทองพร ชัยสามารถ	๑๐๐	บาท
๘๔. คุณประนอม หล่าแสนเมือง	๑๐๐	บาท
๘๕. ร.ต.ท.หญิง จำเนียร จันทร์แย้ม	๓๐๐	บาท

๘๖. คุณแมหนูเตี่ยง น้อยบำเหน็จ	๒๐๐	บาท
๘๗. คุณโสภา ศิริประยงค์	๒๐๐	บาท
๘๘. คุณแม่หวาน เขตจัตุรัส	๕๐๐	บาท
๘๙. คุณนาริน น้อยบำเหน็จ และครอบครัว	๓๐๐	บาท
๙๐. คุณสวิง - คุณทิพย์ ยุบลเพชร	๒๐๐	บาท
๙๑. คุณจินตนา นพคุณ	๑๐๐	บาท
๙๒. คุณพงศ์จันทร์ ปิดสุวรรณภา	๕๐	บาท
๙๓. คุณนวลปรางค์ นพคุณ	๑๐๐	บาท
๙๔. คุณเพชร - คุณเมตตา โสมขุนทด และครอบครัว	๑๐๐	บาท
๙๕. คุณสมเดช - คุณอำไพ ไคขุนทด	๑๐๐	บาท
๙๖. คุณอิงอร น้อยบำเหน็จ และครอบครั	๑๐๐	บาท
๙๗. คุณพงษ์ศักดิ์ - คุณนาฏยา แก้วเพชร และครอบครัว	๑๐๐	บาท
๙๘. คุณทับ - คุณทองบาง หอมจันทึก	๑๐๐	บาท
๙๙. คุณไชยยงค์ - คุณธัญลักษณ์ แก้วคำ	๑๐๐	บาท
๑๐๐. คุณอุไรวรรณ ศรีกำแหง	๑๐๐	บาท
๑๐๑. คุณวิสันต์ - คุณนงนุช เช็ดขุนทด และครอบครัว	๑๐๐	บาท
๑๐๒. คุณชูรัตน์ - คุณครูพัชรินทร์ ขุนสูงเนิน	๓๐๐	บาท
๑๐๓. คุณยายเจริญ อยู่สำราญ	๓๐๐	บาท
๑๐๔. คุณยายแถม กลิ่นสมภาร และครอบครัว	๒๐๐	บาท
๑๐๕. คุณจำรัส ยศไกร	๑๐๐	บาท
๑๐๖. คุณสุทิน - คุณขันทอง ปัดภัย	๕๐๐	บาท
๑๐๗. แม่ต่วน น้อยมา	๒๐๐	บาท
๑๐๘. พ่อแต้ม แม่แต่ม	๑๐๐	บาท
๐๐๙. แม่ละออง น้อยบำเหน็จ	๑๐๐	บาท
๑๑๐. แม่สมมาส สุขหนองโปร่ง	๑๐๐	บาท
รวม	**๘๗,๐๐๐**	**บาท**

กำหนดการพิธีบำเพ็ญกุศลพระราชทานเพลิงศพ
พระครูอนุรักษ์วัฒนกิจ (น้อย ตนฺติปาโล,เคนวิเศษ)
อดีตที่ปรึกษาเจ้าคณะจังหวัดชัยภูมิ (ธรรมยุต)
และอดีตเจ้าอาวาสวัดป่าสำราญจิต
ณ เมรุชั่วคราว วัดป่าสำราญจิต อำเภอบำเหน็จณรงค์ จังหวัดชัยภูมิ
วันที่ ๑๒ – ๑๕ – ๑๖ – ๑๗ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๖๖

วันอังคารที่ ๑๒ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๖๖

เวลา ๑๐.๐๐ น.	พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดพระราชทาน หีบเชิงชายประกอบศพ ณ ศาลาการเปรียญ วัดป่าสำราญจิต

วันศุกร์ที่ ๑๕ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๖๖

เวลา ๑๐.๐๐ น.	เชิญหีบศพเวียนเมรุแล้วเชิญขึ้นตั้งบนจิตกาธาน
เวลา ๑๓.๐๐ น.	เปิดโอกาสให้พุทธศาสนิกชนร่วมบำเพ็ญกุศล ทอดผ้าบังสุกุลบนเมรุ
เวลา ๑๙.๐๐ น.	สวดพระอภิธรรม

วันเสาร์ที่ ๑๖ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๖๖

เวลา ๐๘.๐๐ น.	ถวายภัตตาหารเช้า
เวลา ๑๐.๓๐ น.	พระสงฆ์ ๑๐ รูป สวดพระพุทธมนต์
เวลา ๑๑.๐๐ น.	ถวายภัตตาหารเพล
เวลา ๑๓.๐๐ น.	มีพระธรรมเทศนา ๑ กัณฑ์
เวลา ๑๔.๐๐ น.	พระสงฆ์ ๘๐ รูป สวดมาติกาบังสุกุล
เวลา ๑๕.๓๐ น.	พระสงฆ์ ๑๐ รูป พิจารณาผ้าบังสุกุลบนเมรุ
เวลา ๑๖.๐๐ น.	พระราชทานเพลิงศพ

วันอาทิตย์ที่ ๑๗ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๖๖

เวลา ๐๖.๐๐ น. พิธีสามหาบเก็บอัฐิ

เวลา ๐๗.๓๐ น. เจริญพระพุทธมนต์ฉลองอัฐิ

เวลา ๐๘.๐๐ น. ถวายภัตตาหารเช้า

นายประพันธ์ สู่หนองบัว	พระครูสุนทรชัยวัฒน์
นายอำเภอบำเหน็จณรงค์	เจ้าคณะอำเภอบำเหน็จณรงค์ (ธ)
ประธานจัดงานฝ่ายฆราวาส	ประธานจัดงานฝ่ายสงฆ์

คณะที่ปรึกษา

พระสุวีรญาณ	เจ้าคณะจังหวัดชัยภูมิ (ธ)
พระครูชัยสิทธิการโกศล	รองเจ้าคณะจังหวัดชัยภูมิ (ธ)
พระครูวิเทศศาสนคุณ	เจ้าคณะอำเภอเทพสถิต-ซับใหญ่
พระครูวิสุทธิศุภกิจ	เจ้าคณะอำเภอจัตุรัส-เนินสง่า (ธ)
พระครูสุนทรชัยวัฒน์	เจ้าคณะอำเภอบำเหน็จณรงค์ (ธ)
เจ้าอธิการคำสิงห์ สุนิมฺมโล	เจ้าคณะตำบลนายางกลัก เขต ๑ (ธ)
พระอธิการสุข สุชีโว	เจ้าอาวาสวัดป่าวังพงพัฒนาราม
พระทองดำ ทนฺตจิตฺโต	ประธานที่พักสงฆ์ป่าปะรัมช้าง

รวบรวมข้อมูล/ภาพ/ตรวจทาน

พระมหานคร สจฺจญาโณ	รักษาการเจ้าอาวาสวัดป่าสำราญจิต และเจ้าคณะตำบลบ้านชวน (ธ)
พระฤกษ์ดี สุทฺธมโน	วัดป่าสำราญจิต
นายสุรสีห์ พูนชัย	ศิษย์เก่าวัดป่าสำราญจิต
นายเกียรติศักดิ์ รุ่งเจริญคำนึงผล	ศิษย์เก่าวัดป่าสำราญจิต

และคณะชาวบ้าน บ้านชวน บ้านหนองโสน ร่วมให้ข้อมูล/ภาพ เพิ่มเติม

รวบรวม/เรียบเรียง

พระมหาสำรวย นาควโร	ผู้ช่วยเจ้าอาวาสพระอารามหลวง วัดสัมพันธวงศ์ กรุงเทพมหานคร

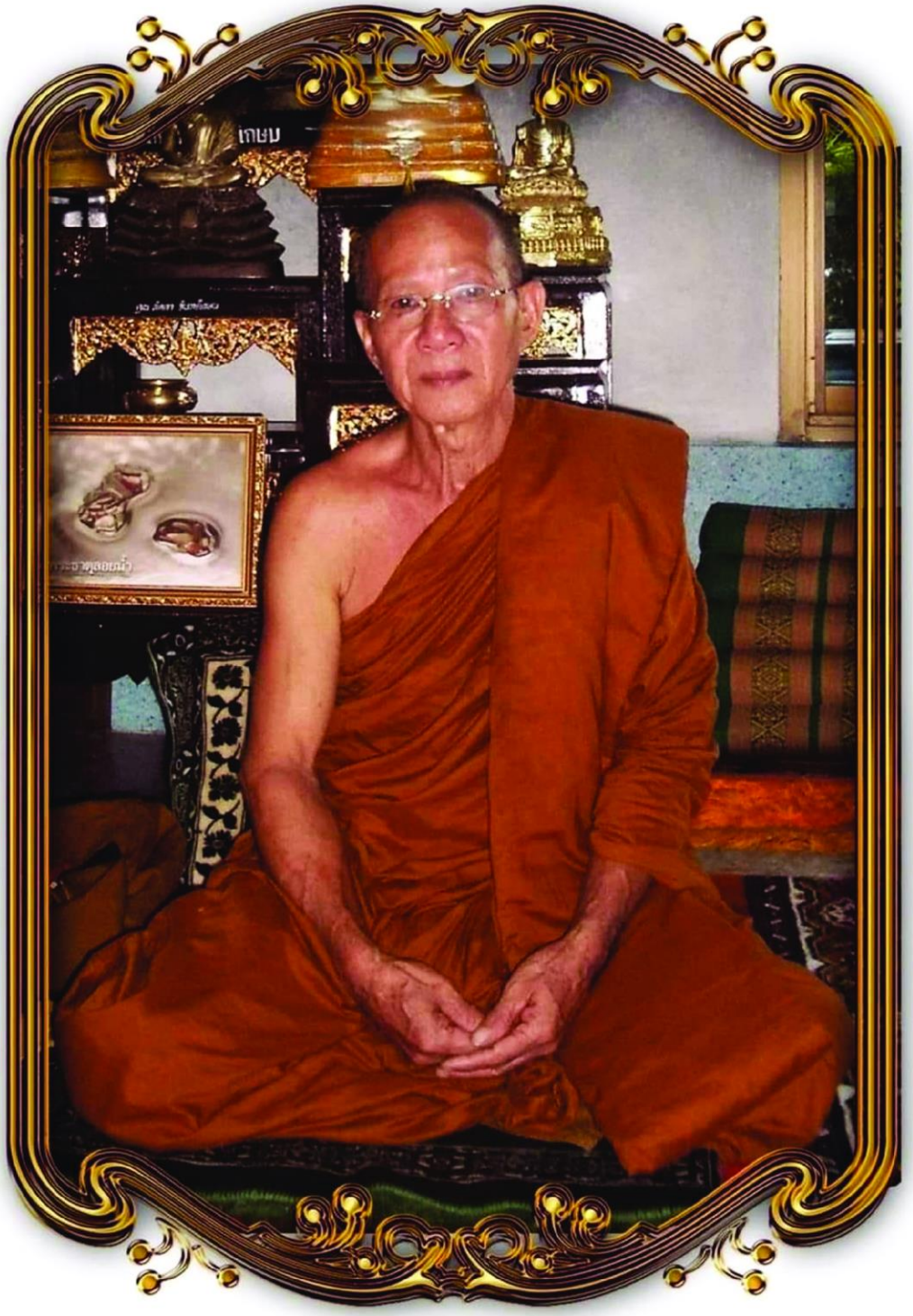
เกษม